

HORVÁTH JÓZSEF

KÁPTALANTÓTI TÖRTÉNETE

1975. VÖRÖSBERÉNY

HORVÁTH JÓZSEF

KÁPTALANTÓTI TÖRTÉNETE

1975. VÖRÖSBERÉNY

Lektorálta:

Dr. Sági Károly
Dr. Vörös Károly

E l ő s z ó

Amikor közreadom szerény dolgozatomat, két cél vezet.

Kezébe adom Káptalantóti népének, egykori híveimnek falujuk történetét, hogy megismerve múltjukat, elődeik küzdelmeit, szenvedéseit, értékes munkásai lehessenek jelenüknek és jövőjüknek.

De kezébe adom a veszprémi egyházmegye papságának is ezt a kis művet, buzdításul. Hogy hasonló és értékesebb dolgozatokban tegyék közkinccsé falujuk, plébániájuk múltját.

Egyházmegyénk történetéről eddig sok értékes munka jelent meg. Néhány plébániatörténet is napvilágot látott. De ez a munka az utóbbi három évtizedben sajnálatosan elakadt.

1970-ben megalakult egyházmegyénkben az Egyháztörténelmi Munkaközösség. Ennek célkitűzése elsősorban a plébániatörténetek megírásának szorgalmazása, előmozdítása.

A munkaközösség elkészítette az egyházmegye történelmi névtarát, amely már nyomdában van.

Most szerény művemet adom paptestvéreim kezébe azzal a kéréssel, hogy minél többen kövessék példámat.

Vörösberény, 1975. augusztus 1.

Horváth József
plébános

L. Káptalantóti településföldrajza, környékének geológiai kialakulása.

Káptalantóti - a középkorban Thoty, a múlt században Nemes- és Káptalantóti - Veszprém vármegye tapolcai járásában, a Balaton északi partján fekszik. A község a Tapolcai medence délkeleti peremén a 347 méter magas Tóti hegy északi lábánál, 135 méter tengerszint feletti magasságban helyezkedik el.

A falu legmagasabb pontjáról, a templomdombról körültekintve, északról a várromokkal koronázott Csobánc, nyugatról a bazalt kőzsákokkal csipkézett Szentgyörgyhegy teszi változatossá a körképet. Délnyugatról a Gulácsi hegy, délről pedig a Tóti hegy erdős bazaltkupja zárja le a láthatárt. A hegyek között feltárul a Tapolcai medence zöldelő rétjeivel, termékeny szántóföldjeivel, a háttérben a Lesencék és Nemesvita szőlővel borított lankái és végül a keszthelyi Feketehegy, a hajdani Sárkányerdő.

Mikor Eötvös Károly először járt ezen a gyönyörű vidéken, Keszthelyről jövet a győróki Szépkilátóhoz érve így kiáltott fel: "Mi ez? Megálltam, mintha lábam gyökeret vert volna... Lelkemet bámulás, gyönyör, ihlet, kimondhatatlan érzés ragadta el. Sohasem álmodtam ilyen szépséget. Sohasé láttam, sohasé hallottam, sohasé olvastam ehhez hasonló tüneményt... Van-e még ily ragyogó foltja több a kerek világnak? Nincs!" (1)

Tekintsük át röviden e páratlanul szép táj földtörténeti kialakulását. Nem könnyű feladat, de nem is célunk a különféle elméletek felsorolása, csupán az újabb, általánosan elfogadottakra szorítkozunk.

Közel két évtizedes, korszerű, anyagvizsgálatokra alapított elméleteiket 1956-59-ben hozták nyilvánosságra Marcel S. és Szilárd J. Ezekhez csatlakozik Erdélyi M. 1961-62. évi sokoldalú geológiai elemzése.

Szerintük a balatoni táj kialakulása térben és időben több útemben következett be. Az első szakasz, amit prebalatoni időszaknak neveznek, a földtörténeti

új-(harmad)kor pliocén időszakának felső-pannóniai emelet után, a negyedkori középpleisztocénig. A pannóniai után következő levantei szakaszban a tömence helyén még a Balaton-felvidéket és a Keszthelyi-hegységet a Somogyi-dombsággal összekötő magasabb felszín volt, amelyet a már korábban megszűnt Pannóniai-tenger üledékei és a fiatalabb felső-pliocén folyami-tavi üledékek töltöttek ki.

A felső-pliocénben, továbbá a pliocén-pleisztocén határa felé, e vidéket jelentősebb kéregmozgások keletében vetődések tagolták, hosszanti (délnyugat-északkeleti) és erre kb. merőleges északnyugati-délkeleti irányban.

A neotektonikus kéregmozgásoknak a középpleisztocénban, jégkorok köztes idejében való felújításával tovább differenciálódott a Balaton környéki térszín./2/

A balatoni táj képének alakulásában a Balaton-érok újpleisztocénkori besüllyedése hozta a legjelentősebb változást. Ezzel a jelentős földtörténeti eseménnyel tulajdonképpen már mai képével egyező formái alakultak ki.

Zólyomi Bálint akadémikus a Balaton üledékeibe ágyazódott virágpor (pollen) elemzésével igyekezett meghatározni a tó keletkezésének idejét. Ő is arra a megállapításra jutott, hogy a Balaton az utolsó eljegesedés végén, az úgynevezett würm-jégkorszak harmadik szakaszában keletkezett, mintegy 22 000 - 20 000 éve. /3./

Vizrajz, éghajlat

A Balaton vizét a lehulló eső, hó, meg a befolyó vizek halmozzák fel, a tó fenekét képező vizet át nem eresztő agyagteknőben. A tó vízgyűjtő területe 5772 km². Erről a területről futnak a vizek a Balatonba. A tó legfontosabb táplálója, de egyben veszedelme a Zala folyó. Iszaphordaléka komoly gondot okoz. A tapolcai medence ugyancsak fontos táplálója a Balaton vi-

zének. Az Lger patak, a tapolcai, nyirádi és uzsai vizek jelentősen hozzájárulnak a vízháztartáshoz.

A vízszint ingadozása a történelmi korokban is megfigyelhető. A római korban jelentősen alacsony volt a vízállás. A XVI-XVII. században viszont a mai-nál lényegesen magasabb vízállásról tudunk. A tapolcai medence nagyrésze mocsár volt, amely községünk nyugati határáig terjedt.

A Balaton környékének, tehát a Tapolcai-medencének éghajlatát három tényező irányítja és alakítja. Az első ezek közül a vidék földrajzi helyzete. A tőle keletre elterülő síkság, a nyugatra fekvő, szeliden leereszkedő Alpok és délnyugaton a távol lévő, de még mindig észrevehető befolyást gyakorló tenger egymással ellentétes hatásai átmenetivé teszik az itteni éghajlatot a tengeri és szárazföldi, a hegyi és síkvidéki éghajlati jellemvonások egyesítésével, mert közülük hol az egyik, hol a másik jut túlsúlyra.

Megerősíti ezt az átmeneti jelleget a második tényező, a domborzat változatos volta s végül a harmadik tényező, a Balaton víztükra. /4./

Történelem

A Balaton hatalmas vize, lápjaival, kitünő védelmet nyújtó nádasaival, berkeivel, bozótjaival, szigeteivel és rétségeivel, aránylag könnyen megszereshető táplálékot nyújtó halainak és vadjanak óriási bőségével minden korban át a legnagyobb erővel vonzotta magához az embert.

Ha rátekintünk a Magyarország Régészeti Topográfiaja I. kötetének (Keszthelyi és Tapolcai járás) kitünő térképeinek sorára, azonnal, szemünkbe tűnik, hogy e vidéken, tehát a Tapolcai medence vidékén is az őskortól kezdve számos leletre bukkantak, melyek egy értelműen bizonyítják, hogy e vidék minden időben lakott hely volt.

II. A Tapolcai medence lakossága a honfoglalás előtt

Dár a minket közvetlenül érdeklő területen ezideig nem sok óskori leletet tártak fel, de az eddig ismertek, s a még minden bizonnyal napfényre kerülők kététségkívül bizonyítják, hogy már az ősemler is lakta e vidéket.

Káptalanfóti nyugati határának közvetlen közelében már Rómer Flóris felfigyelt egy óskori halomsirra. De kerültek elő leletek Gyulakesziben, Raposkán, Szigligeten és egyebütt a közelben. /5./

Az újkőkori - lengyeli - kultúra nyomait is megtalálták régészek a Szentgyörgyhegy déli oldalán és a Halápi hegy tetején, valamint Balatonederics határában. /6./

Kiemelkedő jelentőségű a szigligeti bronzkori kincslelet s ebből az időből találtak leleteket Káptalanfóti határában is, a Bács hegyen. Itt a Nádaskuti-dűlő északi részén, a dűlőüttől északra kb. 150 méterre, a dűlő lejtős oldalán mintegy 20x50 m-es felületen a friss szőlőforgatás bronzkorvégi-koravaskori temetőt dult szét. Erre mutatnak a halomban heverő kövek, (valószínűleg a kőborítás maradványai) és a jellegzetes edényekből származó friss törésű cserepek. Kévs korábbi bronzkori jellegű cserép és állatcsont rövid életű bronzkori települést jelent. /7./

A bronzkor végén egy eddig ismeretlen temetkezési szokást meghonosító nép hatolt be a Dunántúltra, egészen a Balaton vidékéig. Ezt a halomsiros temetkezés és népének nevezzük. A kövel védett sir fölé nagyobb mesterséges földhalmot emeltek. A bronz uralomrajutása nagyfontosságú fejlődési fok az emberiség történetében. A fémeszközök tömeges elterjedése minderrütt a gazdaság és a társadalom átalakulását eredményezte. A bronzeszközök elterjedése nyomán megkezdődött az ósközösségi társadalom bomlása. /8./

Erre a korra tehető a Gulács-Káptalanfóti-Gyulakeszi útvonal elágazásánál felszínre került lelet, melyben bazalt és mészkődarabok közül bronzkorvégi-ko-

ravaskori cserepek voltak, amelyek szétrombolt kőpakolásos sírokra engednek következtetni. /9./

Az első nép, amely már történelmileg is megközelíthető időben telepedett le vidékünkön, a kelta volt. Ők hozták a fazekaskorongot, a kézimalmot, a jó kovácsolt kézifegyvereket és eszközöket. Életmódjukat egyaránt jellemzi a harcos élet és a békés állattenyésztés, de főleg az ipar és a művészet iránti kiváló érzék.

A kelták egyik központja Keszthely, a másik Balatacsony körül lehetett. /10./ De találtak e korszakból származó leleteket Balatonedericsen, Lesencdistvánlon, Szigligeten, Ábrahámhegyen és a Szentgyörgyhegy északi lejtőin is. /11./

Döntő változást hozott e vidék történetében a római hódítás előretörése. A barbárok megisméltető támadásai arra kényszerítették a Birodalom császárait, hogy lehetőleg biztos természetes határokig terjesszék ki uralmukat. Így került sor Caesar Octavianus - akit Augustus császár néven ismerünk - uralkodása idején le. 35-ben az Adriától a Dráváig terjedő Illyricum meghódítására. Ezt követte rövidesen a Dunántúl megszállása. Ez nyugat felől indult meg. Sopronnak (Scarbantia), Szombathelynek (Savaria) szintén korán van római lakossága, ámde e városok vidékét kezdetben még Noricumhoz (a mai Ausztria) csatolták. Tiberius a későbbi császár már az egész Dunántúl meghódítására tor. Pannónia neve 71-ben szerepel először hivatalos iraton. /12./

A négyszáz esztendőös római uralomról vidékünk számtalan emléke tanuskodik. Nagyobb település lehetett Káptalanotóiban is. Határában két feliratos kőoltárt is találtak, tehát bizonyára templom is volt, ami feltétlen nagyobb településre utal.

A leletekről részletesen beszámol Kussinszky. Ismert művében ezeket olvashatjuk: "Récsey, mint nagyon is hangsúlyozva említi, (Balatonfelvidéki régészeti kutatásaim 20.1.) két feliratos kőoltárt szerzett a Nemzeti Múzeumnak, de azt nem írja meg, hogy mely helyen találták. Annyit megtudtam, hogy mindket-

tőt a plebánia földjén ásták ki, mely a templom háta mögött terül el, az arra vezető úttól jobbra egy délkeleti irányba lejtő magaslaton. De bár akkor, mikor Eögnár Károly plebánossal bejártuk, a föld fel volt szántva, amely barázdákban mást, mint egyes bazaltkövetket, nem fedezhettünk fel. Mégis feltehető, hogy ott, ahol két oltárkövet találtak, épületnek is kellett állnia. A régebben talált oltárt Szabó (s nem Tóth, mint Récsey írja) Gábor felállította a háza előtt s onnan vitette el Récsey a Nemzeti Múzeumba. Magassága 91, szélessége derékban 28, vastagsága 22 cm. Anyaga homokkő. A párkányok fölül, s alul a közönséges tagozást mutatják. A felső párkányon nyugvó négyoldalú hasáb előlapján a két sarok acroterium között bikaalakú disziumény látszik.

Feliratát a CIL.Domaszewszky olvasásában III.10903. alatt közli, előbb azonban már Récsey is kiadta (Lm.19.1.) Ez a felirat a következő:

J(ovi) O(ptimo) M(aximo)
Flaviu(s)
Forti(nus)

V(otum) S(olvit) L(ibens) M(erito)

(Flavius Fortinus a legjobb és legnagyobb Jupiternek szíves örömmel beváltotta fogadalmát.)

A másik oltárkő, melyre később akadtak, egy ideig a templom előtti állott, most a Nemzeti Múzeumban a déli folyosón a feje tetejére állítva látható. Jobb oldalán közepétől kezdve lefelé letörött. Magassága 127, szélessége a fejénél 47, vastagsága ugyanott 33 cm. Anyaga mészkőnek tetszik. A felső párkány csak keveset ugrik elő, tagozása nem igen határozott, annál jobban ki van emelve a rajta nyugvó abacus, amelynyiben két spirális és közöttük egy rosetta disziti, felső részét pedig zsinóros lécszegélyezi. Az oromzat legfelső részét a két végén acroteriumokkal diszített lap képezi. Ez meg éppen olyan széles, mint az abacus, amely tartja. Hampel is leírta az Archeologiai Értesítő XXIX.(1909) 33. lapján. A rajta álló felirat, melyet a CIL. ugyancsak Domaszewszky leírta.

sa szerint közből III.13418 alatt, így szól:
J(ovi) O(ptimo) M(aximo) Ju(lius) Celeri(nus)
V(otum) M(erito) L(ilebns) S(olvit)

Amint Kussinszky is megjegyezte, ha községünk határában két oltárkövet is találtak, akkor bizonyára templomnak is kellett itt lennie és ha templom volt, nagyobb település is lehetett. Erre utal az a tény is, hogy a közeli Kékkuton is volt egy jelentősebb római telep. /13./

A római uralom a IV. században ért véget a Balatonvidéken. A népvándorlás századaiban egymást váltják itt a különféle népek. Hunnok, keleti gótok, avarok stb. Csupán az utóbbiak tudtak hosszabb ideig megülni e vidéken. A mintegy 300 esztendő tartózkodásuk során jelentősebb telepük alakult ki községünk határában is. A falu és a Tóti hegy közötti térségben, az u.n. Bodoki dűlőben napvilágra került leletek alapján 1969 és 1970 nyarán Dr. Bakay Kornél a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából ásatásokat folytatott. Feltehetően több száz sír van e helyen. Az eddig feltárt sírok ugyan egytől-egyig megbolygatott, kiraboltt sírok voltak, de ennek ellenére számos értékes lelet került elő, amelyeknek konzerválása, értékelése jelenleg folyamatban van. Remény van arra is, hogy a további ásatások során még több és még értékesebb lelet kerül napfényre.

A honfoglalást megelőző századokban telepedtek meg vidékünkön a szlávok is. Uralmukat a szláv eredetű helységnevek igazolják. (Tapolca, Udvari, Paloznak, Horváti)

Minden bizonnyal e délszlávok, "tótok" voltak községünk névadói is.

III. Községünk története a XVI. századig

Honfoglaló őseink a 899-i itáliai hadjáratból hazatérőben megsemmisítették Braszlav herceg balatonvidéki hűbértartományát. Néhány hónappal később, 900

nyarán ellenállás nélkül elfoglalták Pannóniát. A törzsek között felosztva az új területet, Káptalantóti vidékét a horka (bíró) méltóságot viselő Kál nemzetség a Vérbulcsu, vagy Lád nem ülte meg. /14./

Bulcsut jól ismerjük a történelemből Kál horkának volt a fia és ő is ezt a - rangban a harmadik - főméltóságot viselte. 948 táján megfordult Bizáncban Konstantinus császárnál, vele szövetséget kötött és meg is keresztelkedett. De szomorú véget ért, mert 955-ben az augsburgi csatában fogságba esett és Léllel, megye egy harmadik vezérrel együtt felakasztották /15./

A 998. évi Koppány-lázadásban minden bizonytalanságot elvetve részt vett a Vérbulcsu nemzetség is és ezért veszítette el birtokai nagy részét, s ezeket a veszprémi püspökség kapta meg. De valószínűleg látszik az a feltevés is, hogy a lázadó törzsnek birtokai részben a fejedelmi törzsre szállottak vissza, majd az akkor alakuló győri püspökségnek, majd később a káptalannak jutott adományképpen.

Igy jutott Káptalantóti is a győri káptalan birtokába. Természetesen volt itt egyéb fejedelmi és nemesi birtok is. Éppen a nemesi birtokokkal kapcsolatban találkozunk Tóti első okleveles említésével. A Lőrinc nembeli Saul comes 1270-ben fogott bíró némely gyulahegyi és tóti nemes birtokperében. /16./

A káptalani és a nemesi, meg királyi birtokok megosztásáról egy 1272-ből származó oklevélben találunk pontos adatokat. Eszerint a királyi parancsára Sixtus esztergomi olvasókanonok elkülönítette az udvarnokok földjét a hercegi és káptalani népek földjétől, olyanképpen, hogy a földnek felét, mely a határ nyugati részét alkotja, az udvarnokok kapják. A határ másik felét újból két részre osztva, a királyi várnép, illetve a győri káptalan kapja. A szőlőket azonban továbbra is közösen birtokolják. /17./

Ide kívánczik egy ma élő tóti lakos, Világos István közlése, aki az 1930-as években a hajdani káptalani birtokok akkori tulajdonosának Szalay Kázmérnak volt alkalmazottja. A birtokosnál látott egy térképet, amely az 1770-es évek birtokviszonyait ábrázol.

ta. A térkép felirata szerint a mai Petőfi és Bada -
csonyi utcák által határolt keleti terület káptalani bir-
tok volt. A nyugati határrész "Nemesi birtok", az é-
szaki pedig "Váruri birtok" névvel volt jelölve.

Az 1272-es megosztó oklevelet 1274-ben a Sala-
mon nemzetségből való Miklós fia László és Apsa
fia Tiborc kérésére IV. László átírja. Tiborc a tóti
udvarnokok ispánja volt. /18./

Királyi szakácsok földjéről is olvasunk itt a XIV.
század elején. 1338-ban Tóti Andornak fia, Demeter
és Konrád, Tési Simonnak, a királyi szakácsok szá-
zadosának tóti birtokából egy részt cserébe adott
egy telekért, mely a szakácsok földjén volt. /19./

Ez időtől kezdve két Tóti szerepel okleveleinkben:
Felsőtóti és Alsótóti. E két helység pontos elkülöni-
tése, fekvésének meghatározása teljes bizonyossággal
ma már alig lehetséges. Holub József; Zalavármegye
története III. - kéziratos - kötetében először azt mond-
ja, hogy Alsótóti azonos Káptalantóttival, melynek bir-
tokosa a győri káptalan. Felsőtótinak, mely a hódolt-
ság korában elpusztult, több birtokosa volt, köztük
egyházi nemesek is. Pár sorral alább viszont éppen
fordítva, azt állítja, hogy Felsőtóti a győri káptalané,
Alsótóti pedig a nemeseké. /20./

Dr. Bedy Vince, a győri káptalan történetének fel-
dolgozója azt írja rendelkezésemre bocsátott kézira-
tos jegyzetében, hogy a falunak azt a részét, ame-
lyen a káptalan jobbágyai laktak, később Felső-, Káp-
talan-, vagy Vár felől való Tótinak nevezték. /21./

Egy 1832-ből származó térkép-vázrajz szerint az
akkori falunak két fő utcája volt, Kelet-Nyugati és
Észak-Déli irányban. Ez utóbbiról jegyzi meg a váz-
rajz, hogy ez különbözteti a nemes fundust a kápta-
lan fundusától.

A Kelet-Nyugati utcát ma is "nemes utcának" mond-
ják az öregek.

Amint az rováradó összeírásokban az alábbiakban
látni fogjuk, Felsőtótit 1600-ban említik utoljára. Ez
időben végleg elpusztult. Mindezek alapján vélemé -

nyem szerint Felsőtóti a mai községtől keletre fekvő Sabar hegy északi lejtőjén fekvő középkori templomrom körül lehetett.

A templomromot ugyan a M.R.T. Bács középkori falu templomának tartja. Ez azonban nem valószínű, hiszen fentebb láttuk, hogy Bács a legrégebb időktől kezdve lakott hely volt mindmáig. És e települést nem csak 1-2 km-es távolság választja el a sabari templomromtól, hanem vizenyős, ma is nehezen járható rétság.

Valószínűbb tehát a feltevés, hogy a középkorban három templomos település volt a mai Káptalantóti határában; Bács - egyházi vonatkozásairól később lesz szó -, Felsőtóti, a mai Sabar hegyi templomrom körül és Alsótóti Sz. Márton 1272-ben említett egyháza körül.

A török idők után már csak Alsótóti épül fel, de elkülönülnek benne a nemesek a káptalan jobbágyaitól, így lett neve a legújabb időkig Nemes- és Káptalantóti. Bács pedig mindmáig Káptalantóti tartozéka, mint lakott szőlőhegy.

Arra sem tudunk ma már magyarázatot adni, hogy a község melyik részét nevezték Kistótinak. Az 1716-os és 1718-as nemesi összirásban ugyanis Nemes-tóti és Káptalantóti mellett szerepel Kistóti is. /22./

Növeli a zavart egy 1799. évi pecsét felirata is. A veszprémi püspöki levéltárban van egy 1801. jún. 29-én kelt irat, amelyen két igen jó állapotban lévő viaszpecsét látható. Az egyik körirata "TÓTHI 1790" Rajza ekevas és csoroszllya, tehát nyilvánvalóan a jobbágy község pecsétje. A másik körirata: "KIS TOTI NEMES PÖTS/ÉTJ/E 1799." /23./

A káptalannak a XV. századtól vezetett számadáskönyvei némi támpontot nyújtanak községünk birtokviszonyainak megismeréséhez. Ezekből megtudjuk, hogy 1314-ben: 8 mára - 32 Ft - úriadót fizet Tóti a káptalannak. /24./

A XVI. század elején már csak 1-3-3 1/2 forint

az adó, ami annak a jele, hogy a káptalani birtok az idők folyamán csökkent. /25./

A birtok nagyságát megállapítani nem tudjuk, mert okmányaink nem sorolják fel a jobbágytelkek számát, csak általánosságban jegyzik meg, hogy részbirtoka van itt a káptalannak. De megjegyzik azt is, hogy a szomszédos birtokosok részéről állandó hatalmaskodásoknak voltak kitéve a káptalan jobbágysai. A távo lévő földesúr nehezen tudta őket megvédeni a támadások ellen.

Bár a káptalan birtokviszonyairól is csak töredékes adataink vannak, még kevesebbet tudunk Tóti többi középkori birtokosáról.

Fentebb láttuk már, hogy a XIII század második felében okleveleink királyi, udvarnoki és hercegi népek birtokairól is beszélnek. Ezek közül névszerint is ismert a Tóthy család. E feltehetően a Becse-Gergely nemzetségből eredő családnak számos tagja szerepel e kor okleveleiben, amiből a család jelentősége, gazdagságára következtethetünk.

Tóthy Andor fiainak, Demeternek és Konrádnak nevével már találkoztunk egy 1338-ban történt birtokcserével kapcsolatban.

Tóthy János 1344-ben országbíró. /26./

Lőrinc fia Péter 1358-ban megyei ember. /27./

1368-ban Péter fia Miklós mint nádori ember szerepel a tihanyi apátság kispécselyi birtokfoglalásánál /28./

1392-ben pedig Tóthy János deák a nádor képviselője ugyancsak a tihanyi apátság birtokperében. /29./

1436-ban Tóthy Benedek, 1450-ben Tóthy Miklós fia Benedek, 1497-ben Tóthy Antal, mint Zala megye szolgabírái járnak el különböző peres ügyekben /30./

A Tóthy családból származott később a Nemestóthy Szabó család, melynek leszármazottjai ma is élnek. A család újabbkori történetére később bővebben kitérünk.

Oklevelek szólnak arról, hogy a XVI században birtoka volt itt a tihanyi apátságnak is. E birtokhoz

egy csere útján jutott az apátság, amely hosszadalmas pereskedést vont maga után.

1385. nov. 18-án a fejevári káptalan, mint hiteles hely írásba foglalja, hogy Miklós szepesi prépost és nőtestvérei, Erzsébet, Hidegkuti Farkasnak neje és Borbála, Ajkai Pál fia Péternek hitvese több helyen szétszórt birtokaikat cserébe adják a tihanyi apátság arácsi birtokaiért. A cserébe adott birtokok között szerepelnek tóti birtokrészek is. A birtokbaiktatás ellen ugyan Tóthy Jakab fia Illés tiltakozott, de amikor emiatt Mária királynó jelenléte elé törvénybe idézték, elismerte, hogy a kérdéses birtokhoz semmi joga nincs. Miklós prépost egyébként is oklevéllel igazolta, hogy ama tóti birtokot egy magtalanul elhalt ember birtokaként nyerte adományul a királytól, s abba törvényesen be is iktatták. Felette tehát szabadon rendelkezhet.

Tóti azonban a későbbi időkben nem szerepel a tihanyi apátság birtokai között. /31./

IV. A falu élete a török időkben

Hazánk nagy tragédiájának, a közelgő török veszedelemnek jele, hogy 1521 körül a győri káptalan Kajári István és Szanyi Mihály kanonokokat Zalavármegyébe küldte, hogy a káptalani birtokokon, Zsiden és Tótiban zsoldosokat toborozzanak. /32./

1521-ben Tóthy Bálint a veszprémi káptalannak adja ábrahámi birtokát, részint Sz. Mihály iránti tiszteletből, részint pedig azért, mert 22 magyar forinttal segítették őt, hogy résztvehessen a török ellen indított hadjáratban. /33./

A másfél százados török hódoltság küzdelmes, keserves történetét kicsiny falunk életében is nyomon követhetjük. Nem csak a török dúlta, rabolta e szerencsétlen korban a falvak népét, hanem a hatalmaskodó várurak, várkapitányok is.

1524-ben a káptalan a zalavármegyei hatóságoktól kér védelmet jobbágysági részére. /34./

1538-ban Kecseti Márton, a később aposztatált veszprémi püspök foglalta el a falut. Jobbágyságnak kiváltására követséget küldött a káptalan a püspökhöz. /35./

Az úgy békés elintézése azonban alig sikerült, mert 1542-ben karhatalommal foglalta vissza a káptalan tóti birtokát. Ez alkalommal négy ezüst kanalat ajándékozott a visszafoglalónak. /36./

1550. szept. 15-én a kapornaki apátság Ujlaki Ferenc győri püspök parancsára perbe idézi Gyulaffy Lászlót, Csobánc urát, tihanyi várkapitányt, Biczó Ferenc csobánci várnagyot és Tóthy Mildóst, akik fegyveres erővel megtámadták Tótit, a káptalan jobbágyságit elhajtották, rétejib megkaszálták, földjeit learatták, bórát elvitték, s a templomot is kirabolták.

A per egészen 1585-ig húzódott el és egészen a Curiáig ment fel. Végre Gyulaffy György, Eustách és András a maguk és gyermekeik nevében egyezséget kötöttek a káptalannal, 50 magyar forintot fizettek a károsultnak, de a káptalan átengedett három jobbágy-

telket /37./

Veszprém 1552-évi elestével még súlyosabb lett a vidék helyzete. A török most már a Balaton északi partját is rettegésben tartotta és időről-időre végigsarcolta 1553-ban Vázsony is a török kezére került.

1554. novemberében Csobáncot ostromolja, de szerencsére Gyulaffy Lászlót otthon érte az ostrom. "Isten úgy adta, hogy estennen hazament volt Gyulaffy László ... és a törökök váltig ostromolták, de semmit sem tehettek nekik" írja Nádassy Kristóf, Gyulaffy tisztjára. Az ostrom valóban heves volt, hiszen egy izben a falak tetejére is sikerült a támadóknak feljutniok, sőt a "virrasztónak" is fejét vetették, de a támadások sikertelenek maradtak s a törökök eltakarodtak a vár falai alól. De természetesen végigrabolták a védtelen környékbéli falvakat, köztük a legközelebbit, Tótit. S ekkor pusztult el a sal-földi,pálos kolostor remekbe épült gótikus temploma és kolostor épülete is, melyet a szerzetesek már korábban elhagytak. /38./

Végzetes lett e vidékre Hegyesd várának eleste. A nagy hadut torkában lévő, s így a török portyázások alatt fontossá lett váracskaát hanyagul őrizteték, ami ellen Ormányi Józsa sümegei várnagy hiába szólalt fel Zala megye gyűlésein. Így azután 1561. ápr. 16-án Kálózy András porkoláb "ki éjjel nappal csapszék vala" el is veszti Hegyesdet. Ugyanis holtrészegen feküdt a várban, amikor Payazit vajda rabló török csapata belopódzott az őrizetlen várba s azt erősen felszerelve az egész környéket meghódította/39./

Gyulaffy Lászlónak 1562. március 28-án kelt és Devecsei Choron Andráshoz írt leveléből megtudjuk, hogy a szomszédos falvak lakói, ha tehették elfutottak, mert akit a török megfoghatott karóba húzatta, vagy egyéb halállal gyilkolta. /40./

Hegyesd várát 1562. ápr. 13-án ugyan visszafoglalták a töröktől, s ezzel a közvetlen veszély kisére enyhült, főleg amikor Veszprém is újra magyar

kézre került 1566-ban. De mindez csak rövid fellélegzést jelenthetett a vidék szerencsétlen népének. 1593 őszén Veszprém ismét elesik, Vázsony, Devecser maroknyi őrsége elszalad és szabad utat engednek vidékünkre a portyázó, rabló töröknek. 1605-ben Bocskay hajdui pusztiják végig a vidéket. Az állandó háboruskodás irtózatossá pusztítást végzett. A szegény népet sanyargatta a bécsi kormány adógépezete csak úgy, mint a fizetetlen végvári katonaság, vagy a török, amely a béke idején e vidék falvain is behajtotta adóját.

Káptalan-tóti 1563-1566 között a csobánci adókerülethez (nahie) tartozott s 6 háza után 50 akcse adót fizetett. /41./ 1629-ben: "Káptalonthótiak sarcza: F.120, Csaszár adója: F.18. Vaj,pint: 20, Abrak,kila: 20, Liszt,kila: 20, Dió,kila: 2, Szilva, kila: 2, Két akó bor." /42./

1632-ben pedig 6000 akcse adót fizet. /43./ Még az 1700-as összeírásban is szerepel török földesura, Musztafa iszpaht, akinek 30 frt adót fizet, a szultánnak pedig 12 frt-t. Ekkor a falu határában 100 hold szántó 20 kaszás rét, 18 kapás szőlő, 6-7 hold erdő van. 10 egész jobbágy és 10 nemesi sessio lartott. /44./

Érdekes adatot találunk a káptalan tóti és zsidó birtokainak gyarapodására vonatkozóan a felsőzsidó (ma Várköly) plebánia 1857-ből származó házi krónikájában. Eszerint szentgyörgyvölgyi Bakacs Sándor zsidó és tóti birtokai ennek halála után idős leánytestvérére szállottak át. Ez 1683-ban a töröktől való félelmében Győrbe menekült a káptalan védelmébe. Halála után pedig minden tóti és zsidó vagyont a győri székesegyház főoltárára hagyta s e vagyont azidő óta a káptalan kezelte. /45./

A birtok ellenőrzésére és a jövedelem beszedésére tisztet tartott a káptalan Tótiban, aki egyuttal a közeli zsidó birtokot is kezelte, de a XVI század végén a török közeledtével a tiszt is otthagya a falut. 1573-ban Majtényi László pápai főkapitányrak enged-

te át a káptalan -~~...~~ azzal hogy a török ellen oltalmazza, de az adót és a hegyvámot Győrre beszéltsa. /46./

1580-ban Ztarsich Farkas veszprémi kapitány vette át a birtokot hasonló feltételek mellett - külön kikötötték, hogy a jobbágyokat ne nyomja el. /47./

A következő 1581-évb en ismét Majtényi László bérelte ki három évre s ezuttal a hegyjogot is átvette, úgy hogy minden urna borról 1 forintot ígért a káptalaniannak. /48./ A XVII század elején ismét káptalani tiszteit találunk Tótiban. A jobbágyok adója ekkor 40-60 forint között változott. 1561-ben új szerződést kötött a káptalan tóti jobbágyaival, mely szerint évenként 60 forintot, 20 kappani, 20 csirkét, 2 vadat, 40 huros madarat fizetnek a hegyvám on kívül. /49., 1564-ben "néminemü szükséges és szorongató dolgok és okok miatt" elhagyták a jobbágyok Tótit.

Hogy mi volt az ok, pontosan nem tudjuk. Csak gyaníthatjuk, hogy talán a környéken garázdálkodó hajdúk elől menekültek el. Tudjuk ugyanis, hogy ez időben Somogyból, Keszthelyről, Szigligetből, Csobáncról és Vázsonyból jövő magyar és tóti hajdúk végigsarcolták a környező falvakat. Széchenyi György veszprémi püspök kérésére a veszprémi káptalan 1656 novemberében jegyzőkönyvet vesz fel az okozott károkról Badacsonytomajon, Kékkuton, Tördemicen, Köveskál on, Rendesen és Kővágóórsön. Tóti ugyan nem szerepel a megsarcolt falvak sorában, de lehet, hogy e zürzavarok indították a káptalan jobbágyait menekülésre. Persze az is feltehető, hogy súlyosnak tartották terheiket és időleges eltávozásukkal vélték a földesurát engedékenységre bírni. 1567-ben mindenesetre kérték a káptalant, hogy bocsássa és telepítse őket vissza, amit a káptalan meg is tett 40 forint évi földbér és a régi hegyvám fizetésének kötelezettsége mellett. A hegyvám címér befolyó bornak Győrre való fuvarozása helyett 30 forintot kér tőlük, azonkívül továbbra is kikötötte a 40 huros madarat, a két őzet, húsz csirkét és húsz

kappant és a patonai malomhoz szükséges fát, amikor az kívántatik /50./

A század végéig ez volt a tóti jobbágyok kötelezettsége.

Közben egy ideig (1674-1679) a csobánci kapitány is bérelte, de azután ismét közvetlenül a káptalan-nak adózott. Az ilyen bérlet mindig a jobbágyok kárára volt, mert a földesúr is megkívánta a maga jóvedelmét és a bérlő is hasznot akart. Tehát a szegény jobbágyok kétszeresen fizettek. A káptalan csak olyan esetekben folyamodott a bérelthez, amikor a zavaros idők miatt jóvedelmét nem tudta közvetlenül behajtani, hanem csak a katonai erővel rendelkező urak tudták a földesúr jogait érvényesíteni, vagy amikor a kényszerűség parancsolta a bérletet, mert a hatalmas várkapitányok különben ellenérték nélkül is elfoglalták volna a birtokot.

A fentebb említett XIII. századbeli okmány alapján 1698-ban a káptalan nevében Matusek András szadalberti prépost Tótira nézve úgy osztzkodott meg Balogh János özvegyével Seé Juliannával, hogy a szántóföldeket elfelezték, a szőlőket, erdőket és irtásokat közösen használták. /51./

Jelentős jóvedelmet adott a földesurnak a hegyvám joga. A szőlőtermés szerint változott a jóvedelem. A XVI. század elején átlagosan 10-12 forintnak felelt meg. A XVII. században azonban sokszorosan nagyobb volt. 1603-ban 23 Ft, 41 denár, 1616-ban 62 ft, 52 denár volt a hegyvám. 1623-ban 17 szőlőbirtokos kezén 25 $\frac{1}{4}$ hold szőlő állott művelés alatt és minden hold egy csöbör bort fizetett, ami 28 $\frac{1}{4}$ urnának felelt meg. Egy csöbör 25 tóti pint volt, később azonban csak 20 pinnal számították. Egy tóti pint pedig 1 $\frac{1}{2}$ győri pinnal volt egyenlő. /52./

A birtokkal együtt később a hegyvám joga is megszünt.

A tóti káptalani birtokhoz valamelyes erdő is tartozott, amelynek nagyságát azonban nem tudjuk. A

földesúr számára annyiban volt jövödelmező, hogy a patonai malomhoz szükség szerint építkezésre alkalmas fát, vagy szerszámát szolgáltatott. A kitermelés bizonyos része ezen felül is a káptalant illette, amit pénzen szoktak megváltani a jobbágyok. A fa ára pl. 1647-ben 20 forint volt. /53./

A káptalani és a nemesi birtokok megosztására némi fényt vet a rovásadó összeírása, amely az 1531-től 1600-ig terjedő évekről tájékoztat bennünket.

A rovásadó alapja a XVI.-XVII században nagy változáson ment át. Ezen két évszázadot adózás szempontjából három részre oszthatjuk. Az első korban, amely 1598-ig tartott, az adózás alapja a porta. A porta a telek nagyságának a kifejezője, egy egész porta egységnyi, fél porta két részre, negyed porta négy részre osztott telek. Egy egész telken tehát több jobbágycsalád élhet.

Az adózás cenzushoz van kötve. A cenzus alapja három, később hat forint. Csak az a jobbágy fizet adót, akinek vagyona három, illetve hat forintot elér, vagy meghalad. Adót fizetett több alkalommal az egytelkes (curialista), az egyházi (predialista) és a menekült (fugitivista) nemes is.

A második korban, amely 1609-ig tartott, az adóalap a domus, a ház. Ekkor már nemcsak a telkes jobbágyok fizetnek, hanem mindegyik, akinek háza van. Külön adóztak a nemesek is. Ez az általános adózás kora.

A harmadik korban (1609-től 1648-ig) újból visszatértek a portális adóalaphoz, azonban gyökeres változáson ment át és kb négy régi porta felel meg most egynek. /54./

A rendelkezésünkre álló összeírásokból a következő képet kapjuk:

Alsótóti: 1531-ben puszta. 1542-ben a győri káptalannak 2 adófizető és 9 szegény telke van. Az egytelkes nemesek: Tóti Tamás 50 dénár, Nemes Miklós 5 forint adót fizet. 1545-ben a győri kápta-

lannak 2 adófizető, 5 szegény, Thóti Gergelynek 1 szegény telke van.

1569-ben és 1570-ben Gyulaffy Mihálynak 1 1/2 adófizető, 3 szegény, 2 pusztá, 4 újratelepített, 1572-ben Gyulaffy Mihálynak 1 1/2 adófizető telkét irták össze, de ezek szerepelnek az 1573. évi hátralék jegyzékben is.

1574-ben Majtényi Lászlónak 1 1/2 adófizető, 3 szegény, 2 zsellér, 4 pusztá, 1578-ban és 1582-ben az első összeíráskor Majtényi Lászlónak 2 1/2 adófizető, 2 szegény, 2 pusztá, 1582-ben a második összeíráskor és 1584-ben Majtényi Lászlónak és Gyulaffy Györgynek 2 1/2 adófizető, 4 szegény és zsellér, 3 pusztá, 1588-ban és 1594-ben a győri káptalannak 2 1/2 adófizető, 7 szegény és zsellér, 4 pusztá telke van. 1598-ban a győri káptalannak 16 házáat irták össze. 1609-ben 3 adófizető, 1610-ben és 1612-ben 2 adófizető, 1613-ban 1 1/2 adófizető, 1618-ban 1 adófizető, 10 pusztá, 2 szabados, 1622-ben (Káptalantóti) 1 1/4 adófizető, 1626-27-ben 1 1/2 adófizető, 1635-ben 1638-ban és 1647-48-ban 1 adófizető telke van. 1696-ban (Káptalantóti) a győri káptalan birtoka. 17 jobbágycsaládnak 89 1/2 hold szántóföldje van, melyben 149 pozsonyi mérő magot vetnek. 80 kapás szőlőjük 111 akó bort terem. A nemeseknek 4 hold szőlőjük 28 kapás és 36 akó bort terem.

Felsőtóti. A hódoltság korában elpusztult. A rovasadóösszírás adatai:

1531-ben (Thothy) Choron Andrásnak 6 adófizető, 10 szegény és pusztá, 2 szabados, 1534-ben Bakics Pálnak 4 adófizető, Thóti Ferencnek 1 adófizető, 1 pusztá, 1536-ban Thóti Miklósnak 1 adófizető, 2 szegény, Bakics Pálnak 2 adófizető, 6 szegény, Thóti Mártonnak 1 adófizető, telke van. A második összeírás szerint Thóti Péternek 1 adófizető, 2 szegény, Thóti Mártonnak 1 adófizető, Bakics Pálnak 2 adófizető, 6 szegény 1542-ben (Felsőtóthy) Thóti Gergelynek 1 adófizető telke van.

Ugyanezen évi egytelkes nemesi összeírás szerint Thóti György 32 dénár, Thóti Márton 25 dénár, Thóti Péter 50 dénár adót fizet.

Az 1548 évi első összeírás szerint a veszprémi kapitánynak 2 adófizető telkét irták össze, a második összeíráskor a község felégetve és pusztá. Ujból csak az 1599 évi egytelkes nemesi összeírásban szerepel, de itt csak a hátralékjegyzékben Turóczi János. Az 1600 évi egyteljes nemesi összeírás szerint a községben 3 család lakik.

Többet nem irták össze. /55./

Ezek a szükszavu és mégis sokatmondó számadatok elárulják, hogy mennyit szenvedett a két Tóti a törökidők alatt. Hányszor kényzerült menekülésre a szegény nép, hányszor égették fel nyomorult hajlékát, hányszor hajtották el állatait, talán saját magát is, ha nem tudott idejében menekülni a Bakony közeli rengetegeibe, vagy a környék ingoványos nádasába.

Ma is él a szájhagyomány, hogy a falun keresztül folyó, ma már igen gyér vizű patakocska medrében futott a nép egy-egy török rajtaütés alkalmával a falutól nyugatra fekvő náda-vizenyős bozótba, hogy még a lába nyomát se találja meg az ellenség.

Felsőtóti nem is épült többé ujja. Emlékét - feltévéünk szerint - csak a sabarhegyi pusztatemplom romjai hirdetik.

Ha már most közelebről szemügyre vesszük a rovásadó összeírás szükszavu adatait, néhány újabb tóti birtokosra bukkanunk. A káptalani birtokok és az ősi Thóty és Gyulaffy család mellett feltűnik Majtényi László neve. Ez időben pápai főkapitány, aki jelentős szerepet játszott a török elleni harcokban. 1588-ban zólyomi kapitány lett. /56./

Felsőtótiban volt birtokos a kor másik híres katonája Devecseri Csoron András. Szalaházy Tamás veszprémi püspöknek volt a familiárisa, egyházi nemes. Mint sümegi várnagy 1530-ban ura számára elfoglalta és a Szapolyai-pártiak ellen megvédte

Veszprém várát. Ekkor lesz veszprémi várnagy, s mint ilyen, a püspöki jószágok robotmunkájával építette ki egyszerű devecseri kuriáját valódi várrá. Később is birtokai nagyrésztét a püspökség javaiból szakította ki. Családjának rangja is emelkedik, ő maga mint főrend hal meg, fia a királyi udvarból idegen, nemes hölgyet vesz feleségül, s a család rokonságba került a Batthyányiakkal. /57./

Ugyancsak Felsőtótiban van birtoka e korban Batics Pálnak. Korábban török vazallus, szerb vajda, a volt nagyvezir barátja, aki a mohácsi csata előtt egy hónappal állott át a magyarokhoz. Mint királyi kapitány hatalmába keríti a győri püspökség birtokait és a tóti portákat is. /58./

V. A falu története a XVIII-XIX. században

A török kitakarodása után még sokáig nem indult meg a békés fejlődés és ujjaépítés. A XVIII. század első éveiben, II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának kezdetén még a császáriak kezén volt Csobánc vára. Ez idő alatt mérhetetlenül sokat szenvedett a környező falvak lakossága a katonaság erőszakoskodása miatt. Mindezek hatását megszenvedte Tóti is.

1705 őszén a kurucok kezére került a vár. A szabadságharc súlypontja 1707-ben a Dunántúlra toldott.

Rabutin gróf császári és Bottyán János kuruc tábornok álltak egymással szemben. Rabutin Debrecenből vonult át csapataival a Dunántúlra, azzal a szándékkal, hogy a kurucok simontornyai erősségét megvéve azokat a térségből kiszorítsák, majd gróf Stahremberg seregeivel egyesülve az egész Dunántúlt megtisztítsák a kurucoktól. Bottyán azonban ügyes taktikával kitért az ütközet elől, de a könnyen mozgó kuruc lovasság rajtaütéseivel állandóan gyengítette az ellenség harci készségét. A hidegtől és éhségtől elgyengült császári sereg végül is a Balaton északi partján vonult Sümeg és Szentgrót felé, hogy egyesüljön gr. Stahremberggel. Így került Rabutin szétzüllött serege 1707. február 27-én Csobánc vára alá. A jelentéktelen kis várban mindössze 30 puskás hajdu teljesített szolgálatot. A vár kapitánya, zalakapolcsi. Domonkos Ferenc távollétében Száz Márton "cömmendáns kapitány" parancsnokolt. Az ide menekült mintegy 30 környékbeli puskás nemest Dóczy Péter tisztartó irányította. Rabutin felhagyva a várba menekített vagyon értékét szabad zsákmányolást ígért és önkéntes jelentkezőket toborzott az ostromra. A védekezést Kreutz tábornokra bízta, aki mintegy ezer emberrel fogott támadáshoz. A várba szorult hős védősereg szinte középkori eszközökkel, kövekkel, forró víz-

zel védekezett, kevéske lőszere fogytán. Egy szerencsés lövés a vezénylő tábornokot is homlokon találta, s az ostromlók mintegy 50 tiszt és 300 közember elvesztése után szégyenszemmel voltak kénytelenek tovább vonulni. /59./

E hősi harc volt utolsó felvonása annak a kegyes évszázados háborus időnek, amely annyi szenvedést jelentett Tóti községnek és környékének.

Próbáljuk most nyomon követni a török időket, a kuruc-labanc háborukat átvésztet falu történetét, fejlődését. A szűkszavú levéltári adatokból, különféle összeírásokból kíséreljük meg először összeállítani községeink lakosságának alakulását.

Nemestóti

Az egytelkes nemesek 1630-ból származó összeírása szerint ekkor a községben mindösszé 5 nemesi család élt: Szabó János, Chore (valóniszüleg Csere) Jakab, Szabó László, Sándor Bálint, Chik (Csik) Bertalan.

Bácson pedig három: Kalmán Mihály alszolgabíró, másik Kalmán Mihály, és Barbély György. /60./

Amint fentebb már említettük 1696-ban "Captalanoty"-ban a káptalan birtokán 17 jobbágy él. Ez az adat nem szól a nemesek számáról, csak 4 hold szőlőjüket említi.

Zalavármegye 1716-os nemesi összeírása arról tudósít, hogy Nemestótiban négy nemes család él: Csörgei Ferenc, másik Csörgei Ferenc, Dóczy Péter és fia Dóczy Gábor, megyei esküdt.

Kistótiban ugyancsak négy-négy család: Szabó György, Szabó Pál, Szabó Gergely és Szabó István György. /61./

Az 1718-as összeírás szerint Csörgei István, id. és ifj. Csörgei Ferenc, Dóczy Gábor és Fonyó Ádám. nemesek laknak Nemestótiban, Kistótiban öt Szabó család, Káptalantótiban pedig Vécsei Mihály. /62./

1726-ra Nemestóti nemesi családjainak száma már 14-re emelkedik. Új nevek: Somogyi, másként Körmeny János, Tóthy Jakab, Szántó Benedek, István és Márton. E szám tíz év alatt huszonegyre növekszik, de új családnév nem bukkan fel közöttük.

1743-ban 20 nemes családot sorol fel a megyei lajstrom. Új név: Trombitás Miklós. 1747-ben 6 Szántó, 4 Szántó, 2 Csörgei, 2 Trombitás 1-1 Tóthy, Szalai, Dóczy és Fonyó, összesen 18 család szerepel.

A plébánia keresztelési anyakönyvében feljegyzett lélekösszeírás szerint viszont 19 nemes család van ez időben. Itt csak Szántó család van feljegyezve, de szerepel még Körmeny János, Mészáros György és Turóczy János. Emlékszünk még, hogy Turóczy János már szerepelt az 1599. évi egyetlen nemesi összeírásban is.

A következő években 16-17 között váltakozik a nemestóti nemesi családok száma. A plébániai anyakönyv 1757-ben 31 családot sorol fel. Ekkor szerepel először Csik Katalin, Soós István, Bolla Miklós és Pék Pál. 1769-ben találkozunk Szita András, Fülöp János, Marton Ferenc, és László István nevével, összesen 33 családdal.

Az 1771-es megyei összeírás némi fényt vet a 17. századi nemes vagyoni helyzetére is. 13 igazságot, 10 tehén volt birtokukban, 113 hold vetésterületük volt és 194 urna bort termeltek. /63./

1828-ban 33 nemes család él Nemestótiban. A plébánia anyakönyvében található összeírásban ekkor találkozunk először a Sárfi, Pálfi, Borda, Ádám, Csizmazia, Laskói, Farkas, Vidék és Vajai családnevekkel.

Végezetül közöljük "Zala Vármegyei Kétségtelen Nemességének" 1847 évi lajstromát, amely 26 családot sorol fel Tótiban.

- 1./ Ádám János gyám bíró Antal és József fiaival, Ferencnek, Ferenc fiának fia költözött ide Tapolcáról.

- 2./ Csizmazia Ferenc József és Lajos fiaival - Imrénének, Sámuel fiának fia Badacsonytomajról.
- 3./ Dóczy Gábor táblabíró - Lajosnak, János fiának fia.
- 4./ Kormendy Pál - Jánosnak, András fiának fia. Szentbékálláról költözött ide.
- 5./ Laskóy János mészáros mester János fiával - János Monostorapáti volt iskola mesternek Jónás fiának fia.
- 6./ Nagy József Károly és József fiával - Jánosnak István fiának fia Rigácsról.
- 7./ Pálffy János, János fiával - Mártonnak, Márton fiának fia.
- 8./ Szabó István, József fiával - Istvánnak, István fiának fia.
- 9./ Szabó Farkas, Imre, Antal, Miklós fiaival - Miklósnek, István fiának fia.
- 10./ Szabó János, József fiával - Józsefnek, Márton fiának fia.
- 11./ Szabó József, Mihály és Ferenc fiaival - Ferencnek, Pál fiának fia.
- 12./ Szabó Mihály, - Pálnak fia, ki 829.é.igy bevezetve találtatik.
- 13./ Szabó György és Ferenc - Antalnak, György fiának fia.
- 14./ Szabó József - Józsefnek György fiának fia.
- 15./ Szabó Ferenc, János fiával - Györgynek fia, kik a 829 i leltárban így találtatnak - György Somogy vmbe költözött, János, György fiaival.
- 16./ Szabó György ügyvéd - Sándornak, Márton fiának fia, kinek öregattyja innét Szathmár vmbe, ő pedig onnét ide visszaköltözött.
- 17./ Szabó Sándor, Péter fiával - Józsefnek, György fiának fia.
- 18./ Szabó Gáspár, János fiával - Józsefnek György fiának fia.
- 19./ Szabó Gábor - Ferencnek, György fiának fia.
- 20./ Szabó György, István, Márton fiaival - Györgynek, Márton fiának fia.

- 21./ Szabó Márton, Imre fiával, János, János fiával,
László, József, Ferenc, László Moyses fiaival
- Lászlónak harmadik István fiának fia.
- 22./ Szabó Imre, Márton fiával - Antalnak, János fi-
ának fia.
- 23./ Szántó Pál, János fiával - Jánosnak, István fiá-
nak fia.
- 24.§ Tóthy József és Mihály - Ferencnek, Pál fiának
fia.
- 25./ Trombitás Mihály - Mihálynak, Mihály fiának fia.
- 26./ Vajay Antal - Antalnak János fiának fia. /64./

Káptalantóti

illetve a két tóti jobbágyi lakosságának alakulásáról
ezideig a következő adatokat sikerült összegyűjteni:
Zalamegye 1711 évi általános összeírásában 19 tóti
család szerepel. Ide iktatjuk ezek neveit: Halápi Fe-
renc bíró, Szabó György, Szabó Gergely, Csik
Márton Halápi István, Orbán Márton, Csik Ferenc,
Szabó Pál, Csik Mihály, Szabó Balint, Budi Ferenc,
Szalay István, Horváth Tamás, Trombitás Miklós,
Szabó György, Halápi Márton, Heghy (Hegyi) István,
Vadas Istvánné, Orbán Györgyné.

Vagyoni helyzetük: Vonyós ökör, ló: 40, fejős tehén:
22, csikó, tulok, tinó, harmadfű: 8, öreg juh, kecske,
sörtés: 24, toklio (ivartalanított kos) esztendős sü-
dő: 10, kas méhe 23, vetésterület: 194 1/2 pozsonyi
mérő alá, árpa, köles: 41 pozsonyi mérő alá, bor:
316 pakó /65./

Az 1715. évi összeírás szerint a falu kettős ve-
tőforgóban használja földjeit és az őszi, valamint a
tavaszi vetőmag háromszoros termést hoz. A szántó-
föld 169 pozsonyi mérő alá való. A rét mindössze
2 kaszás. Néhány év óta ez is mocsárrá változott.
Legelőjükt szűkös, de nem szorulnak bérelt legelők-
re. Tűzifájuk is elégséges. Szőlőhegyeik silányak,
egy kapás szőlő mindössze másfél pozsonyi urna
bort terem, amit urnárként 52 krajcárért lehet eladni.

A szőlő területe összesen 75 kapás. Ebből 39 a helybelieké, 36 pedig más községbelieké.

Terményeiket nehezen tudják tovaszállítani és így értékesítése körülményes. /66./

1750-ben 72 telepes és 14 zsellér család él a faluban. Állatállományuk: 61 igásállat, 43 tehén, 127 borju és egyéb. Őszi termés 1081, tavaszi 96 pozsonyi mérő. Bortermés 1390 pozsonyi urna 8 kas méh is van a faluban. /67./

A plébániai anyakönyv lélekösszeírása szerint 1747-ben összesen 112 házaspár, 268 özvegy és gyermek, összesen tehát 492 lélek él a faluban.

Az első magyarországi népszámlálás (1784-87) adatai szerint Tóti helyzete a következő:

Ház: 234, Család: 205. Jogi népesség: 856. Távol lévők: 16. Idegenek: 23. Férfi, házas: 177, nőtlen: 259=436. Nők: 420. A férfiak közül: Pap: 1, Nemes: 77, Polgár: 1, Paraszt: 21, Zsellér: 150, Egyéb: 19. Polgár és paraszt örököse: 22. Sarjadék: 1-12 éves: 1-1 13-17 éves: 40.

A község területe: Szántó: 505 hold (kikerekítve) Szőlő: 200 hold, Rét: 180 hold. Erdő: 286 hold. Terméketlen: 73 hold. Összesen: 1244. Ebből beltelék: 51 1/2 hold.

A lakosság száma azóta sem változott sokat. Az 1869-4s népszámlás szerint a polgári népesség 949. 1880-ban: 767. 1890-ben: 846. 1900-ban az összes népesség: 917. 1910-ben: 874. 1920-ban: 890. 1930-ban: 903. A legutóbbi évtizedekben, 1960-ban emelkedett a lélekszám a legmagasabbra: 1015, de 1970-re ez a szám ismét 829-re süllyedt vissza. /68./

Visszatérve a jobbágyságnak, Káptalan-tótinak történetére, megállapíthatjuk, hogy életét ebben a korban is a káptalani földesur és jobbágynak kapcsolata határozta meg elsősorban.

1739-ben úrbéri egyességet köt a káptalan tóti jobbágyaival. Eszerint a földesur eláll a bérbeadás-tól és saját kezelésébe veszi a birtokot. Jobbágynak

tól törvényes szolgáltatásokat követel. Ebből az okmányból megtudjuk, hogy ebben az időben huszonegy és fél egész helyből áll a győri káptalan tóti birtoka.

1750-ben bonyodalmas uriszéki tárgyalások folynak a szolgáltatások ügyében. A jobbágyok a földek és határok terméketlenségére hivatkozva méltányosabb elbánást kérnek.

Ugyancsak ez évből nyerünk átfogóbb képet a birtokállományról. Eszerint van 19 egész, 2 fél és 2 negyed sessio. Ezekben 30 zsellér él. A régi szántóföld nagysága 275 hold, az irtásföld 51 $\frac{1}{4}$ hold. A réteken 22 $\frac{1}{4}$ szekér széna terem. Igásállatok száma: 61. tehén: 22. borju: 31. juh: 52. sertés: 80. méhkas: 15. /69./

1756-ban azt kérik a jobbágyok a káptalantól, hogy kialakított bérösszeg fejében használhassák a község földjeit. /70./

Később egyre több lett a torzsalkodás a káptalan jobbágyai és a község egyéb lakócai között. Szabó István plebános 1766. jan. 4-én kelt jelentéséből olvassuk, hogy a jobbágyok nyomoruk enyhítéséért esedeznek. Kérik, hogy községi mésszárseket állíthassanak fel, továbbá, hogy a képtalan kegyuri jogát elvegyék, azzal érvelvén, hogy a javadalmat nem a káptalan adta, hanem a közösből keletkezett. Jelenti, hogy eltulajdonítják a plebánia és a templom földjeit. Mindenben arra törekszenek, hogy a plebánost háborgassák. /71./

Az 1768-ban kiadott új urbárium pontosan megszabja a földesur és a jobbágyok viszonyát. Eszerint egy egész jobbágytelekhez 20 hold szántóföld - minden holdban két pozsonyi mérő vetőmagot számítva - és nyolc szekér szénát termő rét tartozik. Összesen 10 $\frac{3}{8}$ egész telek van. A belső telek nagysága 15 hold. Szántó 252, rét 46 hold. Ezen a területen 21 telkes jobbágy és 26 zsellér család él. /72./

Nemes tóti urbárium 1770-ből való. Itt a jobbágy-

telek 22 hold. Tizenkilenc nemesi birtokos földjén
47 zsellércsalád él /73./

Az urbéri szolgáltatásokat a káptalan jobbágjai
egy összegben váltották meg. Errevonatkozó egyes-
ségük 1768. szept. 24-én kelt és a következőkép-
pen hangzik:

"Mi Győri Káptalan egy részről, másrésztül pedig
Thóti Helységben Ns.Szala Vármegyében lakozó em-
litett Ns.Káptalannak jobbágjai adjuk tuttora minde-
kinek, akiket illet: Hogy mi több okból is, de fő
képpen tekintetbe vévén említett thoti helységnek
Gyórhöz való távollétét és azon helységben lakó
jobbágyainknak következő contractus eránt hoz-
zánk nyújtott alázatos könyörgéseket, a T.Ns. Vár-
megyétől kiadott Uj Urbáriumban foglaltatott minden-
féle Robottok és egyéb jobbági adózásoknak vált-
ságáért a T.Ns.Vármegye Magistratualis tisztjei előtt
ily contractusra léptünk: Hogy tudniillik: Elsőben Mi
Nemes Káptalan mindennémü robottok és jobbági
urbáriális adózások váltóságáért (melynek érdeme
ugyan nagyobb summát tenne), tekéntvén mindazon-
által nevezett jobbágyainknak eddig volt Hozzánk
mutatott mindenkori engedelmisségeket, Hivségekét,
megalkuttunk velek 324, azaz háromszázhuszonnégy
forintokban, fönt tartván magunknak egyebekben az
urbáriumban foglaltatott földesuri jurisdictionkat és
Hatalmunkat úgy ezen prestációk eránt további sza-
bad rendelkezésünket . . .

Melynek nagyobb bizonyosságára mind két rész-
ről adjuk egymásnak ugyan két exemplárisban ezen
contractusunkat. Költ Thótiban Die 24. Septembris
Anno Domini 1768. Jusephus Hermán pro hoc con-
tractu Capituliter exmissus Canonicus Jauriensis.
m.p.L.S.

Törvén biró Takács Márton X. Eskütt: öreg Kan-
kó Benedek X. Diósy Mihály X. Vizeli Ferenc X.
Öregbiró Diósy János X. Halápi János X. Kankó
Ferenc X. Kis Biró Halápi Péter X. /74./

Ezt a szerződést ismételten és ismételten megújí-

tották, mindig három-három évre. A bérösszeg nagyjából mindig ugyanaz maradt. 1807-ben a 324 forint bérösszegen kívül még 476 Rhénesi forintot kap a káptalan a bor, ház és hegyvám bérlete fejében. 1831-ben 1000 váltó forint a bérösszeg. /75./

1839-ben új szerződés készül. Ez megemlíti, hogy a káptalan az indítja a bérbeadásra, hogy Tótiban kevés birtoka van. A bérletben a következő hasznosított dolgok foglaltatnak: Szent József napi vásár helypénze, néhai Verebélyi János volt urasági tisztartó által épített egy szoba-konyhás korcsmaház, mézsárszék. Az ugynevezett csorda-uti és kopátsi rétek, Sabar, Hegymeg, Szula hegyekről, irtásokról járó hegyvám és tized stb. Mindezt 1840 Szent György napjától 1846 Szent György napjáig kiadja évi 1100 váltó forintokért. /76./

1806. november 1-én Varga János plebános arról számol be, hogy árverésen megvette a káptalan számára a kvártélyházat, 1265 forintért. /77./

Ezt a curiális házat 1821-ben Ádám János panderhadnagy veszi bérbe három évre. A bérösszeg 70 váltó forint. A ház a következőkből áll: 3 kályhás szoba, konyha, kamra, kocsiszín, istálló, kőfallal kerített udvar, 12 holdas szántó, amit a Szekeres árváktól vett a káptalan s a tomaji útra dől. A szerződés kiköti, hogy a földek csak minden második évben vethetők, közben parlagon hagyandók. Két szobában böcsületes zöld kályhát kell feállítani. /78./

Említettük már, hogy 1832-ből reánk maradt a káptalan levéltárában a község vázlatos térképe. A vázrajzon a két fő utca derékszögben keresztezi egymást.

Az egyik felirása: "Tóti Helységnek napkeleti és napnyugoti utcája, vagyon benne hetven ház."

A másik felirása: "Északnak szolgáló kis utca Keszzi felé."

Végül: "Tóti helység délnek fekvő utcája, mely is különbözteti a nemes fundust a Tettes Káptalan fundusától."

A vázrajz felsorolja a káptalan birtokait a következőképpen. "A napkeleti falu végén kívül következőnek keverve a nemesekkel a szántóföldek után Sabar nevezetű szőlőhegy, mely is nemesekkel keverve birattatik, melynek napkeletre hosszúsága négy hold lehet a falu végétől, szomszédoltatik a Bácsi pusztával."

"Északra szolgáló kis utcán kívül vannak szántóföldek, rétek, mind keverve a nemesekkel. A falutól terjeszti magát harmadfél hold föld hosszúságyira a hosszúsága, a szélessége pedig foglal magában egy hold föld hosszúságát, Keszi határával ütközik meg.

Napnyugatról a falu végén kívül vannak szántóföldek, rétek, keverve a nemesekkel. A falutól hosszúsága a Gulácsi határig foglalhat magában három holdat. Ugyan Gulácsi határral szomszédoltatik."

A déli utcánál az egyik oldalon 28, a másikon 26 ház van jelezve. Itt a következő jegyzet van: "Ezen utcának végén kívül mindjárt vannak összekeverve nemesekkel szántóföldek, szőlőhegyhez egy hold föld hosszányira, azután következik Szula nevezetű szőlőhegy, nemesekkel az is keverve. Ezen szőlőhegy után következik Hegymög nevezetű szőlőhegy. Szőlőhegy alatt szántóföldek nemesekkel az is keverve. Hegymögi szőlőhegyen túl következik az erdő, mely is ütközik meg Badacsontomaji, Órsi és Salföldi határokkal. Mind ezeknek a tagoknak összevén hosszúságát, lehet kilenc hold földből álló hosszúságuk. Szélessége pedig hat hold föld hosszúsága. Ertvén olyan szántóföldet, mely száz quadrát ölből áll. /79./

E felsorolásból láthatjuk, hogy a káptalan birtoka az idők folyamán egyre jobban szétszóródott és elaprózódott.

Az 1848-as idők egyre kisebbitették a birtoktestet és a megmaradtból sem volt sok haszna a káptalannak. 1849. szeptemberében Tóth

kanonok a káptalan nevében arról értesíti Varga János plebánost, hogy mivel a tóti uri haszon fejében évenként fizetni szokott összeget a tótiak egy éve nem fizetik, s mivel az uradalomnak igen kevés, vagy egyáltalán semmi jövödelme nincs, az eddig szokásos plebánosi fizetés-kiegészítést is megvonják. /80./

Az úrbéli elkülönítés és tagosítás 1855-től 1858-ig zajlott le a községben. Az elkülönözési egyességet 1857. május 1-én kötötte meg a káptalan képviselőjében Deáky Zsigmond olvasókanonok a nemesi közbirtokossággal és a volt jobbágyokkal. Az úrbéri telkek és házas zsellérek száma a káptalan, mint Nemes-Káptalantótiiban úrbériséget egyedül bíró földesuraság részéről 10 $\frac{3}{8}$ telek és 33 zsellér számban állapítottatott meg, mert ugyanennyi telek és házas zsellér után nyert a volt földesur 1848. évig urbéri szolgálatot és a földtehermentesítési országos bizottságtól vesztett úrbérisége után állami kárpótíást.

Ami az új elhelyezésre vonatkozó kmézési tervzetet illeti, az iránt az érdekeltek még 1856-ban úgy egyeztek meg, hogy a közbirtokosság szántóföldbeli illetőségét a Nyárási, Kagyóvási, Homoki, Kiskuti, Agyagteleki és amennyire szükségeltetnék, a Bodóki dülőkben rétjeit a Kőrísberki, Csordakuti, Hosszuréti, Homoki és Kisréti dülőkbe fogja kivenni, azon megjegyzéssel, hogy a Gyulakesziben lakó itteni birtokosok a gyulakeszi határral összeköttetésben lévő Nyárási dülőből fogják szántóföldjeiket - rétjeiket pedig ugyanezen határral kapcsolatban lévő Kőrísberki dülő északi részéből kivenni - a Gulácson lakó itteni birtokosok hasonlóul szántóföldjeiket a gulácsi határral megütközö Homoki és Agyagteleki - rétjeiket a Kőrísberki - nemkülönben a Kisfaludon lakó itteni birtokosok szántóföldjeiket a Temetői és Tekerési dülőkből, rétjeiket pedig a többi közbirtokosé között veendik ki.

A káptalan szántóföldjeit az Agyagteleki és Imárkai dülőből 184-ik évben kizárólagos tulajdoni használatába

nálatába általment erdejével összeköttetésben, rétjeit a közbirtokossági réteket a káptalan és a volt jobbágság rétjeitől elválasztó árvíz vezető csatorna keleti részén a Füzesréti és Előréti dülőkől fogja kivenni.

A volt urbéresjobbágyok szántóföldbeli illetőségeiket a Keszihegyaljai, Fenyősdombi, Átói, Bécsdombjai, Temetői, Tekerési, Kutdombjai, Sabaraljai, Bodóki, rétjeiket a Csuhusi, Csordauti Hosszuréteki és Előréteki dülőkől fogják a káptalannal, mint volt földesurasággal és közbirtokosokkal egyetemben az 1855. évi nov. hóban megállapított osztályzat szerint kivenni.

Legelői illetmény fejében minden egy jobbágy telki állomány s ezzel hasonlóul 8 zsellér szám után 4 becsholdat, s így 10 $\frac{3}{8}$ telek és 33 zsellér szám után 58 holdat, elkészí 1 telek járandóság után 4, iskolatanítói $\frac{4}{8}$ telek után 2, s így összesen 64 holdat nyerendének a volt telkes jobbágyok és házas zsellérek, mely még ezen felül földesuri kegyesség által ajándékképpen 6 holddal megszapornított, s így az összes urbéri legelőjárandóság 70 holdat tesz ki, melyet az Aszóí, Csucsoshegyi dülőkől fognak kikapni.

Fáészati gyakorlata a tóti jobbágságnak és házas zselléreknek nem lévén, e tekintetben a volt jobbágyoknak és zselléreknek semmi erdő részlet nem adható ki.

Az irtásföldekre vonatkozólag úgy egyeztek meg, hogy azok $\frac{3}{4}$ -e a volt földesur birtokában marad, $\frac{1}{4}$ -ét pedig minden kárpótlás nélkül megkapják a volt jobbágyok és zsellérek.

A nagyjelentőségű okmányt a káptalan részéről Deáky Zsigmond olvasó kanonok, a többi érdekeltek részéről Tartsay József plebános, Lőke Lajos a közbirtokosság elnöke és még 102 egyén látta el aláírásával, illetve kézjeggyével. /81./

A tagosításkor és elkülönítéskor felvett kataszteri térkép és jegyzék szerint Káptalantóti községben

153 ház van. A község határa 1244 kataszteri hold és 1329 négyszögöl. Ebből kerekszámokban: Beltelek 51, szántó: 504, szőlő: 200, rét: 180, erdő: 286, terméketlen: 22 hold.

A káptalan birtoka 140, az úrbéreseké 100, a nemesi közbirtokosságé 67 hold. Lőke Lajosnak 82, Ádám Józsefnek 31, a plébániajavadlomnak 30 hold a birtoka. Rajtuk kívül 10 hold feletti birtoka 5 egyénnek, 5-10 hold közötti birtoka 6 egyénnek volt. A lakosság többi része ennél kisebb birtokteszten gazdálkodott. /82/

A káptalan 1885-ben végképpen megvált ősi birtokától. A mai Rizapusztát alkotó urodalmat Szalay Bálint vette meg 12,000 forintért.

A nagy átrendezés tehát lezajlott. Valószínűleg nagyobb zökkenő nélkül. Erről így emlékezik meg Tartsay József plébános a Hízi Krónikában: "A tagosítás, mely 1855-ik évben kezdődött meg, e folyó 1858-ik év ápr. 22-én be végeztetett s a tagok kihasítása is hitelesített. Valamint tán mindenki átallyában gazdasága célszerűbb vezetésének tekintetében nyertes lett, úgy nyert a plébánia is, midőn elszórt földjei és rétjei helyett egybe, s pedig a legcélszerűbb téren hasított ki tagja pedig úgy, hogy egyszersmind a plébánia szőlővel is kapcsolatba esett, ami nagy kényelem.

Sokat küzdöttem, fáradtam, de lelkembe szenvedtem is, míg végre a plébánia javára amint jónak és hasznosnak leltem, ki vihettem. Most már megvan, Istené legyen érte dicsőség és a jobb lelkiüké. /83./

Némi bonyodalmat okozott az ugynevezett "maradványföldek", illetve a "hiányok" ügye. Azokról a földéről volt szó, amelyeket az úrbéresek az úrbéri állomány mértékén felül bírtak. /84./

Ezek a rendezés során megmaradtak az úrbéresek kezén, de a földesurnak váltságdíjat kellett fizetni értük. A maradványokkal kapcsolatban merült fel a hiányok kérdése. Olyan esetekről volt szó, amikor a volt jobbágy nem rendelkezett annyi földdel,

amennyi illetőségének lenni kellett volna. Ilyen esetekben a maradványváltásból levonták a hiányok után járó összeget és azoknak a jobbágyoknak adták akiknél a hiány mutatkozott. Ez történt Tótiban is. Ám a káptalan a maradványváltás után kívánt kamatokat nem akarta átengedni, csak a tőkét. A bíróság azonban megítélte a kamatokat is, mert a volt földesur a hiányok pótlását az őt megillető maradványváltás összegéből ajánlotta meg és a maradványbirtokosoktól 1848. május 1-től a kamatokat is megkivánta. /85./

A XIX. századi falu belső életéről nem sokat tudunk. Lényegében azonos volt más hasonló földműves falvak életével. Külső, jelentős események nélküli munkás hétköznapi váltakoztak apró örömeikkel és bánatokkal.

Varga János, aki 1801-től 1851-ig volt a falu plébánosa, gondosan vezetett házi Krónikájában néhány olyan mozzanatot is feljegyzett, amit érdemesnek tartunk ideiktatni. Különös figyelmet szentelt a szélsőséges időjárási viszonyok megörökítésére. Így például feljegyezte, hogy 1810 június 1-én a mélyebb fekvésű szőlők elfagytak, főleg a Bács-hegy Vízkeletén nevezetű részén.

1812-ben ezt írja: "A csillagos ég északi részén egy üstökös jelent meg. Jövetelét két éven át olyan gyenge termés követte, amilyen emberemlékezet óta nem volt. A plébánia szőlője, amelyik az előző években megtermette a 80 akót, most csak 2-3 akót hozott. 1813. telén sok tőke kifagyott. Azután jött a hideg tavasz. Április 29-én bőséges hó esett. Május 3-án ismét fagyott, sőt május 12-én hó esett, 13-án és 14-én újra dér. Ezek az események bizony elvitték a jó szüre reményét. Ami kevés bor termett az is szerfölött fanyar lett. Gabona is olyan gyéren termett, hogy 1815-ben a búza mázsája 15-16 Ft-ba került, a bab és borsó 13-14 Ft, árpa 9-10 Ft. Mind ezt az újságok is az üstökös megjelenésének tulajdonították. /86./

1820. szeptember 27-én éjjelkor irtózatos vihar támadt, amely 30 órán keresztül tombolt. Házakat dön-

tött össze, fákat csavart ki és a már-már szüretre érett szőlőket is tönkretette. /87/

"Az 1827-28. esztendőbéli tél kiváltképpen emlékezetes arról, hogy 1827-dikban Katalin napján derekassan havazván, oly kemény fagy következett, hogy a Balaton jegén december elején halásztak és Tapolcán Sz.Miklós napi vásáron az ederitsiek jég halat árultak: süllőt és fogasokat. Így bé fagyva állott a Balaton egész 24. Decemberig, mely napra sebes északi szél támadván a jeget megszagatta, az idő meggyengült, az egész Balaton vize jégdarabokkal elegyesen maradt Vizkereszt napjáig, akkor ismét béállott és halásztak rajt egy darabig. Megirt nem sokára az egész víz és föld fagyva fakadott, de végre Februárius közepe tájján a Balaton bé fagyott és 1 hétig, az az usque 23. Febr. inclusive ismét halásztak rajta. Már most ugyan igen kelemetes és kedvező változását tapasztaljuk az időnek, azaz Sz.Mátáys napján, melyen ezen jegyzésemet tettem. /88./

1829-ben újra a kemény télről panaszkodik Varga plébános. November 20-án már halásztak a Balaton jegén, de újévre már annyira megvastagodott a jég, hogy abba kellett hagyni a halászatot. A balatonparti szőlők, Kisörs, Ábrahám annyira megsínyleték a kemény telet, hogy néhol mindössze tizedrésze lett a szokott termésnek. Még szerencse, hogy ez a kevés kitünő minőségű lett. /89./

Az 1834-ik évről újra csak szomorú dolgokat jegyzett fel a házi krónika.

"Olyan sanyaru és a mezei gazdaságnak majd minden ágaira nézve terméketlen s mostoha esztendőt, mint az 1834-i, volt mostan élő emberek nem ételek. Ugyan-is egész télben semmi hó, semmi esső nem volt, hanem többnyire az irtóztató szél uralkodott és mindeneket kiszáritott, tavasz elején csak kely essők volt, mely alig verte el a port, egész nyáron egyáltalában semmi esső nem volt, hanem a mindent kiszárasztó meleg a nagy szelekkel felváltva uralkodott, úgy szinte egész őszben sem

esső, de még harmat sem: ennél fogva a parlagokat sok helyeken fejszántani s eivetni ősze kelve nem lehetett. A kukoricza üdőnek előtte elfonnyadt, elszáradott annyira, hogy emitt amott lehetett magnak valót találni. Kolompár sok helyeken annyi sem termett, amennyit elraktak, az is hitvány, apró és izetlen volt. Borsó, bab, lencse is csak így diszlett. Az őszi vetések, úgy mint buza és rozs, tiszta volt, középszerűen termett, de jól fűzetett, a szőlők pedig legnagyobb reménységgel biztatták a szőlős gazdákat, de nem is csalták meg, mert bor legbőségeiben termett. A nagy szárazság miatt a szőlős-gerezedek, kivált a köves heves helyeken erőltetve és üdőnek előtte megértek, úgy hogy már Szeptember elején sok helyeken a szüretet elkezdették és már Badacsonyban is szent Thérézia napjára elvégződött a szüret, holott máskor azon üdőtájban kezdetek ottan azt, A mustnak bősége arra kényszerítette a szőlős-gazdákat, hogy kénytelenek voltak a fa abroncsos hordóknak akaját két vagy harmadfél váltó forintokon csináltatni vagy megvenni. Aki másnak hordókat adhatott, tiz akó hordóért két akót nyert bérben, vagy a bort harmadfél s három váltó forintokon megtarthatta magának.

A Tóthi plébániának Sabari szöllejében, melly most már három vágóbul áll és 12 kapás egy nap elvégzi munkáját, száz és két akó termett.

Ambár hegyen völgyön mindenütt jó szüret volt, mégis Novemberben elkelt a bor 4,5,6 forintokon is, de még fellyebb is a szőlőnek fekvése és jósága szerint.

Mivel semmi tavaszi, vagy igen kevés termett, már Novemberben a búzának kilóját értvén 10, tavaszra kelvén 14 váltóforintokon adatott, a rozsnak ára kevéssel volt alább, az árpa, kukorica egy áron ment a rozssal, a zab 8,9 forinton. A babnak ittzése 12, a lencsésé 24 kr. volt, a vörös hagymát a keszthelyi piacon font számra adták, mellynek fontját 24 kr. adták. A gyümölcs a nagy szárazság miatt többnyire lefolyt a fákrul, alma, körtvély, szil-

va igen szűken volt, az is nagyon izetlen, a téli gyümölcs pedig üdőnek előtte elromlott, elrothadt.

A vidékbeli bozótok, nevezetesen a szigligethi, edericsei, keszi, Kékut és Salföld mellett lévő burnót egész nyáron égtek, úgy mondják, hogy sok helyeken megátul gyulladt meg a nagy hévség miatt, mellyeknek döglletes, büdös szaga a körülötte lévő Helységekelt eltöltvén, a házakban, templomban némelykor nagy kin volt az embernek lenni, ennek az lett a következménye, hogy azon helyek lesüllyedtek, némely helyen marhák is veszték bele, tavaszra kelve pedig ottan semmit kaszálni nem lehetett. A szigligethi bozótban egy kopó a nyulat hajtván, mind ketten eltűntek örökre a vadász szemei elől.

Mostoha és terméketlen volt ugyan az 1831,1832, de kiváltképpen az 1833 esztendő, de csak a borra nézve, ezen utolsó esztendőben valamint kedvén, úgy szörnyű savanyu bor termett úgy, hogy midőn a gyermek sirt, azzal ijesztetgvén: "Ne sirj gyerek, mert bort adok" azonnal megszűnt a sirástól. Jó lett volna ezt a bort Egerszeghre a rabok vallatása végett öszve hordani, talán még többet is vallottak volna tőle, mint amit elkövettek! /90./

Részletesen beszámol Varga plébános a következő esztendők időjárásai viszonyairól, terméseredményeiről is. Rendkívül érdekes falusi gyakorlatra utal 1844. évi feljegyzése. Elmodnja, hogy a veteményes kert mellett folyó patak partján nehéz munkával "egy mosóhelyet épített, melyről a kerti veteményeket is szükség szerint öntözni lehet és edgyet mást benne mosogatni... Ezután a plébánosnak se télen, sem nyáron nem kell aggódni; hogy párlás vagy szapulás idején fehér ruháit mosóra küldözze vagy a Gykeszi folyóra, vagy a Tapolczai meleg vízre." Lelkendező jegyzete után pár évvel azonban hozzáfűzte: "Ezen mosó helyet 1847.-dik évi 26-ik éa 27-ik októberi szeles zápor esső nagy áradásával öszvemosta, bedöntötte. Így az emberi munkáknak nints állandóságok; nil sub sole stabile". /91./

A csendes falusi életet néha-néha felkavarta egy-egy rendkívüli esemény, ami hosszú időken át foglalkoztatta az egyszerű népet, szóbeszéd tárgya volt, áthagyományozták az unokákra is. Néhányat ide iktatunk.

Bizonyára hosszú időre megzavarta a falu nyugalalmát egy véres esemény, amely 1784 március 17-én, a József-napi vásárkor történt. A verbungon lévő katonák, akik a Pálfi gyalog regiment kötelékébe tartoztak, összeverekedtek a felubeli legényekkel. Ennek során Milei György vicekaplár és Zöld József tóti legény meghalt. /92./

1794 nyarán három tóti férfi Somogyba ment részes aratónak. Amikor július 25-én keresetüket hozva a Balatonon át hazafelé hajóztak, viharba kerültek és vízbefulladtak. A Balaton-partján temették el őket, de a plébánia halotti anyakönyvében is megörökítették a szerencsétlenséget.

Ugyanilyen tragédia történt 1796. július 9-én. Nem kevesebb, mint 11 tóti férfi indult csónakon Somogyba aratni. Már a félvízen jártak, amikor rettenetes vihar támadt és valamennyien a vízbe fulladtak. Őket is a Balaton partján temették el. /93./

Megmosolyogtat egy halotti anyakönyvi bejegyzés 1794. november 2-ről. A faluban meghal egy Klepsch Jakab nevű 24 éves vándor árus. A plébános a neve után bejegyzi jellegzetes mondókáját: "Gyöngyöt vegyün ked (vegyen kend) Asszonyom!"

Egy hosszadalmas "jósomszédi" háborúnak éppen a plébános Varga János volt az egyik szereplője. Mikor 1801-ben átvette a plébánia vezetését, háza táját igyekezett rendbehozni. Ennek során kerítést húzatott a déli szomszéd háza, s a maga gazdasági épületei között. Ezt nehézményezte a szomszéd, Nemestóti Szabó Antal. Feljelentette a plébánost a püspökségen, s úgy állt bosszút, hogy több templomba sem járt, hogy a papot látnia se kelljen, sőt házának a plébániára néző ajtaját és ablakát befalaztatta, s a másik oldalon nyitattatott ajtót és ablakot. /94./

A háború szomorú végét a halotti anyakönyvben olvashatjuk; 1804. március 15-én elhunyt Szabó Antal Jurassor (megyei esküdt) nem részesült egyházi temetésben, mert húsvéti gyónását, áldozását nem volt hajlandó elvégezni és a betegek szentségét is visszautasította.

1807 május 3-án vihar tombolt a falu felett. Szokás szerint harangszóval figyelmeztették a falu népét. A villám belecsapott a toronyba és halálra sújtotta a plébános 10 éves unokaöccsét is. /95./

Kiragadott mozaikok ezek, de kitöltötték és meghatározták a falu életét. Egy-egy plébános, vagy iskolamester változás, az időnként visszatérő bíróválasztás, mindig nagy eseménynek számított a mozdulatlanoknak látszó faluban. A lényeg azonban mindig egy volt: birkózás a földdel a mindennapi betevő falatért.

A nemes falu családjaiból nem egy emelkedett ki és futott meg egészen magas katonai, vagy közigazgatási pályát, mint majd látni fogjuk a Nemestóti Szabó család történeténél. De ide sorolhatjuk az Ádám család tagjait is, akik között volt pandurhadnagy és több szolgabíró is.

A jobbágy rétegből senkiről sem tudjuk, hogy kiemelkedett volna.

A falu szülöttei között kell megemlítenünk Csutor János címzetes kanonok, somogyiszi esperesplébános, 1799. szeptember 11-én született Csutor Péter kántortanító és Nimsz Anna házasságából. 1822-ben szentelték pappá. Nevét költeményeivel tett országosan ismertté. Szülőfalujára gondolva 1879-ben 500 Ft-os alapítványt tesz a mindenkori tóti kántortanító javadalmazására, aki ennek fejében tíz szegény gyermeket ingyen köteles tanítani. 100.-Ft-os alapítvánnyal pedig a szegény tanulók tankönyvellátásáról gondoskodik.

Ugyancsak tóti tanító fia volt Soós Mihály 1824-ben felszentelt pap és Müller Károly (1867-1950) későbbi nagybakónaki plébános.

Mielőtt lezárnánk a falu XVIII-XIX. századi tör-

ténetét, meg kell emlékeznünk az ősi Tóthy családból származó Nemestóthy Szabó család történetéről is, melynek virágkora főleg a XVIII századra tehető, amikor a környékbeli falvakban jelentős birtoka volt a család tagjainak.

A pannonhalmi levéltárban letétbehelyezett családi iratokból, Nemestóthy Szabó Béla vezérőrnagynak a Magyar Családvédelmi Szemle 1943. évi IV-VI számában megjelent tanulmányából, valamint Kemplelen Béla: Magyar nemesi családok c. művének X. kötetéből vett adatokból röviden az alábbiakban foglalhatjuk össze a családról eddig összegyűjtött anyagot.

A Pannonhalmán őrzött iratokat 1798. jun. 8-án Tóthy Szabó Antal gyulakeszi tiszttartó és bátyja Szabó Márton, valamint sógora Dobosy György szedték rendbe és 1-124 sorszámmal indexelték, s elhelyezték a család levelesládájában.

A Nemestóthy Szabó család - amint fentebb már említettük - a Becse-Gergyely nemzetségből eredezteteti őseit, akik a középkorban a Tóthy családot alkották. Ezeknek oklevelekből ismert tagjait már soravettük.

A Tóthy név később Nemestóthy alakban szerepel, míg a Szabó név u.n. ragadványnév, mellyel a család egyik XV. századbeli tagját illették s akinek utódainál ezután családnévvé állandósult. Egy 1430-ból fennmaradt oklevél beszél bizonyos "Emericus con-dam filius Thomae Sartoris de Tothy", azaz Tóthi "Szabó" Tamás fia Imréről. /96./

Ugyancsak több Nemes Szabó nevű tóti birtokost említ a kismartoni levéltár egyik 1493-ból származó irata. /97./

A család egyik tagját 1542-ben 300 körmöci aranyért váltják ki a török rabságból /98./ 1632 szept. 21-én pedig 200 váltóforint váltságot fizetnek Szabó Pálért a "Székesfehérvári Betir Török Basának" /99./

A család fénykorát a XVIII. század második felében érte el, amikor is Nemes Tóthi Szabó Farkas

és felesége Forintosházi Forintos Klára Nemestóti, Tördemic, Köveskál, Kapolcs, Kóvágóórs, Diszel, Szóc, Szentjakabfa, Dabos, Ráskó, Csörgő, Sáska és Bács zala megyei, továbbá Miske veszprém megyei és Bajom somogy megyei helységekben voltak birtokosok.

Szabó Farkas igen tevékeny, nagy vagyont szerző és rokonságáról szépen gondoskodó ember volt. Jellemző bizonyossága ennek a terjedelmes okirat, amelyet a Pannonhalmán lévő levestáda 111 szám alatt őriz.

Mivel ez az okmány igen sok korjellemző adatot tartalmaz, teljes egészében leközöljük.

"Alább megirt Tóthi Szabó Farkas adom emlékezetül mindenknek, akiket ezen dolog illet most eddig is illetett és a jövőben is fog illetni, miképpen Tördemicz nevezetű ezen T.N.Szala Vármegyei Helység határában található Uj-Hegy nevezetű Promonotrium - Hegyvámos - (Későbbi betoldás H.J.) Mely örökös jussal Penes Donationem Nemes Szabó Familiát illet, kellessék a régi mód szerint felosztani.

Hogy pedig az említett Uj-Hegyről járandó Hegyvám azaz minden Tíz akónak egyike bészolgáltattatván egy Helre a szőlős gazdák által helyessen és mind ez ideig való szokás szerint fölosztattahassék elsőben is az eöreg Ágokat kell felvenni. Ugy mint hét id est 7 öreg Ágokat, mint osztozó atyafiakat.

Első öreg ág tehát néhai öreg Szabó János, ki ez előtt 12 esztendővel 85 éves korában meghalt. Ennek három maradványa vagyon úgy mint: Nagy Károlyban lakó Nzetes Szabó Márton, még is Szabó Erzsébet Verebéli Jánosné, még is ezeknek testvér eöcsök Szerencsétlenül a Balatonba holt Szabó Gáspárnak édes Leánya Szabó Rózsa, Dobosy György Eskütt és commisarius úrnak felesége. Ezer három osztályos atyafiak között tehát ami egy öreg ágra esik, három részre osztoly. Példának okáért, ha egy öregágra 6 akó bor esnék, ezen 6 akóból

két akó esne Mártonnak, kettő Verebélinének, kettő Szabó Rósának.

Második öreg ág a most említett néhai Szabó János testvér eöccsének Szabó Istvánnak fia Szabó Farkas. Ez, mivel egy öreg ágbul tsak egyedül maga vagyon, tehát ami egy öreg ágra esendő, az mind magáé is.

Harmadik öreg ág volna a föllebb irt Szabó Jánosnak és Szabó Istvánnak testvér eöccsük Szabó György ki is ezelőtt 22 esztendőkkel meghalt, ez magtalan ember volt, felesége pedig fiatal korában rossz életü szemtelen asszony volt, azért fiát Szabó Györgyöt és leányát Szabó Erzsébetet, Illés István feleségét az Attyafiai nem tartják igaz ágybul valónak, hanem fattyunak. Ezen dolgot így lenni nem tsak az Attyafiai tartják, sőt az egész falu Vénei közösen azt beszélük, hogy Szabó Györgyöt Budi nevü paraszt ember, Illésné pedig Nemes Csergei Pál épétette, mivel még ábrázatokban is az Törvéntelen apjaikhoz hasolléttanak. Szegén magtalan Szabó György igen megszegénkedett utollyára, mert buja felesége által az alattomban való sokszori Bika pénz meghuzta ötet. /100./

Negyedik öreg ág néhai Kis Szabó György ki Tördemiczen lakott és ott is halt meg ez előtt circa 33 Esztendőkkel. Ennek hét gyermekei marattanak; Ferencz, Mihály, József, Judit, Julianna, Eörse, Kata, Katának férje N.Egyed István, Juditnak N.Nagy András, Juliának Igali, Eörsének Hegyi. Tehát az egy hetedrész hét felé megyen.

Ötödik öreg ág, Tótiban lakó Nemes Szabó György, kinek felesége Foki Katalin. Ezen Szabó Györgyöt Czifra Szabó Györgynek is nevezték, mivel említett felesége igen Czifrán járt. Ennek gyermekeit; Márton, János, Julianna, Oszkó Benedekné, Éva, Boczikné, Jutka Czövek Ferencné.

Hatodik öreg ág Szabó Miklós, ennek testvérjei István és Márton ezek tehát az egy heted öreg ágnak felét birják. A másik hason felét pedig birják ismét hárman úgy mint Szabó Antal keszi kasznár úr, maga testvérhugával Évával N.Sárfői József

hűtvestársával mégis Szalaiak Öcsön, kiknek édes Anyyok Szabó Antal kasznárnak édes Attyával Szabó Józseffel egy testvér volt. Mégis Tótin lakó Diósi néven lévő paraszttal, ezeknek az édes anyyok Szabó Antal Attyával Szabó Józseffel egy testvér volt. Ezek, mivel az öreg ághoz fölötté sokan vannak, tehát ami egy öreg ágra esik, annak felét Szabó Miklós különösen tölti és odahaza magok magok között szokták elosztani. A másik hason felét pedig három részre osztják. Egy harmadrészt Szabó Antal, másik harmadrészt Szalaiak, harmadik harmadrészt Diósiak, de most Szabó Farkas bírja.

Mármost következik a Hetedik és utolsó öreg ág. Nagy néven lévő paraszt emberek, ezek az öreg ágra esendő bort összeve töltik és magok magok között fel szokták osztani. Ezek eránt kérdés támadván, hogy mi fejében bírnak ők is Szabókkal Hegyvámbul, holott sem nem Szabók, sem nem Szabó asszonyoktól valók és a Donatióban is nevök fel nem találhatik. Melyre a régi Attyafiaktól az volt a felelet, hogy az elejek parasztok ugyan, de pénzesek voltak, Kik mivel a Donatióra lett költségek heted részét befizették. Tehát eöket is egy öreg ág számban bevették és nekik részt adtak az atyafiak.

Ezt örök emlékeztnek okáért itt Uj-hegyen Bágyat és bete: koromban irám azért, hogy ha talán Isten rendelésébiül halálom történne, az elélők tudják magokat mihez tartani.

Sign ut supra die 29^a & br. 1783.

Tóth Szabó Farkas mp.

Szabó Farkas egyébként a közéletben is igen tevékeny részt vett, mint Zalamegyei táblabírája.

A családnak egyi tagja Tóthy Szabó János fia Márton 1764-ben Szatmármegyébe, Nagykárolyba költözik át és megállapítja a családnak jelenleg is virágzó szatmár megyei ágát, míg a család többi tagja továbbra is Zala és Somogy megyékben maradt.

Ennek a Mártonnak fia Sándor alezredes a Raderczy-Blankenstein huszároknál. A wagrami csatában megsebesül, francia fogságba jut és Párisba kerül. Oda követte őt felesége Marowska Julia és ott született György nevű fiuk 1812-ben, aki ügyvéd lesz és visszaköltözik Zalába. Az 1847-es nemesi összeírás szerint Tótiban lakik. Leszármazottai ma is élnek a Dunántúlon.

A családi hagyomány szerint többen résztvettek a Rákóczi féle szabadságharcban, az 1809. és 1812 évi nemesi felkelésben, valamint az 1848-49-es függetlenségi harcban. Nemestóthy Szabó Lajos Gábor az isaszegi csatában halt hősi halált. Az első világháborúban a család tizennégy tagja vett részt.

Büszkén emlékezik a család arra is, hogy amikor VII. Pius pápa 1814-ben kiszabadult Napóleon fogságából és hazatérése alkalmával köztudomásúlag egy magyar huszárcsapat kísérté, Nemestóthy Szabó Márton is tagja volt ennek a diszkiséretnek, s ezért pápai kitüntetésben is részesült.

A család cimere az 1970-es években elhunyt Szabó Gyula családjától a káptalanotói plébánia házi krónikájába került megőrzésre.

Leírása: Kék mezőben arany koronán álló koronás oroszlán, jobbában görbe kardot tart. Sisakdisz: Konyókló páncélozott kar görbe kardot tart. Takaró: Kék-ezüst, vörös arany.

A XIX. század utolsó éveit beárnyékolta a filoxera pusztítása. Mivel a Balatonfelvidéknek, s így községünknek is legjövendősebb mezőgazdasági terméke a bor, érthető, hogy a szőlők kipusztulása igen érzékenyen érintette a lakosságot. Nem egy család jutott koldusbotra, a kisparaszti életformából cselédsorba.

Szalay Bálint Riza-pusztai szőlőbirtokos 1895-ben írt feljegyzéseiben így számol be a pusztító vész előrehaladásáról: "1886-ban kezdtem telepíteni 3 káthold szőlőt s hazai fajtákkal ültettem be, mert ekkor még vidékünkön a filoxeriát csak hirtő

és ujságokból ismerték ... A telepítést 1890-ig folytattam, mikor is a hazai faju szőlőm 6,5 kat. hold lett. De ekkor már a szőlővész hozzánk is megérkezett, ugyannyira, hogy nálam is a kettő éves Juhfark vágóban filoxerát találtam és még ebben az évben 5-6 folt keletkezett. Szüret után egész szőlőmet szénkénegeztem és pedig jó eredménnyel, hogy a keletkezett filoxera foltokat egészen el tudtam tüntetni, hogy semmi jelét a filoxera pusztításnak nem láttam.

Minthogy azonban a vidékünkön rohamosan pusztító filoxera miatt azt gondoltam, hogy szőlőmet szénkénegezéssel infinitum fenn nem tarthatom, nekem is vadszőlőhöz, illetve ojtáshokhoz kellett fordulnom."

1891-től már oltványszőlőt telepít

Terméseredményei: 1890: 60 H., ezt még 42-45 kr.-ért tudta értékesíteni, mert a kipusztult szőlők miatt a borárak magasra szöktek. 1895-re már az új telepítésű szőlői 230 Hl-t termettek, de a bor ára ekkorra literenként 25 kr.-ra esett.

Szalay Bálint megjegyzése szerint ezt az áresést korántsem a hazai termés szaprolulata okozza, hanem igenis először a műbor gyártás, másodsorban az olasz bor. "S valóban a szőlősgazdák nem kívánhatnának szebb milleneumi emléket, minthogy a kormány az elsőt azonnal, a másodikat pedig néhány év múlva megszünetné. /101./

VI. A falu története a XX. században

Azt a csendes falusi életet, amiről az előbbieken szóltam, gyökeresen felkavarta az első világháború. A falu épkézláb férfilakosságát a távoli harc-terekre szelította a könyörtelen parancs. A kezdeti lelkesedést egyre jobban a csüggedés, a növekvő gyász váltotta fel. Huszonkilenc hősihalott nevét őrzí az alsótemetőben felállított emlékmű. Huszonkilenc jelképes sirt gondoznak körülötte napjainkig a kis iskolás gyermekek.

Ki tudná leírni e néhány adat mögött húzódo sok-sok könnyet és gyászt, családok, életek összeomlását,

Talán ennek a tragikus háborúvégnak a velejárója volt az a fáradt közöny, amivel a falu népe az 1919-es eseményeket fogadta. A kenyérkereső nélkül maradt családok asszonyait és öregeit nem igen érdekelte a "politika". Hegedűs Á. Elek katolikus kántortanító próbálkozott ugyan néhány népgyűléssel, Orbán József cipész és Vajai István gazdálkodó nevére emlékeznek a mustariak, akik tevékenyebb részt vettek az eseményekben. De valójában e korszak falunkban jelentékenyebb dolog nélkül, csendben zajlott le.

Ennek köszönhető, hogy a fehérterror hónapjai alatt sem történt semmiféle említésreméltó esemény.

A falu élete csendben folyt tovább az egyre súlyosbodó gazdasági válság éveiben. Csepp volt a tengerben a Nagyatádi Szabó István féle földreform során juttatott 90 káthold föld, amelyet a község határában fekvő Hg. Esterházy hitbizományból és a Rosenfeld féle háborus szerzeményből hasítottak ki és osztottak szét a leginkább rászorulóknak. Az 1938-ban létesített ONCSA (Családvédelmi) alap községünkben két hadiözvegynak és két sokgyermekes családnak juttatott földet,

Valamit segített a község gazdasági helyzetén az is, hogy a 20-as években a Tóti hegy északi oldalán a közbirtokosság területén bazaltbányát létesített a Falk és Zinner cég s így munka és kereseti lehe-

tőséghez juttatott jónéhány embert.

Mindez azonban lényeges gazdasági javulást alig jelentett. Jellemző a falu lakosságának anyagi helyzetére és lakásviszonyaira, hogy az 1930-as népszámlálás idején a falu 172 házából csak 75 volt cserép, vagy palatetos, 97 pedig nád, vagy zsuppfedeles.

A nagy változást a II. világháború még élénken emlékünkből élő sokféle megpróbáltatása után 1945. jelentette. A földosztás során a lakosságnak körülbelül a fele részesült juttatásban, melyet a Hg. Esterházy birtokból és Szalay Kázmér Riza-pusztai birtokából osztottak ki. A deportálásból visszatért nagyobb szőlőbirtokosok is intenzíven hozzáálltak a gazdálkodáshoz. 1948-ban ezen birtoktestekből alakult meg az első termelészövetkezet. Ennek a III. típusú tsz.-nek tagjai napszámból élő földnélküli emberek voltak. A szervezés Tausz Péter nevéhez fűződik, aki a Szovjetunióból hazatérve ezt az utat látta a legcélravezetőbbnek. A termelészövetkezet 136 kh szántó, 50 kh rét, és 8 kh szőlő területen kezdett gazdálkodni. Az első év végén egy munkaegység értéke 19,30 Ft volt.

1950-ben Rizapusztán is megalakult a III. típusú termelészövetkezet, a volt Szalay Kázmér féle birtokon, amely 20 kh szántóból, 5 kh rétből és 15 kh szőlőből állott.

Végül 1951-ben a község területén is megalakult a tsz. 86 taggal, részben az egyházi javadalmi földekből, részben a kétlaki emberek által felajánlott területekből.

A Bácsón működő szövetkezet a jó vezetés hiánya miatt igen zilált körülmények közé került, szinte félévenként kellett a vezetőséget cserélni. Felsőbb irányításra 1956 február 16-án "Összefogás" néven Benczik Antal vezetésével újjáalakult, majd 1960. januárjában egyesült a község területén működő másik két tsz.-szel.

Ekkor 186 családdal 209 volt a tagok száma. Ezek megosztása a következő volt:

földnélküli	14
0-3 holdas	83
3-5 holdas	31
5-7 holdas	24
7-15 holdas	26
15-20 holdas	2

nem mezőgazdasági foglalkozásu 6 tag.

1960 év végéig a növénytermesztésben 146 tag, az állattenyésztésben 7, egyéb helyeken a közös gazdaságban 10 tag dolgozott, 46 azokban a tagoknak a száma, akik nem vettek részt a közös munkában. Ebben az időben a tagságon az előregedés jelei mutatkoztak, amit az alábbi korcsoportosítás is mutat:

	férfi	nő
1894-ben, vagy régebben született	17	15
1895-1899 között született	14	13
1900-1904 között született	18	9
1905-1909 között született	27	5
1910-1914 között született	12	6
1915-1924 között született	16	7
1925-1937 között született	29	8
1938-1943 között született	3	4
1944-től született	2	2
Osszesen:	138	69

A falu mezőgazdaságának átszervezésével megnövekedett a szövetkezeti földterület, 1479 kh lett. Az újonnan belépett tagok által bevitt terület 702 kh. A háztáji gazdaságok területe 183 kh.

A szövetkezeti birtoknak művelési ágankénti megosztása: 568 kh szántó, 201 kh rét, 177 kh legelő, 109 kh szőlő, 100 kh erdő, 2 kh nádas, 198 kh földadó alá nem eső terület.

1960-ban tehát ilyen körülmények között kezdte meg működését a szövetkezet. Sok nehézséggel kellett megküzdenie, hiszen a nagyszámu állatálló-

mánynak takarmányozását igen nehezen tudták biztosítani, viszont a lőerőre szükség volt, mert ekkor a gazdaság még egyetlen Zetor erőgéppel rendelkezett. Ennek ellenére az első zárszámadáskor 34,42 Ft-ot fizetett a tsz munkaegységenként. A következő években különösebb változás nem történt. A tagság munkához való állása egyre javult. A szövetkezet szakképzett főkönyvelőt és mezőgazdászt kapott. 1963. márciusától Szente Iván a tsz elnöke, 1964. januárjától Tóth Béla az agrármérnöke.

Az elmúlt évek zárszámadási eredménye a következő:

1961-ben munkaegységenként	35,-Ft
1962-ben munkaegységenként	30,30 Ft
1963-ban munkaegységenként	43,35 Ft
1964-ben munkaegységenként	65,53 Ft

A termelőszövetkezet 1967-ben tért át a készpénz-fizetésre, illetve munkadíj elszámolásos rendszerre, s azóta az alábbiak szerint alakultak a 10 órára jutó munkabérek:

1968	85,- Ft
1969	92,16 Ft
1970	100,43 Ft
1971	101,66 Ft

Jelentősen hozzájárult a tsz jövődelmező gazdálkodásához az 1969-70-ben épített szőlőfeldolgozó és pince, melyet 5,5 millió forintért építettek /102/

1949-ben Káptalantófi központtal egy Szőlőtermelési Nemzeti Vállalat is alakult, amely rövidesen állami gazdaságként működött tovább, és legutóbb a bala-tonaligai központhoz csatlakozott. Ehhez Gyulakeszi, Bácshely és Káptalantóti területén 200 kh tartozik, ebből szántó 80 kh, rét 17 kh, szőlő 100 kh.

A gazdaság dolgozóinak munkafegyelme nagyon jó. A gazdaság is megbecsüli munkásait. 20 család lakik szolgálati lakásban, részben a faluban, részben a

szőlőhegyekben. 15 család épült új családházat a gazdaság támogatásával. Ez a 15 új ház képezi a falu új negyedét a Sabar felé vezető utcában, az u.n. "Rózsadombon".

1946-ban földművesszövetkezet is alakult a faluban, amely vegyesáru üzletet és italboltot tart fenn.

Posta. 1955-ig a gulácsi postahivatal mellett postaügynökség működött falunkban. 1964. május 1-ig fiókpostaként, azóta pedig postahivatalként teljesíti hivatását. Épülete hosszú időn át nagyon szerény volt, de 1971-ben megfelelő hivatalt építtetett számára a tanács.

Tanács. 1925. óta a korábban Nemesgulácshoz tartozó falu önálló körjegyzőséget kapott. Az első tanácselnök Keresztury Kálmánné, hajdani jegyzőségi dolgozó lett. 1956-tól Libárdi Sándor, 1957-től Szenté Iván, 1963-tól Éder Károly volt a tanácselnök. 1974-ben Nemesgulács lett az egyesített tanács központja.

Kulturothton. A hajdani katolikus iskola épületét 1928-ban a politikai község vette meg jegyzői irodának. Ezt az épületet 1950-ben kulturothtonná alakították át. A dűledező épületet 1954-től Kiss Magdolna iskolaigazgató kezdeményezésére társadalmi munkával újjáépítették és kibővítették. 1970-ben pedig teljesen modernizálták.

Könyvtár. A kulturothtonban községi könyvtár is működik, jelenleg 1200 kötetes állománnyal.

Függelék

Káptalantóti 1768. évi urbáriumában felsorolt telkes jobbágyok; a jobbágyhely nagyságának feltüntetésével:

Balogh Ferenc	1/2	Kankó Benedek	3/4
Csonia János	5/8	Diósi Mihály	1/4
Vados József	1/2	Kankó József	1/2
Kankó Ferenc	1/2	Hosszú Mihály	1/2
Halápi János	1/2	Csik Ferenc	3/8
Diósi József	1/2	Szabad meneteli:	
Diósi János zsellér		Zöld Ferenc	1/2
Halápi Péter	1/2	Kovács Péter	3/8
Tamási István	1/2	Vizeli József	1/2
Kankó Benedek	1/2	Kovács István	1/2
Takács Márton	1/2	Vizeli Ferenc	1/2
Takács József	1/2		

Magok házaiban lakó zsellérek; akik 18 nap szolgálatra és évi 1.- Frt. árendára voltak kötelezve:

Nagy Márton	Torna Mihály
Orbán József	Diós Ferenc
Tobak Mátyás	Lovas András
Vizeli Lőrinc	Zöld János
Galambos János	Varga József
Császár István	Nagy Ferenc
Halápi Miklós	Vinocza István
Budai Katalin	Szekeres Lászlóné
Batyki János	Takács György
Sass Mihály	Szabó János
Kis Ferenc	Lénár Ferenc
Kis Mihály	Gáll Mihály
Csik Mártonné	Diósi János

Nemestóti 1770. évi urbáriumban felsorolt jobbágyok; szolgáltatásuk ugyancsak 18 nap és évi 1.-Frt.

Dóczy András jobbágysai:

Batyky Mihály

Nemes Trombitás Mihály

Dóczy János jobbágysai:

Molnár István

Papp Sándor

Batyky János

N.Csász György

N.Sóos István

N.Körmendy Márton

N.Vidák Mihály

N.László István

Dóczy Ignác jobbágysai:

Tamas János

Szabó Farkas jobbágysai:

Rinóczy József

Sóos Ferenc

N.Szita András

Eperjessi Sámuel jobbágysai:

Halápi György

N.Megyessi család jobbágysai:

Franyó István

N. Csatáry család jobbágysai:

N.Bolla Miklós

N.Szabó György jobbágysai:

Tompos György

Nemes István jobbágysai:

N.Szántó László

N.Vidák István

Az egri püspök jobbágya:

N.Fülöp János

N.Gyenes István jobbágya:

Fajtay Mihály

N.Szabó János jobbágyai:

Karika István

Bognár Mihály

Fajtay János

N.Körmendy István

Dóczy László jobbágyai:

Csik Miklós

N.Soós Antal

Dóczy Péter özvevények jobbágyai:

Horváth Mihály

Csatáry Mihály jobbágya:

Hadaró György

N.Trombitás András jobbágya:

Gálly Ferenc

Budi Márton jobbágyai:

Odorján János

Horváth István

A plébánia telkén élő jobbágyok:

Bóna János

Halápi János

N.Szántó István

N.Csörgei Ferenc

Belend Ferenc

A templom telkén élő jobbágyok:

Bóna Márton
Varghy János
Jósa János
Mórocz János
Hajnal László
Takács János
Szabó György
Kupi János

Az első világháború hősi halottai:

Bardon János	Perger József
Bőcskei Imre	Szabó József
Farkas István	Vízeli Ferenc
Farkas Pál	Nagy Kálmán
Fodor Sándor	Németh István
Forgács János	Szabó Lajos
Kajtár Károly	Szabó Márton
Kankó Pál	Szabó Péter
Kun János	Ur Gáspár
Márton Mihály	Vajai Ferenc
Molnár János	Vajai László
Hegedüs József	Varga István
Kajtár Sándor	U.Varga József
Király József	Varga József
Páhi József	

Templom

A vallási élet középpontja századok viharain át az az egyszerű templom volt, amely kiemelkedve a falu apró házai felett, zömök kis tornyával biztató nyugalommal tekint le a hívó népre, a dolgozókra és verejtékezőkre, a küzdőkre és szenvedőkre. Disztelen egyszerűségében is Isten felé irányítja a falu embereket, akik ott élik le csendes életüket a fehér torony tövében.

Szent Márton tóti egyházát már 1272-ben említik okleveleink. Hogy ez a templom a mainak helyén állott, azt egészen bizonyosra vehetjük, mert a falu középpontja és legkiemelkedőbb helye a templomtér. Az itt fejszínre kerülő csontok középkori temetőre vallanak, s ez is megerősíti fettevésünket. /103./

Érdekes adatunk van a XV. század végéről Tóti templomával kapcsolatban. János akolithus (gyertyavivő, az egyházi rend egyik alsóbb fokozata) a tóti plebánia templom Mária oltárának örökös káplánja előléptetésért folyamodik Rómába. /104./

Ez az adat azt látszik bizonyítani, hogy a tóti plebánia templom jelentősebb egyház lehetett, ahol a Mária oltárhoz is olyan javadalom volt kapcsolva, hogy egy külön pap megélhetését biztosította.

Ugyancsak a XV. századból több adatunk van a bácsi templomról. 1423. május 21-én V. Márton pápa száz napi búcsút engedélyez György fia Pál apáti plebános kérésére a Krisztus Testének tisztelétére szentelt bácsi, "nagy kápolnának" /105./

Ugy látzik ekkor Tótiban nem volt pap, mert a távolabb fekvő Apáti papja intézte a bácsi kápolna ügyeit is. 1487. május 19-én azonban már saját papja is van Mindenszentek tisztelétére szentelt Dács "város" (oppidum Bath) kápolnájának Szula (Swla) Jakab személyében, aki ugyancsak azért folyamodik Rómába, hogy magasabb egyházi rendbe lépheessen. /106./

Rendkívül érdekes, hogy ennek a XV. századbeli Szula Jakabnak, vagy családjának nevét ma is őrzi egy dülönév a tóti hegy északi lejtőjén.

A következő századok eseményeit sűrű homály fedi. De a török hódítás hatósugarába eső többi templommal együtt bizonyára Tóti középkori templomának is a pusztulás lett a sorsa.

Egy 1550-ből fennmaradt plebánia összeírás szerint a balatonfői esperesi kerület 17 plebániájából már 9 "vacat", pap nélkül van. A tapolcai kerület 23 plebániájából pedig 19 üres. A többi között Tóti és Bács is. /107./

Csak a török kiűzése után, a XVIII. században kel életre újra a plebánia s épül ujja 1714-ben valami kis nyomoruságos templom. /108./

Bíró Márton 1745. évi egyházlátogatása alkalmával megjegyzi, hogy ez a templom türhető állapotban van, bár némileg nagyobb tisztaságot sürget a szentegyházában és annak környékén. Fenntartását részben a templom vagyonából, részben a hívek adakozásából fedezik. Megemlíti, hogy kórus van a templomban, de orgona nincsen. Szószék és padok is vannak. Bár a templom kicsiny, de szilárd anyagból épült. Szentélye boltozott, a hajó gerendás mennyezetű. Tetőzetét faszindely fedi. Ekkor még a templom körül van a temető is. /109./

Nagyjából ugyanezt olvashatjuk az 1755-os Visi-taban is. Bár eszerint a kis templom nem 1714-ben, hanem 1721-ben épült. Ez az új jegyzőkönyv megemlíti, hogy sekrestye is van, de torony nincs, s így a harangok csupán fából ácsolt haranglábon függenek. /110./

1766. június 28-án Szabó István plebános kérelemmel fordul a győri káptalanhoz, mint kegyúrhoz, hogy a templomépítésre segílyt adjon. Beadványában elmondja, hogy a templom olyan kicsiny volt, hogy vasárnap a hívek alig fértek bele s azt a kicsiny templomot is annak idején zavaros összevisszaságban, részletekben, építették, toldották, foldották,

Éppen ezért a múlt évben, 1765-ben a püspök parancsára elhatározták a hívek, hogy a templomot ujonnan nagyobbra építik, a többi templomok mintájára. Minden segítség nélkül, csupán a maguk lelkes buzgóságából házankint összeadva a pénzt 6-7 kömüvessel fel is építették a templomot. Most azt kéri a káptalantól, hogy némi segítséget adjon, hogy teljesen tető alá tudják venni az épületet. /111./ E levélből pontosan értesülünk a templom építésének kezdetéről. Az 1778-as Visitából pedig megtudjuk, hogy az építkezést 1773-ban fejezték be. Az új épületet Felkis János tapolcai esperes áldotta meg és avatta fel. /112./

1800-ból van egy adatunk amelyből sejthetjük, hogy a templom faszindelyes teteje sok gondot okozott, mert hét évenként javítani kellett. Igaz, hogy erre elég fedezetet nyújtott a templomszóló jövedelme, amely évi 79 forintot hozott. /113./

1816 március 19-én Kuty Pál kapolcsi birtokos, szolgabíró levelet ír a veszprémi püspökhöz, melyben elpanaszolja a káptalantóti templom siralmas állapotát. Helyszíni szemléljén meggyőződött arról, hogy a templom tornyát 10 évvel ezelőtt villámcsapás érte. (Az 1816-os Visitából megtudjuk, hogy a baleset 1807 május 3-án délután 6 órakor történt) Sajnos a tornyot azóta teljesen elhanyagolták, rajta mit sem javítottak, s most olyan állapotban van, hogy a közvetlen közelében huzódó országutat a forgalom elől el kellett zárni, nehogy a lezuduló kövek valami szerencsétlenséget okozzanak. És mivel a plebános ismételt és szünet nélküli könyörgését nem hallgatta meg a káptalan, most a püspökhöz fordul, hogy ő sűrűsse a torony kijavitását. /114./

A püspök át is ír a kegyúrhoz és hangoztatja, hogy az egyházi kegyúrnak jó példával kell előljárniom a kegyúri kötelezettségek terén. Rámutat arra is, hogy a protestáns szolgabíró mennyire szíven viseli a katolikus templom ügyét. Reményét fejezi ki, hogy a káptalan eleget tesz kötelezettségének. /115./

A sűrgetésnek lett is eredménye. 1817. április 3-án szerződést kötnek Hofbauer sümegi és zirci kömüvesmesterrel. Ennek értelmében. "1. A mennykő által lerongáltatott toronynak ha úgy kívántatik egész tetejét ugyan ettől fogva egész földig külső-belső mindennemű megsértegetett részeit jó és állandó munkával felépíteni.

2. A már úgy is beboltozottan álló sanctuarium (szertély) homlokátul fogva egész a torony napnyugati belső faláig a földtől fogva felrakandó, mind a két részről 8 kő lábón álló, a mondott sanctuariumnak hasonlatosságára való, amannak igyenesebb mértéki s tsinosságu jó s állandó beboltázását végrehajtani.

3. A chorusba való feljárást, mivel a mostani megromladozott s meredek, két lépcsőnek hozzáadásával egészen újra rakni, nem különben az orgona helyét, s az egész templom belsejét a föld színén, azzal ami oda rendeltetik, tsinosan kirakni.

4. Vakolás, (külső) meszelés, szószék helyének előkészítése. 5. A mester tartozik mátertkverőt, 6-8 értelmes legényt, egy tudós pallért állítani. Ha a mester a munka látogatására jön, Sümegig fuvarát kap." A munkát 2400 váltó papir forintért vállalja /116./

Végeredményben az egész építkezés, anyaggal, mindennel együtt 3802 forint és 36 krajcárba került. /117./

Varga János plebános 1851. augusztus 11-én kelt működési beszámolójában olvassuk, hogy a restauráció előtt úgy nézett ki a templom, mint valami ostromba magtár, durván ácsolt mennyezettel. A helyreállított templom homlokzatára a következő chronosticot szerkesztette:

FVLMIna qVI Vibras DeVs,neC qVo non VIs ferVntVr.
Pro pils VotIs ea hInC abesse IVbe sIs propkIVs.

(1817) /118./

Ebben a formájában áll nagyjából ma is a templom. Sajnos eredendő hibáját a későbbi renoválások sem tudták eltüntetni. A jó falusi kömüvesek ugyanis 1765-ben, ki tudja mi okból az északi főfalat 180 cm-rel hosszabrá építették, mint a délit, a szertély-

záródás sem sikerült szabályos félkörre. Mivel továbbá a hajó utólagos boltozása alkalmával a tetőszerkezetet nem akarták megbontani, a hajó nagyon alacsony lett, mindössze 6,50 m. Így a 11 m-es szélesség mellett meglehetősen nyomott jelleget kölcsönöz az egész belső térnek.

A későbbi évtizedekben többször történt kisebb-nagyobb tatarozás a templom épületén, amire rendszerint a templomföldek jövödelme nyújtott fedezetet. Legutóbb 1940-ben kapott alapos felújítást. Ekkor több elavult berendezési tárgyat eltávolítottak. A szentélyzáródás ferde félkörét falazással próbálták szimmetrikusabbá tenni és ennek megfelelően új elhelyezést nyert az oltárkép is. A templom belső festésére csak 1946-ban került sor. Ifj. Biró Imre és Jenő pápai festők voltak a vállalkozók. Barokkos ornamentika között a magyar szenteket festették a hajó boltozatára. A szentélyben a négy evangélista mellképe kapott helyet. A secco festés a későbbi beázás folytán tönkrement. 1967-ben az időközben elkorhadt tetőszerkezetet felújították. 1970-ben négy színben festik át a templombelsőt.

A templom berendezése

A XVIII. század művészetére jellemző fényt vetnek az egyszerű falusi templomok belső berendezési tárgyai, képei, szobrai, butorai. Helyénvalónak látjuk tehát, hogy röviden ismertessük a tóti templom belső berendezését is, melyekről eddig a követhető adatokat sikerült összegyűjteni:

Oltárok

Az 1745. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvben két oltárról esik szó. A főoltár kettős elrendezésű. Az első "emeleten" (in prima contignatione) a Szent Család festett képe látható, kétoldalt egy-egy

durván szinezett angyallal. A második "emeleten" Szent Márton képe foglal helyet egyszerű festésű oszlopok és cirádák között. Két oldalt Sz.Péter és Pál eléggé kezdetleges szobrai láthatók. Az oltár közepén egyszerű szentségház van. Mellette hat fa gyertyatartó.

A mellékoltár Mária látogatásának emlékére van szentelve. Alsó részén a Szűz Anya és Sz.Erzsébet festetlen szobra látható. Felső részén pedig Mária van a Kisdeddel. Jobbról Keresztelő Sz.János, balról Nepumoki Sz.János szobra.

Az 1778-as Visita három oltárról tud, de részletes leírást nem közöl. Az 1816-os jegyzőkönyv is három oltárt említ. Eszerint a főoltár a Fájdalmas Szűzanya tiszteletére van szentelve. A mellékoltárok közül az egyik szintén a Szűz Anya, a másik pedig Sz. Márton tiszteletét hirdeti. Nyolc aranyozott gyertyatartó van.

Vargha János 1851. augusztus 11-i működési beszámolójában megemlíti, hogy plebánoskodása elején hozzálátott a templom belső berendezésének megújításához. A régi elavult, füstös faoltárt, amely a szentély hátsó falához volt erositve, lebontatta. A szentély hátsó falától kissé távolabb kőalapú oltárt építtetett. A szentségház két oldalára diszes cherubokat állíttatott.

1857-ben Tartsay plebános idejében újították meg ismét a főoltárt. A feljegyzések szerint ekkor kicserélte és megújítva ismét visszakerült a két szobor az oltárra, melyek eddig félretéve és elhagyatva álltak. A restaurálást Birkmayer győri "képfaragó" végezte. /119./

Frank György győri kanonok hagyatékából 1828. április 2-án Sz. Márton püspök kilenc láb magas és megfelelő széles diszes keretbe helyezett új oltérképét kapta a templom. A kép szignója: Joh.Nep. Kugler Pin.Győröt 1828.H.v.Kurofsky Renovat Tapolca 1894. /120./

Orgona

Az 1745-ös Visita szerint kórus van a templomban, de orgona még nincsen. Az 1778-as jegyzőkönyv azonban már említést tesz róla. Az 1816-os Visita pontosabban leírja a kórust. Eszerint szilárd anyagból épült. Középső részén az orgona számára faoszlopokon nyugvó kiugró erkélye van. Ez az okmány már részletesebben leírja az orgonát is. Hat változatú. Mikor a villám s tornyot megrongálta, az orgonát is leszerelték a kórusról és a szentélyben helyezték el. Elrendeli a püspök, hogy mielőbb állítsák vissza a kórusra. 1876-ban Tartsay plebános 375.- Ft költséggel átszerelteti az időközben tönkrement orgonát [121./

1911-ben teljesen új, pneumatikus orgonát szerelnek be a templompénztár terhére. A hét változatú orgonát Rieger Ottó szállítja. 1970-ben elektromos meghajtású fújóval látták el.

Szószék

A szószékről is történik említés az első egyházlátogatási jegyzőkönyvben. Az 1816-os Visita megjegyzi róla, hogy a templom hajójában van az evangélium oldalon a falhoz erősítve. Az 1817-es restauráláskor a kömüvessel kötött szerződésben találjuk, hogy köteles a szószék helyét is előkészíteni. Minden bizonnyal ekkor helyezték át a leckeoldatra. Ezt a régi esetlen alkotmányt az 1940. évi belső restaurálás alkalmával eltávolítják s helyébe új művészi faragású tölgyfa szószék kerül Halka Antal műhelyéből.

Egyéb berendezés

Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek kezdettől fogva beszámolnak a templomi padokról, a keresztkútról, a gyóntatószékről és a szentsírról. Ezeknek helye és formája többször változott.

Harangok

Bár a templom hosszú ideig torony nélkül állott, harangokról már az 1745-ös Visita említést tesz. Ekkor fából készített haranglábon függ az egyetlen harang, amely 70 font súlyú. 1755-ben már két harangról tesz említést a jegyzőkönyv. A nagyobbik két mázsás, a kisebbik egy mázsás. Ez utóbbi a hívek adománya. Még mindig haranglábon függenek. 1816-ban már három harang van, s ezek már a toronyban nyertek elhelyezést. A legnagyobb öt mázsás és 14 fontos, ezt közadakozásból szerezték, de a győri káptalan is hozzájárult, 50 Ft-tal. A középső harang két mázsa és 50 font, a legkisebb 60 font súlyú.

A háborús sorsot a tóti harangok sem kerülték el. Helyükbe 1921-22-ben szereznek három új harangot Seltenhofer Frigyes soproni harangöntőnél. A legnagyobb H hangú és 272 kg, a középső D hangú és 152 kg, a kisharang pedig Fis hangú és 67 kg súlyú.

A második világháborúban is elvittek egyet s jelenleg csak két harang van.

Belső felszerelés

A visiták részletesen felsorolják a templom belső felszerelését. Kelyheket, cibóriumokat, ruhaneműeket. Mindezzel a templom kezdettől fogva kellően el volt látva. Az akkori viszonyokhoz mérten szinte bőséges volt a felszerelés, melyet a győri káptalan egyes tagjai állandóan gyarapítottak, de a templom jövődelme is biztosította ezek beszerzését.

Az egyházi vagyon

Szent Pál elvét; aki az oltárnak szolgál, méltó, hogy az oltárról éljen, Szent István király is megismétli és a püspökségek és más egyházak alapításánál bőségesen gondoskodik az anyagi ellátásról.

Az 1086-ban tartott L esztergomi zsunat kimondja, hogy egyházat nem szabad felszentelni, míg meg nem adják javadalmát és földjét.

Mindezek alapján a földesurak, mint kegyurak kötelessége volt a birtokain épült templomok és plébániák javadalmáról gondoskodni.

A káptalantóti egyházi kegyúr bőségesen gondoskodott a templom fenntartásáról, költségeinek fedezéséről. Ugy látszik, hogy már az ősidők óta jelentős nagyságu birtokot adott a templom és a plébános javadalmazására. Kezdetben nem volt elkülönítve a templom és plébános javadalma és ebből meg lehetőszen sok zavar és pereskedés származott.

A kegyúr már 1745. szeptember 12-én panasszal fordult a veszprémi püspokhoz és elmondta, hogy Thury Pált tóti plébános különféle birtokjog, visszaélésekkel együtt a tóti templomnak adott 60 hold föld nagyrészét és jogtalanul a maga hasznára fordítja. /122./

Kifejti a káptalan, hogy régi feljegyzések szerint azért adták a 60 hold földet, hogy annak jövodelméből a templomot tartsák fenn. S most a templom mégis elhanyagolt állapotban van, mert a plébános a maga hasznára fordítja a földeket.

A sérelem lényege abban van, hogy Thury plébános a "plébániához tartozandó déli szél felől való szántófoldfe a falu végén 1744-ik esztendőben lakóházakat építtetett."

1745. február 26-án biróilag letiltják ezen építkezéseket. A tiltó levélben kifejezik, hogy a föld a káptalan tulajdona, mivel ő a patronus. "Nem azért adattak a plébániához a földek, hogy azokon kelmed falut építsen, vagy telepítsen . . . ha kelmed megbizásából vágták ehhez az épulettát (a káptalan erdein), törvényes jóvátételt kér a káptalan."

Ugyancsak tiltja a káptalan Vince Szabó Jánost, Mórocz Jánost, Hajnal Lászlót, Kanász Szabó Györgyöt a fenti házak építésétől. Tilalmaztatnak öreg

Baranyai György, Takács Ferencné, ifj. Csik János, Szántó István, Péterfi Tamás, Bóna Ferencné és Halápi János, akik a fentieknél még korábban építettek házaikat ama szántóföldekre, egészen a Séd fakadásáig. /123./

A plébános azzal védekezett, hogy e földek a közút mellett fekszenek, mindenki keresztül-kasul jár rajtuk, hasznot alig hoznak, s remélte, hogy a káptalan elnézi és a házépitéseket a saját fenntartására megteheti.

Erre a káptalan más dülőben ajánlott fel földeket az útmentiek helyett, de a plébános ezzel nem törődve súlyosan megsértette a káptalan földesúri jogait. A püspöktől szigorú vizsgálatot kér. /124./

Ugyanazon év december 12-én megismétli a káptalan kérelmét, mire Biró Márton veszprémi püspök ezt válaszolta december 21-én, hogy reméli, hogy a jövő tavasszal a megkezdett kánoni látogatás folytán amán ezt az ügyet is sikerülni fog békésen és közmegelegedésre elintézni. /125./

Ettől függetlenül már 1745. szeptember 27 és 28-án lefolytatták ez ügyben Tótiban a vizsgálatot Kozorics Ferenc tapolcai és Domonkos Pál tördemici plébánosok jelenlétében. Huszonöt tanut hallgattak ki.

A tanuk egy része úgy tudta, hogy 75 hold földje volt a templomnak, de ebből 30-at a plébánosnak engedtek át. Más tanuk 65, illetve csak 60 holdról tudnak s ebből 30 a plébánosé. A többit bérbe adták. Egyesek úgy tudták, hogy a jövődelmet a templom szükségleteire fordították.

A házépitésre vonatkozólag a tanuk úgy nyilatkoztak, hogy az idén csak öt ház építésére adott a plébános engedélyt, a többiek olyan régiek, hogy építésük idejére nem is igen emlékeznek. Más tanuk állítása szerint az első házat mintegy ötven évvel korábban építették. /126./

Ugyanezen ügyvel még egy Tótiban tartott úri - széki gyűlés is foglalkozott 1745-ben, megemlítve, hogy már tizenkét ház épült a jelzett telkeken s e-

zek cenzusát, évi bérletét a plébános teljesen a maga hasznára fordítja és a templomnak semmit sem ad belőle. /127./

Az 1755-ös Visita ugyan a templom jövődelmeinél említést tesz a házas zsellérek bérösszegéről, de hogy hány telek jövődelmezett a templomnak, azt nem tudjuk.

A peres ügy rendezésének idejéről nincs adatunk, de a későbbi javadamli összeírásokból megtudjuk, hogy a tizenkét zsellértelekből hat a templomé lett, hat pedig a plébánosé, s ez a tulajdonjofi helyzet megmaradt a legújabb időkig.

A házi krónika 1817-évi bejegyzése arról tanuskodik, hogy ebben az időben a plébános funduson lakó zsellérek évi 3 forintot fizettek cenzus fejében. Varga János plébános a bérletet egy időben mezei munkában kivánta meg, évi 14-18 napi szolgálatot követelve. De mivel ezzel is örökös baj volt, az 1820-as években újra pénzben, évi 6 forintban szabta meg a bérletet.

Néhány "Ház levél" másolatot találunk a házi krónikában, (7,13,47,50,51,69 oldal) amelyek a bérletben beállott időközi változásokról értesítenek. Ezekből kitűnik, hogy a házak felett a zsellérek szabadon rendelkeztek, elcserélhették, vagy eladhatták a plébános engedélyével, de mindenegyes jogügyletnél fenntartotta "földesúri" jogait és kikötötte az évi bér összegét és fizetésének módozatait. A házi krónikában a legutolsó ilyen bejegyzést 1849. október 20-án találjuk. (69. oldal)

A 48-as idők után úgy látszik a házbirtokosok nem akarták a telekbérletet fizetni, de 1856. január 15-i egyezséglevelé szerint - szolgabírói ítélet alapján - Szent Márton napkor 4 ezüs forintot tartoznak fizetni. Ekkor Diósi József, Molnár József, Kövesi Péter, Varga György, Kövesi PÁL, Molnár István a hat haszonbérlet. /128./

Igy került bele a tulajdonjog megjelölése az 1865. évi telekkönyvi felvételbe is, mind a hat zsellérteleknél.

- 1./ Telekbirtokos a róm.kat.plébánia, telekhaszonélvező és épülettulajdonos Molnár József, Ház 100 sz. alatt. 1928-ban Péntek Istvánné.
- 2./ Telekbirtokos ... (mint fent) Diósi József 92. sz. ház. 1912-ben Marton Vendelné.
- 3./ Kövesi Péter, 126. sz. ház. 1918-ban Galambos Istváné
- 4./ Kövesi Fál, 101. sz. ház. 1932-ben Zömbik Lajosnéé.
- 5./ Galambos Ferenc, 99. sz. ház 1927. Soós testvérek
- 6./ id.Réfy István, 93. sz. ház 1923. Bódis testvérek

A másik hat zsellértelekről a következő bejegyzéseket találjuk a telekkönyvben:

Telekbirtokos a káptalantóti róm.katszentegyház, telekhaszonélvező és épülettulajdonos:

- 1./ Czanka István 92. sz. ház, 1939. óta Szántói KárolynéCzanka Rozália
- 2./ Beek János özvegye, 95. sz. ház, 1913 óta Molnár Jánosé
- 3./ Horváth Illésné, 94. sz. ház 1931. óta Vizeli Sándoré
- 4./ id.Réfy István, 93. sz. ház, 1921. óta Győri Jenőé
- 5./ Presits István, 96. sz. ház, 1936 óta Soós Lajosé
- 6./ Kajtár Károlyné, 91. sz. ház, 1935. óta Bódis Józsefnéé.

1944-ben a plébános 1-1 házhely után 7.78 pengő, a templom pedig 3,36 pengő évi bért kapott.

Ugyanazon évben mind a tizenkét telek tulajdonjogát megvették a háztulajdonosok, négyszögölenként 2.- pengőért. Tehát pontosan kétszáz esztendőn át szerepeltek e telkek a plébánia, illetve a templom jövődelmi forrásaiként.

Végigkísérve e zsellértelek sorsát, térjünk most vissza az egyházi vagyon kialakulásának történetéhez.

Az 1745-ös Visita szerint a templomnak a "Pap funduson" hét sessio földje van. Valamelyes rét is tartozik hozzá, amelyen 6 szekér széna terem. Ezt a hívek kaszálják

A földek egy részét a plébánosok használják, de az arány nincs meghatározva. A kánoni látogatás alkalmával sürgeti a püspök a templom és a plébános földjeinek mielőbbi pontos elkülönítését. A földek eredetéről mit sem tud a Visita, bár nyilvánvaló, hogy a győri káptalan adta.

A templom fenntartását és kiadásait részben a föld jövedelméből, részben a hívek kegyes adományaiból fedezik.

Az 1755-ös egyházlátogatási jegyzőkönyv is részletesen felsorolja az egyház vagyonát, most már pontosan megkülönböztetve a templom és a plébános jövedelmeit.

Eszerint a templom jövedelmei a következők: A zsellértelkek után évenként 13 frt bérletet kap, a hívek alamizsnájából 8 frt évi bevétele van.

A plébános jövedelmei: A konyhakert hozadékának értéke 1.50 frt, a szőlő évenként 12 pozsonyi akó bort terem, akóját 1.25 frt-tal számítva, de levonva a művelési költséget, jövedelmez 7.50 frt-t. Rétje öt szekér szénát terem, ezt a hívek kaszálják, gyűjtik és hordják be. Egy szekér szénát 1.50 frt-tal számítva hoz 7.50 frt-t. Őszi gabonából földjein a vetőmagot és az arató részt leszámítva 20 1/2 pozsonyi mérő terem. Egy mértő 50 kr-ral számítva jövedelmez 10.25 frt-t. Tizenhat kocsi tűzifa járandósága is van. Egy kocsit 20 kr-ral számítva, ez 3.20 frt jövedelmet jelent.

A stolaris jövedelmek évi 11.80 frt-t tesznek ki. (A keresztelezés 28 1/2 kr., avatás 11 1/2 kr., esketés 1.-frt. temetés 25 kr. Kolektálásból csak 50 kr. jön be, mert egy kis malacon és csekély hüvelyesen kívül semmit sem adnak.)

A hívektől lélekpénz címén 30.19 frt jövedelme van. (Páronként 28 1/2 kr) Lélekgabonából össze-

sen 60 pozsonyi mérőt kap. (A fogatosoktól 1, másoktól 1/2 mérő.) Ez évenként 30 frt-t jelent összesen. Tizenhatod címén 1.-frt jövödelme van. Borkollektából 2,50 frt. Ehhez hasonló jövödelmei vannak - a lélekszámnak megfelelően - a két leányegyházban is, úgy hogy összes jövödelme évenként 135.98 forintot tesz ki.

E jövödelemösszeirásból azt látjuk, hogy a templomnak csak a hat zsellértelekből volt jövödelme, meg némi kis adományból, a javadalmi földekből azonban nem. Ezek teljes egészükben a plébánosnak jövödelmeztek.

Igen érdekes összehasonlítást tehetünk az egyes termények akkori és mai áraival. Egy pozsonyi mérő, tehát kb fél métermázsa gabona 50 krajcár, ugyanakkor egy hektó bor 2,50 forint, egy kocsi széna 1.50 forint, s ami a legfeltünőbb; egy szekér tűzifa mindössze 22 krajcár. Pedig más egykoru irásokban már panaszkodnak, hogy erdejük kevés van. Ha tehát a tóti plébános évi 136 forintos jövödelmét mai - 1970-es évek - gabona árával számítjuk, úgy évi 45,000 forint körüli összeget kapunk. Ha viszont a mai bor árakat vesszük alapul, akkor évi 110.000.- forint körüli összeg jön ki.

Egy 1757-ből származó megyei összeirás szerint a templom jövödelme 111 forint, a plébánosé 109.72 1/2 forint. /129./

1770-ben a Helytartótanács országszerte összeiratta a lelkészi jövödelmeket. Ekkor tóti plébánosnak 116.9 forint jövödelme volt, ezt 45.36 1/2 frt. segéllyel 161.45 1/2 forintra egészítették ki. /130./

Az 1778-as Visita szerint a templom jövödelmét részben a fent tárgyalt telkek teszik, melyek után évi 14 frt-t fizetnek. Ezenkívül van még kb 34 hold földje, de ebből 14 holdat a bérbeadott telkekhez csatoltak. Hét ilyen házas telektől tud a jegyzőkönyv és mindegyikhez 2-2 hold föld jár. Ezek a templomnak semmit sem jövödelmeznek. Két holdat az áradások tesznek terméketlenné. Egy holdat az egyik

bérlőnek kellett átengedni a templomból, mert az övét is tönkretette az árvíz.

A két templomatyának szolgálataik jutalmául évenként 2-2 hold föld jár. A sekrestyés is két holdat kap. Így tehát a templomnak csak 13 hold föld jövődélmez, melynek évi haszna kb 17.40 forint. De még ebből a csekély jövödelemből is volt némi megtakarított pénze a templomnak, mert egy bizonyos Segesdi nevű gulácsi nemesnek 53 forintot adtak ki kamatra.

A jegyzőkönyv megemlíti, hogy a templom vagyónát a két templomatyá kezeli. Ezek esküvel fogadják a gondos kezelést és évenként elszámolnak a hitközség, a földesúr ispánja és a plébános jelenlétében.

A magunk részéről hozzátehetjük, hogy meglehetősen könnyelműen kezelték a templom vagyónát és a jelentős nagyságu birtokból édes-kevés haszna volt a templomnak.

1800-ban jelenti a plébános, hogy a templom 51 köből alá való szántófödje 24.-frt, árendáért van kiadva. Károsodik a templom, mert a 25 1/2 hold földet 2.-frt-tal számolva is legalább 51 frt bér járna /131./

1809-ben a templom földjeit a káptalan adja bérbe és ezért 133,50 frt bérösszeget kap évenként. A hét zsellértelek után 21 frt az évi jövödelem. A templomnak 560 frt kamatra kiadott tőkéje van.

A plébános 1801 óta évi 45.22 frt-t kap segélyképpen és ezenkívül több apró jövödelme is van.

Az egyházi földek tüzetes felsorolásával az 1816-évi egyházlátogatási jegyzőkönyvben találkozunk először. A hat zsellérházon és telken kívül a következő földek tartoznak az egyházhoz:

- 1/ A Sararallya dülőben egy meglehetősen termékeny tábla a nemes Szabó család földjei szomszédságában. Nagysága 14 pozsonyi mérő befogadására alkalmas.
- 2/ Ugyanazon dülőben 2 1/2 pm nagyságu Varga Péter és Ferenc szomszédságában, ez már kevésbé termékeny

- 3./ A "Csordajárásban" 1 pm.alá való föld van nemes Dóczy Ferenc földje és a patak között.
- 4./ Az "Árokra dülő" részben 1/2 pm. alá való terület, melyet a gyakori árvíz egyre jobban elmos.
- 5./ A "Sánta-Réttye" dülőben 2 1/2 pm. termékeny földje van a templomnak, Kankó Pál és Aranyás Ferencné mellett.
- 6./ A "Tekeres" dülőben 1 1/4 pm. Kiss Ignác és Kankó Pál földjei között.
- 7./ "Bécs dombján" 1 1/2 pm. a Dóczy és Vizeli család földjei között.
- 8./ "Fenyős dombon" a 1/4 pm. a Szántó örökösök és Kankó Gáspár földjei között.
- 9./ Ugyanott 1 1/2 pm. Király József szomszédságában.
- 10./ Ugyanott a gyulakeszi út szomszédságában 1/2 pm.
- 11./ "Tüskés" fölött 1 pm Balogh László és Batyky István szomszédságában.
- 12./ "Dömötör újtánál" 2 1/2 pm. Halápy János és Pap István földjei mellett.
- 13./ "Szé megyében" 3 3/4 pm. Sárffy Pál szomszédságában. Köves, de jól megmunkálva termékeny tábla.
- 14./ A "Homok dülőben" 5 pm. a Pálfi és Kankó család birtokai között.
- 15./ "Berekvégiben" 1 1/4 pm. a Dóczy és Batykyaké mellett.
- 16./ A "Nyáros" dülőben 8 pm. a keszi határ és Balogh László földje között.
- 17./ A "Disznóhát dombján" 1 pm.Kankó István és Batyky Antal földjei mellett.

Mindezen földek többé-kevésbé termékenyek és az egyház tényleges birtokában vannak. Megjegyzi még a Visita, hogy bizonyos földek a mester használatára adattak át.

A fenti felsorolással kapcsolatban elképzelhetjük, hogy milyen nehézkes és veszélyes lehetett a

17 tagban, más-más dülöben fekvő sok apróbb-nagyobb birtokrész gazdaságos művelése.

A földek jórészét minden bizonnyal a plébános használta. A káptalan az 1816. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvben tett észrevételeiben tilakozik is az ellen és felhívja a plébánost, hogy a templom földjeit ne tartsa magának. /132./

Midőn a plébános 1817-ben híveivel különféle szolgáltatások ügyében egyezségeket köt, a réteken kívül 12 pozsonyi mérő alá való szántóföld megmunkálásáról esik szó. "5. A tudva lévő 12 pm. alá való szántóföldeket továbbra is böcsületesen megfogják a Bötsületes Helységbéliek munkálni, amint a Canonica Visitában a földek kinevezve vannak". /133./ Ugy látszik, hogy ez a föld azonos az 1816-os Visitában az 1. alatt említett Sabarallyai dülöben fekvő 14 pm. alá való földdel.

A plébánia házi krónikájában 52. és következő lapjain is megtaláljuk a szétszórta fekvő egyházi földek pontos felsorolását az 1828. évi állapot szerint.

"Nemes és Káptalan Tóthi Plébániának ugyan Tóthi Határban fekvő Szántó Földjeit és Réttyeit illetően Jegyzés.

Minthogy a tapasztalás elégszer megmutatta már, hogy a plébánia földek nem mindenütt, mert alig, egy, vagy két helyen vannak gyepes megye által a szomszédok földjeitől megkülönböztetve, mert nem is akarják mindenképpen a gyepet megszervedni, mondván, hogy az csak a perjét szaporítja, ugyan azért megtörténik, hogy a földeket könnyen hol ide, hol oda el lehet szántani, ha jeles vigyázat nem történik.

Annak okáért, hogy minden időben, ha talán a megyék kétségbe jönnének, azoknak a valóságára rá lehessen minden per nélküli menni. Mivel már itt Tóthiban szokásba is ment, hogy a kétségbe hozott megyének egyenes elintézésére sinor mérték és bizonyos arány gyanánt szolgáljon a József császár idejébéli Föld mérés Lajstroma, melynek né-

mely részei itt ezen Helységnél mind e napig fenn-tartattak.

Ugyanezen irománybul, mely több szakaszokra osztatik, én is azon földeket és réteket, melyeknek felmérések feltaláltattak, egyenes lélekkel ide rend-rül rendre a Telkeknek, s a Dülőnek megnevezése szerint feljegyeztem, megmutatván, elsőben, hogy a földmérés lajtsromának hányadik szakaszában, hányadik szám alatt, mekkora légyen a földnek hosz-szusága, mekkora szélessége, egyik végin a föld-nek és mekkora a másik végin, amint itt követke-zik. Jegyzetem 1828. esztendőben."

(A megadott hosszúsági és szélességi adatok alap-ján az alábbiakban az egyes birtokrészeknek négy-zögöltre átszámított területét adjuk.)

"Mérő könyvnek második szakaszából:

25. szám alatt. Tekeresi szántó föld 1778 négyzögöl.

76. Kut dombi szántó föld. Vulgo: Pap dombja. Ezt most pajtás kert és azon kívül sánccal bekerítve

1079 öl. 86. Téglási szántó föld. Ezen szántó föld

1818-ik esztendőben cserébe adatott Tóthi Batyky

Istvánnak a földes Uraság és a M. Püspök tudtával

a plébánia ház ellenében álló pajtás kertnek feléért, ki végig. 630 öl.

138. Sabar allai szántó föld, a legközelebb való sa-bari utra dülőben 1278 öl.

183. Sabar ala i 2170 öl.

54. Sabar allai plébánia szőlő 1434 öl.

55. Pintze 75 öl.

Ugyan annak szölleje alljában réttye, melyben ke-vés gyümölcsfák vannak. 2321 öl. Jegyzés: N.b.

Az itt nevezetett pintze, melynek külsejét én pusztán értem s a belseje is már pusztulásra ha-

nyatlott volt, régi boronákból építve, én azt 1802.

esztendőben egészen kőből építtettem. Vakolatlan

maradt, akkor, mivel a kőművesek elmentek annak idejében és vissza nem tértek. A régi pusztá pint-

zének vastagon faragott ajtaján vésvé találtam és

olvastam: Csik György 1700.

A szőlőt, ujjal plantálva az allában, nagyobbítottam, a rétből nagyobb részben szántóföldet csináltam. Varga János."

Hetedik szakasz

30 Füzesre dülő szántóföld, ugyanannak földé végiben réttye. (Ebben Gulácsra vezető szekér ut 17 öl.) 984 öl.

51. Disznóhát dombjai szántóföld 1496 öl.

66. Pérateleki szántóföld 4536 öl.

190. Homoki dülő szántóföld 1180 öl.

279. Ezen földnek düleje Kerék tuskés nevezetű rét 2120 öl. N.b. Ez a II. numerus alatt mutatott rét (a 2120 ölből 376 öl), mely egyenlő hosszúságnak találhatik a 190. numerus alatt való szántófölddel, ugyanazon földnek hosszában volt a berek felől; de én azt megyéjén végig fel árkoltatván felszántottam és így most már nem rét, hanem szántóföld.

224. Bozóti rét 2706 öl.

256. Csorda uti Bozóti 432 öl.

Nyolcadik szakasz.

20. Csorda uti rét 205 öl.

44. Hét rendesek ér felől való dülejében 476 öl.

A másik mérés pedig az erre dülőben 756 öl.

145. Kopátsi nevezetű káosztás kert 70 öl.

153. Kopátsi kerteknél Séd füvesében Rét 1558 öl.

Nb. Ezen az előbb posványos rétet körös körül fel-
árkoltatván, annak nyugoti szegletében káosztás
kertet csináltattam 1827. esztendőben.

163. Hely rétek között 342 öl.

165. Hely rétek között 315 öl.

174. Elórét 365 öl.

225. Füzesi rét 12026 öl.

Kilencedik szakasz

32. Kagyóvási szántóföld 736 öl.

33. Ugyan annak végiben Kagyóvási rét 1190 öl.
Nb. ezen rét a mostani állapotjában nincsen ekkora
szélességű, atalán a mérésben esett hiba.

94. Keszi Hely alatti szántóföld 4182 öl.

173. Fenyősdombi felszéről 5544 öl.

173. Fenyősdombi mellette rövidebb 1694 öl
173. Fenyősbombi allrészlrül legrövidebb 872 öl.
208. Béts dombi szántó föld 986 öl.
264. Átói szántóföld az országút mellett 680 öl
Hatodik szakasz
111. Plébániának Szoros Hadi szántó földje
2610 öl.
152. Agyagteleki szántó föld Batyky Antal földjével, barázdás 755 öl.
154. Ugyanott 745 öl.
157. Agyagteleki Tettes Dóczy Gábor és Szabó Farkas ur örököseinek szántóföldjeik között 1043 öl.
171. Agyagteleki Tettes Dóczy uraság szomszéd-ságában 938 öl. Nb. A második szakaszból kima-radt, 92. szám alatti föld Téglási nevezetű 1200 öl. Meg kell azt is jegyezni, hogy a Második Szakasz-ban fellebb a 76-ik szám alatt említett Kut-vagy Pap dombi föld, mikor én Tótiba jöttem, tsak pusztán fekvő zsiba gyep volt és szinte akkora husszuság mint a mostani allszélről fekvő szántóföldek, ennek nyugotti vége felé (építettem) a pajtát. De ezen pusztá föld a mostani sántzal körülvelt, pajtán túl lévő kertnek tsak fele volt - értsed a mostani-nak közepéig egész végig - ekkora pedig, mint most látszik tsak a Batyky Istvántul csere által vett szántóföldből lett."

Ha már most a felsorolt megközelítően pontos adatokat összegezzük, azt találjuk, hogy a tóti plébános javadalmi földje az 1820-30-as években 25 katasztrális hold és 276 négyszögöl szántóból, 8 hold 1082 négyszögöl rétből és 1509 négyszögöl szőlőből állott. Ismételjük, hogy ez csak megköze-lítően pontos adat, mert a házi krónika felsorolása az egyes parcelláknak nem adja meg a területét, hanem csak a hosszúságát és szélességét, de a tört részek miatt a területszámítás nem egészen pon-tos.

Ezt a sok apró parcellát egyesítette az 1855-ben kezdődő tagosítás, amelynek eredményéről az akkori plébános - mint fentebb láttuk - nagy megelégedéssel számolt be a házi krónikában.

Az 1755-ös Visita említi először, hogy a tóti plébánosnak a kékkuti leányegyházban is vannak földjei. Még pedig egy kis káposztás kert, valamelyes rét, amelyen két kocsi széna terem, továbbá különböző szántóföldek. Ezek egy részét a plébános művelteti, más részét bérbe adja. De közöttük olyan is volt, amelyiket senki sem művel és semmi hasznot sem hoz. Az összes kékkuti földek jövödelmét a jegyzőkönyv 5.94 frt-ra teszi. Az 1770-es javadalmi összeírás pedig csak 2.87 1/2 frt-ra értékeli a kékkuti rétek és szántóföldek hozadékát.

A házi krónika 64-ik lapjáról megtudjuk, hogy 1838-ban Varga plébános egyezséget kötött a salzföldi leányegyház hiveivel, hogy ezetül ők műveljék a kékkuti földeket. Így a plébánosnak is kevesebb lesz a gondja, viszont a salzföldieknek nem kell a tóti határba jönniök a munkabeli szolgáltatások végzésére.

Ugyancsak a házi krónikából tudjuk meg, hogy Kékkuton 1860-ban volt a határ tagosítás. Tartsay plébános feljegyzése szerint: "a plébánia birtok, föld, rét egy tagba, a templom alatti völgybe adatott ki. Kérésem következtében 3 holddal nagyobbított a Ft. Kegyes Szerzet (Kékkut földesura ezidőben ugyanis a Piarista Rend volt) által. Előbb a birtok 9 hold volt, 1,200 ölével számítva, most 12 holdat teszi ki. Ezenkívül van fél telekhez legelő." /134./

A plébánia kékkuti földjeivel kapcsolatban külön meg kell emlékeznünk arról a rétről, melyen a savagyúviz forrás van. Ez a rét a falutól Keletre a Kővágóórsra vezető út mellett fekszik és savanyúviz forrását állítólag már a rómaiak is ismerték. Közéletben köztudomásulag jelentős római épületmaradványok vannak.

1787 március 29-én Szentgyörgyi Horváth Zsigmond, aki ezidőben a fehérvári érkanonokság - a Piarista Rend jogelődje - birtokai bérelte, előterjesztést tett a veszprémi püspökségnek és felajánlotta, hogy más réteket ad cserébe az ásványvíz forrást magában foglaló plébánia rétért. Megemlíti, hogy közérdek a kutak rendesebb kezelése és ezek iránt már magasabb fórumok is érdeklődtek. A plébánosnak pedig csak kellemetlensége van miatta, mert a kúthoz járó emberek és állatok tönkreteszik a rétet. /135./

1806. november 19-én meg is történt a csere. Az erről szóló okmány megtalálható másolatban a plébánia házi krónikájában, eredetije pedig a veszprémi püspöki levéltárban. A rétet és a vele összefüggő 4 pozsonyi mérő alá való szánó földet ugyanolyan nagyságu, sőt majdnem nagyobb rétért és szántóföldért cserélik el. E földek a Rekesz-, Hosszu és Hatrendes dűlőkben vannak.

Emlékezzünk meg még néhány sorban a plébánia szőlőjéről is. Először az 1755-ös összeírás említi. Évenként 12 pozsonyi urnát terem (=12 akó). És mivel egy urna bor ára 1.50 forint, a szőlő tiszta jövedelme évenként 7.50 forint.

Az 1770-~~as~~ évi javadalmi összeírás ismét szól a plébánia szőlőről, amely 10 pozsonyi akó bort terem. Ebből adja a plébános a misebort, továbbá a áldozók borát. (Vinum pro communicantibus.) Ebben az időben ugyanis szokás volt a híveknek áldozás után ablutio gyanánt bort adni. (V.ö.: Vanyó: A katolikus restauráció Nyugat-Magyarországon. Pannonhalma 1928. 22. old.)

A plébánia házi krónikája sok apró részletet jegyez fel a szőlő sorseréről, mutatva, hogy mennyire szívükön viselték a plébánosok a Csabar hegy nyugati lejtőjén fekvő szőlőt. Varga János 1812-ben boldogan jegyzi fel, hogy sok fűvelőzés után megérte, hogy 80 akó bora termelt,

Végigkísérve az egyházi vagyon alakulását, lássuk most az 1896-ik évi javasalmi összeírását, amely a tóti plébános jövődelmét egészen az 1950-es évekig meghatározta.

a./ Ingatlanok: Kert	1 kh. 619 négyszögöl
Szántó	29 kh. 674 négyszögöl
Rét	10 kh. 1400 négyszögöl
Szőlő	1 kh. 141 $\frac{1}{2}$ négyszögöl

Ebből Kékkuton van 6 hold szántó és legelő, továbbá 5 hold 400 négyszögöl rét.

b./ A plébániának van 6 házhelye, melyek a kataszteri birtokivben 45,172,175,181,170 sz. alatt vannak bejegyezve. Minden egyes háztulajdonos a házhelyért évente 4 pengő forintot fizet.

c./ A plébánosnak van a község, illetőleg a jobbágyok közös legelőjében 1 sessio után legeltetési joga.

d./ Páronként 1/2 pozsonyi mérő, azaz 1 mérce rozs és 30 kr. készpénz. (Özvegyek felét fizetik.)

e./ Kézi és ígás szolgálmányok: 6 hold háromszori szántása, gabona betakarítása. Réten az előfű kaszálása, gyűjtése hazahozása. Kékkuton 2 hold föld megmunkálása. Salföldön szintén 2 holdé.

f./ A káptalanótói hívektől jár 12 öl fa. Ebből a győri káptalan 6 ölet fizet, a másik 6 ölet pedig a nemesi funduson lakó rómkatházaspárok adják. A kékkuti és a salföldi hívek 2-2 ölet adnak.

g./ A kegyúr a Visita Canonica 25-ik lapjának 6-ik pontja értelmében évenként segélyképpen 4 45.22 frt-t ad.

h./ Az elveszett papi tized kárpótlása fejében az 1133 sz. földtehermentesítési okmány után évi kamat 2.20 forintot tesz ki.

Káplántartás címén jár a plébánosnak: A kegyúr-
tól évi 42 frt, a káplántól 91.08 frt. (Ennek feiét a
kékkuti és salföldi hivek, másik feiét a tapolcai
adóhivatal fizeti.

Az összes bevétel kitesz 1201.12 forintot, a ki-
adás (adók, káplántartás) 403.03 forintra. A
tisza jövödelem tehát évi 798.20 forint.

A káplán jövödelme: A kékkuti és salföldi hivek-
től 31.50 frt, az adóhivataltól 31.50 frt, a veszprémi
káptalantól 42 frt. Összesen 105 frt. Kiadása:

(adó, nyugdíj) 7.50 frt. Tiszta jövödelme: 97.50 frt.

Az 1927. évi újabb javadalmi összeírás a fenti
jövödelmet pengőre átszámítva évi 1527 pengőben
állapította meg a plébános tiszta jövödelmét, melyet
627, pengő kongruával (államsegély) egészítettek
ki az országos létminimumra. A káplán jövödelme
a hivektől 73.- pengő, kongrua 627.-pengő.

A templom vagyonának a legújabb időkig érvény-
ben lévő állapotát az 1897 évi leltár sorolja fel
részlegesen.

Eszerint 14 kh és 833 négyszögöl szántó és 1485
négyszögöl rét a templom ingatlan vagyona. A 6
házhely a kataszteri birtokivben 186,189,192,194,
197 és 200 számok alatt található. Ezek egyenkénr
1.68 forint évi árendát fizetnek a templomnak.

Az alsótemető (Szula) 1198 négyszögöles, a
felső pedig 1292.

A javadalmi épületek

A falusi lakáskultúra fejlődésére jellemző fényt
vet a plébániház története. Sorsáról főleg az egy-
házlátogatási jegyzőkönyvekből értesülünk.

Míg az 1745. évi Visita csak annyit memlit meg,
hogy a plébániházra kevés gondot fordítanak, az
1755-ös jegyzőkönyv már részletesen szól róla.

Eszerint a plébániához 1746-ban épült szilárd terméskőből. Az épületen két szoba van. Az egyikhez még egy kis kamrácska csatlakozik a plébánosszámára, a másikhoz ugyancsak egy kis szoba a házvezetőnő számára. Ezenkívül van konyha és kamra, továbbá istálló. Mindezeket a hívek építették a jelenlegi plébános közreműködésével.

Ugyanezt a leírást ismétli meg az 1770. évi javadálmű összeírás, azzal a hozzáadással, hogy a tűzhely már összedőléssel fenyeget, a konyha és kamra pedig erősen megrongálódott.

1809-ben Varga János plébános jelenti, hogy a plébániához kőből épült. A plébános használatára három szoba van. Amint másuttal megjegyzi, a szobák egyikét "barátszobának" nevezték, mivel a kisegítő barátok szoktak benne megszállni. A szobák közepes állapotban vannak. A szolgálok számára egy szoba van. Ezenkívül konyha, kamra, istálló. Mindezek elhanyagolt állapotban vannak, már-már összedőléssel fenyegetnek. A pince jó. 136.

1816-ban Kuthy Pál kaptolcsi szolgabíró hívja fel a veszprémi püspök figyelmét a plébániához elhanyagolt voltára, s közli, hogy már felszólította a híveket a kötelező javítási munkálatok elvégzésére. /137./ Ugyanezen évben jelenti a plébános a püspöknek, hogy 16 éves működése alatt sok vesződéssel, a kegyúr, a hívek segítségével s a maga erőfeszítésével úgy-ahogy használható állapotban tudta tartani a házat, de már alapos javításra szorulna. Arra kéri a püspököt, hogy szorgalmazza a győri káptalannál a renoválást.

A plébánia házi krónikájának első lapjain elpanaszolja Varga János, hogy milyen sok tennivaló ternyosult eléje plébánosi működése első éveiben. Mindent dűledező állapotban talál. A plébániához csak úgy, mint a gazdasági épületeket. A krónika évről évre beszámol a különféle renovációsokról, építkezésekről.

1805-ben a káptalan rendbehozatta az albakokat és az ajtókat zárta. 1812-ben a szobákat egy újabb szobát építettek a plébániához a házvezetőnő számára.

1814-ben a káptalan 30 forint-os esegélyével kőfallal veteti körül a plébániát, hogy ezáltal jobban védve legyen az időjárás viszontagságaitól. Ezt a kőfalat 1834-ben "léces karkákkal közben-közben megszagatván, a házat annyira-mennyire világosabbá kívántam tenni" - kinek nem tetszik, csinálja jobban - írja Varga plébános a krónikában. 1819 tavaszán jelzi a krónika, hogy már megtették az előkészületeket az új plébániához építésére, mely alkalommal majd minden bizonnyal különféle változtatások is lesznek. De bővebben nem számol be az építkezésről, vagy a ház új beosztásáról, elrendezéséről, vagy nagyságáról. Csak Tartsay József 1864. évi folyamodványából tudjuk meg, hogy az 1819. évi átépítésben nyerte a plébániához az 1935-ig meglévő formáját. Eszerint a templom felé néző fronton volt négy szoba és egy kamra. A gazdasági udvar, illetve az utcára néző fronton pedig a konyha és a gazdaasszony szoba. /138./

Az elkészült házra a következő chronosticont íratta: Patroni Liberalitas, probl gregis Labores, MVLta pastoris patientia, antea DesoLatas Leniter RepararVnt /1819./

Varga János még annyit változtatott a ház beosztásán, hogy 1838-ban a kis szoba falát áttörette, hogy a tüzelőfa fogyatkozása miatt kisebb telelő szobája legyen. /139./

Varga plébános halála után 1851-ben az új plébános, Tartsay József éppen olyan szomorú általános leírást ad a javadalmi épületek állapotáról, mint 50 évvel korábban megboldogult elődje. A plébánia krónika 71-ik lapján így kesereg: "Valamint a templom, úgy a paplakás is az elhagyatás és gondatlanság miatt egészen roskadozófélben volt minden

hozzátartozó épületteivel. A kert s udvar s a külső telek kerítései dűledeztek. Azonban a paplaknak emeltebb része, négy szoba és kamra két ízbeni folyamadásom következtében a Tettes Káptalan, mint kegyúr által kívülről, belülről, ha bár nem tökéletesen is, de mégis annyira tataroztatott, hogy most mégis meglehetősen lakásnak mondatik.

A konyha, melynek tatarozása a helybeni közbirtokosságot illeti, magam költségén ugyan ez évben tisztogattatott ki, az illetők csak kézi munkát adván.

A cselédlakást a salzföldiek a kocsiszinnel együtt, a lóistállót a kékkutiak, a marha istállót a tóthi közönség annyira-mennyire, sok baj, küzdés, béketűrés után igazította össze.

Az ólakat magam költségén csináltattam, a tóthi aktul egyedül kézi munkával segitettem. Volna még igen sok teendő és javítandó, de mind ezekre kedvezőbb időket várunk. Most magam költségén még nem győzöm, a népet is már zaklatni, mos ily munkára nagyon vonakodik, meg aztán, majd Isten segítségével később lassankint mindent helyrehozunk"

A jobb időkre várva egy darabig használta Tartsay a lakás, csupán kisebb javításokat eszközölt ki a kegyurnál. Így 1853-ben ezt jegyzi a krónika 73-ik oldalán: "Junius hónapban folyamodtam a Tettes Gyóri Káptalanhoz a plébánia lakhoz tartozó ablakredőknek kiigazításáért és két új kályháért. S folyamadásom következtében a redők kiigazítottak s megfőstettek, s az ebédlöben, s magam lakószobájában két új kályha rakatott, melyek a behelyezett vassal együtt kerültek 90 váltó forintba. A redők kiigazítása és festése 30 váltó forintba."

Az udvar rendezéséről így számol be a krónika 75-ik lapján: "Az 1856-ik év október végén és november kezdetén kezdettem az udvart szabályozni. Melly előbb majd mindgyárt a folyosó ajtónál

menetelesen ment az egész udvar közepéig. Mely kivált a téli időben sikamlóssága miatt nagyon alkalmatlan volt a lejárásra. Kényelmesebb lejárás végett, s csinososságra nézve is tehát egészen magam költségén minden segedelm, hozzájárulás nélkül úgy, mint áll, megcsináltattam, falat huzatván keresztül, s elléceztettem s fákkal 1857-ik esztendő tavaszán elültettem. Az egész helyrehozás s a mostani állapotba helyeztetés magam szekerezését, s cselédeim napszámát etc. nem számítván, kész pénzbe került 152.26 váltó forintokba."

1836. január 28-án megkezdi hosszu harcát a ház javítása érdekében. A krónika 77-ik lapján erről így számol be: "1862-ik (tévesen jelzi, mert ez valójában 1863-ban volt) év január 28-án nyújtottam be folyamodványomat a Tettes Győri Káptalanhoz, mint N. és Káptalan Tóthi plébánia kegyúrához, hogy a plébánialakot, melly oly megrongált és elhagyatott állapotban volt, hogy az utcán címenőknnek botránnyárása, az egyháznak gyalázatjára szolgált, nékem pedig, mint bentlakónak legnagyobb béketűrésére adott alkalmat és rettegve töltöttem benne napjaimat, mert tűzi veszély alkalmával, ha a csapás ér, a rajtam valón kívül megmenteni semmit képtelen lettem volna, igen a nyomorult papiakot megjavítani és cserép alá vétetni sziveskedjék. Megjegyzendő, hogy csak az épületnek elejét, vagyis a plébános három s a káplánszobát és kamrát tartozik a győri káptalan a püspökátogatási okmány szerint tatarozni, s fönt tartani, a konyha a közbirtokkosokat, a cselédlak a salföldi fiókegyházbeliéket terhelí, s azért ezek is a költségekhez hozzájárulni köteleztetnek, amint hogy meg is ígérték, hogy hozzájárulnak.

Az épület állása az építkezés előtt ilyen volt: a tető náddal volt födve, az is már megrongált és kuszált, annyira, hogy esős időben tökélesen átázott.

A konyha és cselédlak az elejénél fél öllel alacsonyabb, ronda girbe-görbe falakkal, négy lábbal rövidebb, mint most, szóval az egész épület inkább zsidó, mint paplaknak mondható volt, s így nem csak az egyházi kegyurnak, de a híveknek is gyalázatjára szolgált, s az általmenőknek botránya volt!"

Tartsay első kérvényét a győri káptalan elutasította. Végzésében hivatkozik az 1816-ik évi Visita III.sz.7.§-ra mely szerint a plébániházat a hívek építették s így a kegyurnak nem kötelessége azt fenntartani. Mégis felhívják a plébánost, készíttessen költségvetést, szólítsa fel a híveket a munkák elvégzésére, s mindezen intézkedéseiről tegyen újabb jelentést. /140./

A visszautasítás elkedvetlenítette a plébánost és egy évig semmit sem tett ez ügyben. Am egy év múlva 1864. február 19-én újabb kérvényt ír. Megemlíti, hogy a káptalan tavalyi elutasítása nagyon leverő hatást gyakorolt reája. Nem is akart többé folyamodni, de meggondolva az állandó tűzveszélyt, melyben mindene tönkremehetne, látva egyéb kegyuri plébániák rendes állapotát - melyek közül egyiknek protestáns, másiknak zsidó kegyura van - mégis újabb kérvény beadására szánta magát. Bizik abba, hogy az egyházi kegyur nem hagyja magát protestáns és zsidó kegyurak által megeleázni, s nem tűri, hogy a tóti plébánia a vidék legelhagyottabb plébániája legyen. Kifejti, hogy a káptalan tartozik a plébániához nagyobbik részét fenntartani. Csak a konyha és a cselédlakás fenntartása terheli a közbirtokosokat, meg a saľföldieket. De ezek meg is adják a reájuk eső költségek fejében a 200 forintot. Sőt ő maga is hajlandó 100 forintot adni. Mellékeli a tervet és költségvetést és kéri, hogy engedélyezzen a káptalan a tóti templompénztárból 5-600 forintot. /141./

A káptalan 1864. március 19-én tartott gyűlésén a kérvényre a következő választ adja: A tisztartó számadása szerint az építkezés 1524.37 írt-ba kerülne

Ebből levonandó a hívek kézinapszáma fejében 25,50 frt., s így 1498,87 frt-ra lenne szükség. Mivel azonban az egész épületből a konyha és egyéb részek fenntartása a közbirtokosságot és a safordídieket terheli, ez a rész pedig bőven kiadja az egész 1/4-ed részét, ennél fogva a közbirtokosság és a safordídiek nem 200, hanem 399,46 frt-tal tartoznak a költségekhez hozzájárulni. Ehhez adva a plébános által felajánlott 100 frt-t, már csak 499,46 frt a hiány. Felhívja plébánost, kérjen engedélyt a veszprémi egyházmegyei hatóságtól, hogy ezt az összeget a templompénztárból felvehesse. /142./

Ez a határozat még jobban elkedvelletette Tarstayt, és csak április 23-án szánta rá magát, hogy újabb folyamodványát személyesen vigye fel Győrbe, ott a káptalan néhány tagját ügye támogatására felkérje.

Újabb folyamodványában bőven kifejti a kegyúr köteleességét. Ismét utal arra, hogy egy 1819. évi átépítéskor a négy szobát és kamrát a káptalan építtette, tehát annak fenntartása is őt terheli. Az istálló karbantartása szintén a káptalan gondja és azt sem lehet tovább halasztani, mert teteje olyan rossz, hogy állatjai benne éppen úgy áznak, mintha a szabad ég alatt lennének. Hivatkozik arra, hogy midőn az istálló épült, a káptalan 120.-frt-t és épületfát adott, a hívek pedig csak a szekeres és kézi napszámot szolgáltatták.

"A szükség kényszerint - fejezi be folyamodványát - az okok bátorítanak, hogy kérjek, mindaddig, míg sikere nem leend, mert a szó teljes értelmében az épületek rongáltak, elhagyatottak, szennyesek, nem csak az egyház gyalázatjára, hanem nekem is legnagyobb káromra. /143./

A megismételt és kitaró kérvényezésnek, a személyes utánjárásnak lett is fogantatja. Május 29-én már az egyházmegyei hatósághoz fordul, s kéri, hogy a káptalan jóváhagyása alapján a püspök is

adjon engedélyt az építkezésre és a kölcsön felvételére. Négy pontban ismét összefoglalja a tatarozás szükségességét és a tető cseréjé alá vételét. 1./ A nádtető már nagyon megromlott és tatarozása elkerülhetetlenül úgy is szükséges. 2./ A tűzveszély elleni biztonság. Ha e szerencsétlen csapás ér, talán még az anyakönyvek sem lesznek megmenthetők annál kevésbé más ingó javaim, mivel a padlás csak földdel van jól-rosszul letapasztva. 3./ A templom a plébánialakhoz oly közel van, hogy ha az egyik ég, a másik semmi emberi erő által meg nem menthető. 4./ Végre az egész épület a szó teljes értelmében vidékünkön nem csak az e ház gyalázatára, hanem nekem is legnagyobb káromra szennyes, piszkos és a legelhanyagoltabban néz ki, noha már önmagam költségén sokat tataroztattam."

Kéri tehát, hogy engedélyezzék a renoválást és utalják ki a szükséges pénzt.

Az egyházközség 1864. június 7-én kelt és Markl Ignác püspökhelyettes aláírásával ellátott leiratában engedélyt ad a mellékelt tervrajz és költségvetés alapján végrehajtandó tatarozásra. A templom pénztárából visszatérítési kötelezettség nélkül kiutal 600 forintot, 400 forintot, pedig 5 %-os kamatra engedélyez a templom szorgalmi jövödelméből négy év alatt teljesítendő törlesztésre. Megjegyzi még a leirat, hogy a jelen engedélyt csak kivételesen, azon feltétellel adja a püspök, hogy ebből a jövőre semmi következés ne tétessék, hanem továbbra is fennmaradjon az egyházlátogatási köteleesség az illetők részére. /144./

A nagy utánjárással kiharcolt tatarozás kivételéről további adataink nincsenek, mert ezzel megszakadnak a házi krónika feljegyzése. De feltehető, hogy ebben az állapotban maradt meg - kisebb-nagyobb javításokból eltekintve - a plébánialak az 1935. évi újabb átalakításig.

Az idők folyamán a régi, rogyant falakba felszivódott a talajnedvesség. Sötét, nyirkos, barátságatlan és düledező kinézése volt az öreg épületnek. A kisebb tatarozások nem sokat segítettek rajta.

Ledniczky Lajos plébánossága kezdetén legfőbb feladatának tekintette a régi épület modernizálását.

E sorok írójának derűs epizódja volt - rövid tóti káplánkodása idején 1933. augusztus 20-ának éjszakája. A vidék felett istenitélet módjára vcnult végig egy jégesővel kevert felhőszakadás. A plébániház tetőzetén és padlásán akadály nélkül csorgott be a lezuduló víztömeg és a plébános ús kápiánja éjnek éjszakáján a kezük ügyébe eső edényekkel fogták fel és hordták ki az udvarra az égi áldást.

A káplányszobának csufolt dohos lyuk szerencsére ekkor már használaton kívül volt s a kápián az egészségesebb gazdaasszony szobában lakott.

A káptalani kegyur, az anyag- és fiókegyháznak egyházközségeinek megértő támogatásá folytán 1934-35-ben azután sikerült Ledniczky plébár osnak az elavult lakást újjáépíteni. Német Károly helybeli építómester tervei alapján modernebb és ésszerűbb beosztást kapott az egész épület. A káplánzsoba külön bejáratot és mellék helyiséget nyert.

Hosszu volt az ut Thury Pál egyszobás, nádfeleles kis viskójától a mai modern, egészséges otthon nyújtó, csinos külsejű plébániáig. Benne van kétszáz esztendő lakáskulturájának fejlődése s a mindenkori plébánosok sok-sok küzdelme a korszerű, barátságos, meleg otthonért.

A plébániház története után vessünk egy futó pillantást a többi javadalmi épület múltjára is.

Fentebb már említettük, hogy az istálló - a régi gazdálkodásból élő plébániák elmaradhatatlan és fontos épülete - 1810-ben épült a káptalan 120 fo-

rintos segélyéből. Az épületfát ugyancsak a káptalan adta zsidi erdejéből. A szekeres és kézi napszámot a szarvasmarha istállóhoz a tóti hivek, a lóistállóhoz pedig a kékkuti hivek adták. A fenntartás is őket terheli. A belső berendezés a plébános gondja.

1814-ben épült a konyha és cselédszoba folytatását képező tyúkház. Mindezeket Ledniczky teljesen átépítette és korszerű gazdálkodásának megfelelően kibővítette.

1838-ban Varga János a szérűskertben méhházat is épített 13 család méhe számára.

A már említett "régi pusztapince" helyett ugyancsak Varga plébános épített új kőpincét a szabargygyi szőlőben a saját költségén - elődjének, Tancz Mihálynak 60 frt-os hozzájárulásával. A tetőfát is az istvándi erdőből vette. A pincét préssel és más belső berendezéssel is ellátta.

Hogy a plébániának megfelelő szérűskertje is legyen, 1813-ban földesuri és püspöki engedéllyel Batyki Istvántól megszerzi a plébániához áttelenében lévő pajtás kert felét. Cserébe a Téglási dűlőben egy 630 négyszögöles szántóföldet enged át érte. /145./

1823-ban pajtát épített a saját költségén, csupán az épületfát kapta a káptalan zsidi erdejéből. A pajtára a következő chronosticonat szerkesztette: "PraeDeCessor oMnia soLerter praeparaVIt tibi, offICia tVAs agItO pastorAlia. (1823.)

Működésének első éveiben sok veszéllyel rendeztette a szérűskertet, az istálló mögötti kertet, mindezeket árkokkal, kerítésekkel látta el. A belső udvart és a szérűt elválasztó vizárookra kőhidat építettett s ide kaput is csináltatott. 1820-ban a szérűben, 1836-ban pedig az alsó kertben ásat kuttat. Ez utóbbit nagy nehézséggel, mert a talaj rendkívül köves volt. De vize jobb lett, mint az udvar-

ban lévő kuté, s így megérte a nagy fáradságot.
Később mind a két kut megsemmisült. Az udvari
kut vize kevés és szennyezett volt mindig. Az ivó-
viz-probléma csak 1968-ban oldódott meg, amikor
e sorok írója házi vízvezetékét létesített és új
kutat ásatott.

Temető

A földi lét utolsó állomása, végső pihenőhelye a temető. Milyen megható az egyház ősi szokása, hogy elhunyt híveinek utolsó pihenőhelyét a templom közelében biztosította.

Ezt a szokását találjuk Tótiban is. Az 1745. évi Visita tanúsága szerint a temető a templom körül terült el. Kerítése nincs. Egy fészület nélküli kereszt is áll benne. A község fejlődésével a templom körüli kis temető az idők folyamán szűknek bizonyult s az egészségügyi előírásoknak megfelelően a falu déli végén létesítettek újabb temetőt.

1809-ben már két temetőről tesz említést a plébános jelentésében. Az egyiket a káptalan hasította ki földjeiből - ez a déli temető - ezt 1805-ben áldotta meg Balassa Albert tapolcai alesperes. A falu keleti szélén fekvő temetőt a Dóczy család adta földjeiből a községnek. /146./

1847-ben már ezek is beteltek, mert Varga plébános azt kéri a püspöktől, hogy egy új temető céljára elcserélhesse a régi temető mellett fekvő földért a templomföldek megfelelő területét.

Az egyházmegyei hatóság válaszában utal arra, hogy a betelt temető helyett újak kihasítása a földesurak kötelessége. Forduljon tehát a plébános a győri káptalanhoz ez ügyben. A templom úgy is csekély javadalommal van ellátva, földjeit tehát nem lehet erre a célra fordítani. /147./

Nem tudjuk, hogy milyen módon, de a temetőt később mégis kibővítették. Jelenleg mindkét temető használatban van. A gyakorlat az, hogy a patak által kettéválasztott falu Északi fele a keleti temetőbe, a déli fele pedig a déli temetőbe temeti halottait.

Ledniczky plébános működése kezdetén nagy gondtal rendeztette a temetőket. Mindkettőt élősóvívnyel kerítette be. Az alsó temetőben 1938-^vban szép keresztet állítottak fel az első világháborubar

hósi halált halt katonák emlékére. Ezzel kapcsolatban a temető előrészét is szépen szabályozták. 1974-ben a keleti temetőben ravatalozó épült.

Iskolaügy

Az egyháznak minden időben szíviügye volt a népoktatás, és iskoláztatás. A középkor kolostori és templomi iskoláit a törökdulás nagyrészt elsöpörte ugyan, de az ország ujjaépítésével megindul az iskolaügy rendezése is.

Mivel a XVIII. század elején rendszerint csak azoknak a falvaknak van iskolájuk és tanítójuk, melyekben plébánia is van, /148./ feltehető, hogy Tóti-ban nem csak a plébánia, de az iskola is szerencsésen átvészelte a török időket, vagy legalább is a környező községeknél korábban biztosították a népoktatást.

Egy 1737-es tanuvallomási jegyzőkönyvben olvasuk Pozsgay György 46 éves iskolamester nevét.

A Helytartótanács 1770-ben országszerte elrendelte az iskolák összeírását. A tapolcai járásban Parraghy Imre szentbékállai plébános, Stosz Pál megyei helyettes szolgabíró és Dancs László megyei esküdt végzi e munkát. Az egész megyében 519 község közül csak 146-nak van iskolamestere. Legjobb a papolcai járásnak a helyzete, ahol 43 helységben 33 iskolamester működik. Ezek között van Tóti is, ahol az összeírás adatai szerint 20 növendék tanulta az elemi ismereteket, míg Kővágóórsön 50, Tapolcán 100, Badacsonytomajon, Szentjakabfán, Szigligeten viszont csak 2,6,8 növendék volt.

A jelentés megemlékezik a tanulók beiskolázásáról is. Sok helyen kevés érdeklődés mutatkozik, a szülők elzárkóznak a gyermekek iskoláztatása elől, egyenesen visszatartják gyermekeiket az iskolától.

A tanulók délelőtt és délután is mennek iskolába. Hetenkint egy egész nap, vagy két félnapi szünet

volt. Az iskolaévi terjedelmét nem igen lehet megállapítani a jelentésből. Általánosságban jobbára csak télen volt tanítás. Így Káptalantótiban, Kékkuton és Salföldön is.

Az iskolák állapotáról is ad valamelyes tájékoztatást az összeírás. Legtöbbször az iskolamester lakása egyuttal tanteremül is szolgál. Tótiban ugyan már ezidőben is külön van az iskola és a mesterlakás. Ez persze csak annyit jelentett, hogy az iskolamesternek két szobája volt, s az egyiket lakásnak, a másikat tanteremnek használta. Ez volt a helyzet Tapolcán is.

Az iskolamesterekről kevés adatot nyújt az összeírás. Képzettségük sem állapítható meg. Más egykoru adatokból kitűnik, hogy pl. a szepezdi mester csak olvasni tudott, de írni nem /149./

Lehet, hogy ez csak kivételes helyzet, mert a legtöbb helyen az iskolamester egyuttal a falu jegyzője is, továbbá kántor, sőt harangozó is. A fent emlitett Pozsgay György a plébános földjeinek megművelésében is résztvett a többi hívővel együtt.

A tanítók jövödelme a legváltozatosabb. Természetesen nem kell rendszeres készpénzfizetésre gondolnunk. Inkább természetbeni járadnóságokat sorolnak fel az összeírások.

A jövödelem nagysága igen különböző. Vannak helyek, ahol 189 forintot is kitesz az évi jövödelem, de átlag 50-70 forint. Látszatra keveset mond az évi járadnóság összege, de ha összehasonlítjuk például a gabona árakkal ezeket az összegeket, akkor könnyebben fogalmat alkothatunk az iskolamesterek jövödelmeiről. Az egykoru kimutatások szerint egy pozsonyi mérő rozs ára 50 krajcár. Megközelítőleg tehát ahány forint jövödelme volt a tanítónak, annyi métermázsza rozsnak felelt meg. Tekintetbevéve az akkori igényeket és életkörülményeket, ahol a jövödelem megközelítette a 100 forintot, ott türhetőnek mondható a tanító anyagi helyzete, másutt azonban szegényes ületsorsot biztosít.

tott ez az élethivatás.

Mindezek alapján tehát az mondható, hogy ebben a korban sajnos még kevés méltánylásban részesült ez a fontos állás. /150./

Az általános zalai helyzettel egyező a tóti iskolaügy állapota is. Bár a fentebb említett adat szerint már 1737-ben volt tanító, az 1745-ös egyházlátogatási jegyzőkönyv nem tesz említést az iskoláról.

1766-ban tűzvész pusztított a faluban és nyolc más házzal együtt az iskola is leégett. /151./

Az 1778. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv már szól az iskolaügyről is. Megemlíti, hogy két szobából áll, az egyik a tanító lakása, a másik tanterem.

Az iskolamestert Büky Imrének hívják, 26 éves, megfelel. Jövödelme: minden háztól 15 krajcár, fogatosoktól 1/2 pozsonyi mérő, nem fogatosoktól 1/4 pozsonyi mérő gabona. A vihar elleni harangozásért házanként 15 krajcárt kap, a tanításért vizsgakor 35 krajcárt minden gyerek után. Temetésért viz12 kr, a házassági hirdető megírásáért 7 krajcárt kap. Két földje is van a tanítói javadalomnak. Az egyik 1 1/2 pozsonyi mérő alá való, a másik 1 1/4. A földeket a hívek művelik meg. A javadalmi rét 1 szekér szénát ad.

1800. augusztus 18-án a következő kéréssel fordulnak a tóti hívek a győri káptalanhoz: "Mivel a keresztényi törvények józan megismerése minket is arra ébresztget, hogy gyermekeinket azon ugyan keresztényi törvény nyomdokainak buzgó követelésére oktattatnánk . . . mivel a mostani iskola és mesterház az ő szük és sötétes voltánál fogva alkalmatlan, hogy abban a tanítást végezni nem lehet . . ." Kéri, hogy a házat a káptalan cseréje fel özv. Pintér Adrigó Mihályné zsellérházával. Ezt majd a saját erejükből alkalmassá építik. /152./

Hogy kérésük milyen eredménnyel járt, nem tudjuk. 1809-ben mindenesetre azt jelenti a plébános, hogy a mester háza és az iskola részben közepes, részben rossz állapotban van. /153./

1815. Szt. András hava 15-én "Egyező levelet" kötött a hitközség Berzsenyi János vitai tanítóval. Eszerint Szentgyörgytől kezdve a következő esztendőre iskolamesternek fogadják. Az egyező levél nem csak tanítói kötelezettségét sorolja fel, megemlítvén, hogy a tanítási szünet Szent Mihálytól Mindenszentekig tart, hanem kántori, sőt harangozóí teendőit is előírja.

Köteles minden szombaton litániát tartani. Hajnali, déli, esti harangozáson kívül nyáron 9, télen 8 órakor harangozást tenni. Minden pénteken 3 órakor harangozni.

"Felhő eleiben nyáron addig, míg a terhes felhők éppen be nem érkeznek a határba, mind a három haranggal együtt 3 verset harangozni."

Felsorolja az egyező levél javadalmát is, mely végösszegben 83,45 forintot tett ki. /154./

1816. március 19-én Kuthy Pál szogabíró levelet intéz a veszprémi püspökhöz, amelyben mint fentebb láttuk elsősorban a templom siralmas állapotát vázolja, de megemlékezik az iskoláról is. Jelentéséből megtudjuk, hogy az iskola jórészt már összedőlt és teljesen lakhatatlan, az iskolás gyerekek be sem tudnak menni. Utal egy korábbi Visitára, melynek tanúsága szerint az iskolát a káptalan, a nemesi közbirtokosság és az adózó nép köteles fenntartani. A káptalan már jelölt is ki más telken egy alkalmas épületet - úgy látszik, hogy a hívek fentebb említett 1800 évi kérése sikerrel járt - most már a nemesek és adózók kötelessége lenne a telket bekeríteni, az épületet rendbehozni. Fel is szolgáltatta erre őket, sőt a megye büntetését is kiállításba helyezte. /155./

Az 1816-os Visita már úgy emlékezik meg az iskoláról, hogy a dűledező állapotban lévő épület éppen építés alatt áll. Természetesen ez is csak két helyiséget foglal magában, az egyik a tanító lakása, a másik az iskolai tanterem. De már egy kamráról és az istállóról is említés tesz.

Az iskolamester ebben az időben is nemes Berseényi János. Karakószörcsökön született, 38 éves, jó erkölcsű. Grammatikai iskolát végzett, azután Keszthelyen tanítóképző előadásokat hallgatott. Jelenleg iskola hiányában nem tanít. A helyesírása nagyon gyöngye, azért mást akarnak a hívek fogadni, aki jegyző is lehetne. Orgonálni tud.

Egy 1848-ból eredő összeírás szerint Tótiban 60 tanuló van. /156./

1873-ban új iskolát épít a község. Építési segélyért a Kultuszminisztériumhoz fordulnak. Kérésük nem is lett eredménytelen. Konkolyi Ambrus tapolcai alesperes a véleményezésre leküldött kérvényt nagy dicsérettel küldi vissza, irván, hogy semmiből palotát építettek a hívek. De mindjárt hozzá is teszi: "Mikor, miből lesz kifizetve, Isten tudja." Segélyre méltónak tartja őket.

A minisztérium végül 100 forintot utal ki. A vonatkozó iratokból megtudjuk, hogy Fekete Gábor tapolcai kömüves volt az építőmester és költségei 2766 forintot tettek ki. /157./

Idővel azonban ez az iskola is elavult és szűknek bizonyult. 1898. március 6-án a község a közoktatásügyi miniszterhez fordult a második tanerő rendszeresítése érdekében. A kérvény megemlíti, hogy 115-125 tanköteles gyermek van a községben, ezeknek oktatását egy tanító egy tanteremben ellátni nem képes. A 800 lelkes község azonban a filloxera pusztítása következtében elvesztette legfőbb jövedelmforrását, s így a 400.-forintos másodtanítói fizetés kutatását az államtól kéri.

A második tanterem már készen áll, de felszerelve még nincs. A község 130 forintot ad a dologi kiadásokra, de a többit államsegélyként kéri. A minisztérium méltányolva a helyzetet 340.-Ftot ad a második tanító fizetésére. A többit a községnek kell fizetnie. /158./

A második tanerőt 1900. január 18-án engedélyezte a V.K.M.91.507/1899. sz. alatt.

A régi iskola, amely a plébániával átellenben volt, egyre kevésbé felelt meg a célnak. Már 1912-ben ki akarta a község bővíttetni. A plébánia levéltárban található terv szerint az utcaszinre két tanterem került volna, mögéje pedig két tanítólakás. A terv kivitelének egyik legnagyobb akadálya az volt, hogy a templommal és a plébániával szemben fekvő iskola túl közel volt a két épülethez és a közöttük vezető fő ut miatt nem lehetett a bővítést így megoldani. A bekövetkező háborús évek miatt az építés ügye egyébként is lekerült a napirendről.

Csak 1926-ban került újra sor a régóta vajudó ügy megoldására. Szirmay Miksa kintanfelügyelő a fenti évben végzett helyszíni vizsgálat alapján kritikán alulnak mondotta a régi iskola állapotát és jelentésében Zalavármegye legelhanyagolabb iskolájának nevezte. Az egyházhatóság egy ideig hiába kilincselte építési államsegélyért, bár Forster Elek a kerület országgyűlési képviselője is támogatta az ügyet.

A már-már megfeneklett kezdeményezésnek új lökést adott Benisch Artur kultuszminiszteri tanácsos helyszíni szemléje, akit Debreczenyi Gyula tördemici plébános hozott le Tótiba.

A sűrűn állapotos láltára 1927. december 24-én 18.000 pengő államsegélyt utaltak ki az egyházközségnek. Ezek után komolyan nekilendült az építkezés ügye. 1928. április 19-én a régi iskolát 6.000 pengőért eladják a politikai községnek. Május 1-én Freller Jenő tapolcai építész 39.064 pengős ajánlatát fogadja el az egyházközség kivitelezésre. Még a nyár folyamán el is készül a két tantermes, két tanítólakásos modern iskola. Egyetlen szépséghibája, hogy kissé távol van a falu központjától, s így a gyermekek számára eléggé kellemetlen megközelítése.

Amilyen gyorsan elkészült az új iskola, éppen olyan lassan oldódott meg az építési költségek hiányzó részének előteremtése. Sok gond, baj és zavar származott ebből. Először a Tapolcai Gaz-

dasági Takaréknál vettek fel váltóra 10.300 pengőt, közben pedig hosszulejártú törlesztéses kölcsönök után jártak, de az ingadozó gazdasági helyzet miatt ez sehogysem akart sikerülni.

Közben 6.000 pengő pótszegélyt is kaptak a kultuszminisztériumtól, de a váltókölcsönnel egyre több baj lett. Végre 1930. május 22-én 2100 dolláros hosszulejártú törlesztéses kölcsönt kaptak a Budapesti Hazai Első Takaréktól és ezzel némileg nyugvópontra jutott az iskolaépítés anyagi oldala. De még ezután hosszú évekig tartott, míg a kamatokkal egyre növekvő adósságot végre sikerült le-törleszteni.

Itt emlékezünk meg arról a két alapítványról, melyeknek kamatait részben a tanító, részben a szegény iskolások segélyezésére fordították.

Az egyiket Csutor János szili esperesplébános hagyatékából 1879-ben alapították. A 600 forint évi kamatainak 5/6-od része a tanítóé, 1/6-od része pedig a szegény iskolások könyv és írószer szükségletét fedezte.

Payer László győri kanonok alapítványából 2-3 évenként 26.25 forintot kapott Tóti. Ennek fele a tanítóé, fele pedig a szegény iskolásoké.

1940-re a két tantermes iskola is szűknek bizonyult, s ezért megszervezték a harmadik tanítói állást is.

Erre annál inkább is szükség volt, mert ebben az évben a kormányzat megszüntette a hat elemi után kötelező u.n.ismétlő iskolát és helyette kövelezővé vált a nyolc osztályos népiskola.

1948. július 1-i hatállyal államosították a felekezeti iskolákat. 1951-ben a tanerők száma ötre emelkedett és a tanítás délelőtt és délután történt, ami a szőlőhegyekről és pusztákról bejáró iskolások számára rendkívül kényelmetlen volt, főleg a téli időben. 1953-ban egy államosított magánháiban alakítottak ki két újabb tantermet, hogy a délutáni oktatást megszüntethessék.

1963-ban két újabb tanterem épült a régi katolikus iskola udvarában, s így a hat tanterem biztosítja a zavartalan oktatást.

Kápláni állás

A hívek fokozódó igénye és a lelkipásztori buzgóság idővel Káptalantótiban is szükségessé tette a kápláni állás megszervezését.

Az anyakönyvek tanúsága szerint és Varga János 1842. augusztus 14-i leveléből tudjuk, hogy már az 1700-as években gyakran kértek a tóti plébánosok kisegítőt a sümegi ferencesektől. Sőt egy időben az egyik eltörölt zárdából egy szerzetes huzamosabb ideig káplánkodott Tótiban. Erre vall a feljegyzéseken kívül az a körülmény is, hogy a plébániához egyik szobáját már az 1700-as évek vége felé "barátszobának" nevezték.

A végleges szervezés ügyében az első lépésnek a hívek 1807. augusztus 30-án kelt folyamodványát kell tekintetünk. Kéri Zsolai Dávid püspöki helynököt, hogy vagy csatolja el a tóti plébánia filiális községeit más plébániához, vagy pedig adjon káplánt a plébános mellé. /159./

A beadvány nem járt eredménnyel. 1808. március 9-én Varga János fordul az egyházhatósághoz, részben saját egészségi állapotára való tekintettel (láb-
fájása miatt nyáron kezeltetni szeretné magát), káplánt kér. Levelében utal a filiálisokkal ez ügyben felmerült vitára, melynek jegyzőkönyvét a tapolcai esperes már felterjesztette, de részleteket nem tudunk erről.

Egyben kéri, hogy a káplán kongruájáról, fizetéséről a püspök gondoskodjék. /160./

A mozgolódás eredményeként 1810-ben Balogh István személyében meg is kapta Káptalantóti az első káplánt.

A Helytartótanácshoz intézett 1810. október 6-án kelt püspöki felterjesztésben ezt olvassuk: "A veszprémi egyházmegyében az 1788-i évben eszközölt

plébániai rendezés folyamán Zalavármegyébe olyan intézkedés történt, hogy Káptalanfa és Káptalantóti a Vallásalap terhére káplánt kap. A körülmények most úgy alakultak, hogy Káptalantóti Balogh István világi áldozópapot, mint káplánt kiudhettem. Miért is az október 1-től számítandó kongruájának a somlóvásárhelyi sóhivatal által való kiikifizetését kérem" /161./

A Helytartótanács azonban elhárította magától a káplánfizetés kötelezettségét és 1810 október 11-én kelt leiratában felszólította a győri káptalant, hogy a káplántartásra kötelezett tóti plébános eddigi 303.35 forintos évi jövödelmét 146.45 forint évi hozzájárulással egészítse ki a létminimumra, 450 forintra, s ezt pontos havi részletekben fizesse ki /162./

A káptalan 1811. május 11-én elutasítja e terhet. Kimutatja, hogy Tótiban 703, Kékkut és Salföld filiákban pedig 560 hívó van. Neki csak az anyaegyházban vannak jobbágyai, s azok alig teszik ki a hívek felét. A filiális községek az Esterházy urodalomhoz tartoznak. A káplán kizárólag a külső községek lelki ellátása érdekében van. Méltányos tehát, hogy fenntartását is azok viseljék.

Időközben a tóti plébános jelenti, hogy neki csak 263 forint 53 3/4 krajcár évi jövödelme van, s ezért a püspökség azt kéri Helytartótanáctól, hogy 186 forint 1 1/4 krajcár kiegészítést kapján. /163./

A Helytartótanács nem fogadja el a káptalan érvelését és 1811 augusztus 6-án újból leír a káptalannak, felszólítva a fizetés teljesítésére. /164./

A káptalan most a veszprémi püspökhöz fordul, érdeklődve, hogy vajjon hogyan történt a káplánságok felállításása az 1788-as plébániai rendezések alkalmával? Nem sérti-e ez a kegyurak jogait, ne, nem rónak-e a káptalanra olyan terhet, ami esetleg más urodalmat, vagy községet illet? Veszprém október 17-én válaszol és rámutat arra, hogy a káplánságok felállításának semmiféle kegyúri vonatkozása nincsen csupán a hívek lélekszámának emelkedése az irány-

adó. Régebben a Szent Ferenc rendjének az egyik eltörölt zárdájából küldtek egy atyát kísérettel a káplánnak Tótiába. Ennek fizetését a Vallásalap folyósította. Ez így volt más plébániákon is, tekintet nélkül a kegyurakra. Később azonban az egyházi kegyuraktól követelték a káplántartást még abban az esetben is, ha ugyanott más földesurak is voltak. Ugyanígy van Vászolyon is, amely a veszprémi káptalan birtoka, filiái azonban nem; Mégis a káptalan fizeti a káplánt. Hiába volt minden ellentmondás. Megemlíti még a püspök, hogy a legutóbbi tóti káplán dispoziójánál megkísérelte a Vallásalaptól kieszközölni a hozzájárulást, de nem járt sikerrel. /165./

1812. július 12-én Varga János plébános panaszszal fordul püspökéhez. Már második éve van káplánja. Részben azért kapta, mert megrendült egészségét kellett rendbehozatnia, részben pedig azért, hogy az anyaegyházbelieknek minden vasárnap legyen miséjük, s így megkímélve őket a filiába járástól, talán buzgóbbak lesznek a plébánosnak járó kötelezettségek teljesítésében. A hívek ígérték is mindent, de most nem váltják be ígéretüket. Azért kéri a püspököt, hogy egy ideig vigye el a káplánt, mert hitvány javadalmából tartani nem tudja. De ha egy kicsit rendbejönnek az ügyek, majd újra kérni fogja a káplánt. /166./

A plébánia levéltárában találjuk a hívek és Varga plébános egyezségét 1824. február 15-én kelettel. Ebben a safföldi és kékkuti hívek kötelezik magukat hogy 50-50 forintot és 4-4 öl fát fizetnek káplántartás címén. Ennek a fejében minden vasárnap kapnak szentmisét a tóti bucsu és szentségimádás napja kivételével.

Ezt az egyezséget 1862. augusztus 17-én is megújítják, de akkor már 77 forint 4 3/8 krajcárt fizetnek és a fenti napon kívül még egy tetszés szerinti vasárnapon nem köteles a plébános a filiáknak misét adni.

1859-ben újabb kéréssel fordul Varga plébános a püspökhöz. Ebből megtudjuk, hogy a tóti káplán é-

venként mindössze 60 forint fizetést kap. A plébános pedig káplántartás címén 90 forintot. Ilyen csekély fizetésből a káplán sem tudja magát fenntartani, de a plébános sem képes ellátni. Kéri a püspököt, forduljon a káptalanhoz a fizetésjavítás ügyében. A püspök eleget is tesz kérésének és átír a győri káptalannak. "Nem kételkedem - írja - hogy a Tisztelendő Káptalan bölcsen belátja, hogy ilyen fizetéssel a káplán a kályhafűtők és más utolsó foglalkozású egyénekkel kerül egy sorba. Ma mise stipendiumokhoz sem igen tud jutni s még ruházni sem tudja magát." Kéri a káptalant, növelje a javasalmazását, annál is inkább, mert már általánossá válik, a panasz, hogy éppen az egyházi kegyuraságok káplánjai kapják a legnyomoroságosabb ellenszolgáltatást. lelkipásztori szolgálatukért. /167./

A káptalan azonban válaszában ismét a régi kifogást hangoztatja. "Elismerjük a káptalantóti plébános kérésének jogosságát, de a káplán nem a tóti hívek, - akiknek egyébként csak egy része a mi alattvalónk - hanem egyedül a filiálisok érdekében van ott. Tehát dotációja nem hozzánk tartozik. Ezt a Helytartótanács is elismerte és hajdan a Vallásalap fizette a káplánt. Csak 1810-ben, a káptalan jogos tiltakozását figyelembe sem véve rendelték el, hogy az eddigi szolgáltatásokon kívül káplántartás címén évi 146.45 forintot fizessen a káptalan a plébánosnak. "Ujabb terhet már nem vállalhat, mert ezzel is bőségesen eleget tesznek kegyuri kötelezettségüknek. A filiálisok pedig kötelességüket teljesítik, ha a dotációban résztvennének. /168./

A napóleoni háborúk pénzügyi zavarai, az 1811. évi devalváció következtében a nehezen folyósított csekély fizetés is értékét veszítette.

Tartsay József plébános a házi krónika 73-ik oldalán így foglalja össze a káplánság további sorság: "A káplányi állásra nézve megjegyzendő: 1810-től fogva egész 1848-ig, mind tartását, mind évi díját a győri káptalan fizette, de midőn ugyan ezen évben

az országgyűlés a papi tizedeket megszüntette s így ez által az említett káptalan sokat vesztett, s nagy részének jövedelmétől megfosztott, azért is az említett évben a káplánnak mint tartását, mint évi díjának fizetését kereken megtagadta, azon okot is adván, hogy neki a fiók egyházakban, hol neki a legkevesebb birtoka se nem volt, sem most sincs, tehát ő azoknak káplánt tartani nem köteles. Eddig is csak kényszerítésből, de mindenkor ellentmondás mellett tette. Az anyaegyházban pedig minő kegyúr a plébániára nézve amire köteles, megteszi, káplán pedig ott nem szükséges.

Boldogult elődöm ez érdemben folyamodott a Hivatalhoz, s a Veszprém (Egyház) Megyei Hivatal az említett káptalant sürögölte is a további fizetésre, ámde ismét tagadó válasz érkezett. Mivel pedig elődöm már elaggott és testi fogyatkozásban is szenvedett, segéd nélkül hivatalának véghez viteléhez elégtelen volt, kénytelenítetett a maga jövedelméből a káplánt mind tartani, mind fizetni. Elhalván elődöm, mint hogy alap a káplánságra nem volt, a kápláni állás megszűnt, mert énnekem, mint plébánosnak rá szűmségem nincs, magaméból sem nem tartom fenn, sem nem fizetem.

A káplánság megszűnése néhezen esett ugyan fiókegyházbelieknek, mint hogy 40 évekig a pap helyükbe járt s most egyszerre a kényelmes állapotból kiemeltettek, csak minden harmadik vasárnap kapnak kint isteni szolgálatot, s akkor az anyabéliek vannak anélkül.

Hogy tehát magukon segítsenek, két ízben folyamodtak már a megyés püspök úrhoz káplánért, ígérve, hogy amit gyenge vállalk megbirnak, készek a fizetésből magukra vállalni. Más részét pedig a fizetésnek azivéskedjék Óméltósága a győri káptalannál, vagy az alapítványi pénztárból kieszközölni, ámde folyamodásukra sem ellenkező, sem kedvező válasz nem kaptak. Így hát vannak káplán nélkül, s gondolom lesznek is, mert sem a győri káptalan, sem az.

alapítványi pénztár fizetni nem fogja, maguk pedig az egész fizetést, mely évenként 190 pengő forintot tenne ki, nem bírják. Azonban miként lesz utóbb, az Isten tudja."

Néhány évi szünet után mégis sikerült annyit elérniök, hogy a Helytartótanács kilátásbahelyezte a káplánfizetés felét, ha a hívek vállalják a másik felének megfizetését. /169./

Ez meg is történt, mert 1864. novemberétől ismét találkozunk az anyakönyvekben a káplánok nevével, most már megszakítás nélkül a jelen időkig. Legfeljebb a nagyobb paphiány idején volt betöltetlen az állomás hosszabb-rövidebb ideig.

Az 1896. évi javadalmi összeírásban a plébános bevételei között káplántartás címén szerepel évi 42.-frt a kegyurtól, 91.08 frt a káplántól. Ez utóbbi összeg felét a salföldi és kékkuti hívek, másik felét a tapolcai adóhivatal fizeti.

A kiadásokban káplántartás címén 200.-Frt van felvéve, azzal a megjegyzéssel, hogy ez igen csekély, mert a káplánt nem csak élelmezni kell a plébánosnak, hanem annak fűtéséről, világításáról, mosásáról, csizmatartásáról és egyéb dolgairól is gondoskodnia kell.

A segédlelkeszi jövödelmeit így részletezi ugyanazon összeírás; Kékkut és Salföld fizet 31.50 Frt, az adóhivataltól kap 31.50 Frt-t, a veszprémi káplántól 42.-Frt-t. Összesen tehát évi 105 Frt-t. Adóra, nyugdíjra 7.50 Frt kiadása van, tiszta jövödelme 97.50 Frt.

Plébánosok

A plébánia múltja főként három együtttható közreműködéséből alakul: a pásztoréból, a nyájéból és a környezetéből - írja dr. Vanyó Tihamér.

Az elsárgult irásokból legfeljebb nevüket tudjuk kibetűzni a rég elporladt falusi plébánosoknak. Sirjukat ritkán fedi márvány emlék, egyszerű fakereszt-

jük már rég elkorhadt, a legtöbbjéről nem is tudjuk, hogy hol pihen halc porában. Csak papi munkájuk eredményét látjuk kibontakozni a beszédes levéltári adatokból, a házi krónika aprólékos feljegyzéseiből, a kicsiny falu hitéletéből, vallásosságából, templom, iskola, paplak múltat magyarázó köveiből.

Az első tóti plébános alakja, kinek nevét az oklevelek őrzik, a századok homályában vész el. Az a Márton pap, aki 1329. június 14-én Diszeli István és Nemethey Mór malmát az Eger folyón zálogba veszi és 1333-ban 40 kis dénárt fizet a pápai tizedszedőknek, még Róbert Károly és az Anjouk virágzó magyar katolicizmusának falusi munkása.

A XV. században is felbukkan egy tóti pap neve a vatikáni levéltárban. "Joannes de Tóti", aki ugyan még csak akolitus, tehát csak alsóbb papi rendben van, de már a tóti plébánitemplom Mária oltárának örökös káplánja. Bizonyára magasabb papi rendbe jutásért folyamodott Rómába. /170./

A történelmi idők viharai, a törökdulás borzalmi nyomtalanul elsöprik a következő századok minden emlékét. Bár községünk ama szerencsések közé tartozott, melyek a török időkben is megtartották plébániájukat, a kiáltó paphiány itt is mutatkozott éppen úgy, mint az egyházmegye többi részein. 1550-ben a nagyprépostság két plébániája betöltetlen. A tapoccai esperességben 23 plébánia közül 16-nak nincsen papja - Tótinak sincs - három pedig teljesen elpusztult. A zalai főesperességhez tartozó balatonfői esperességben 17 plébánia közül 9 üres. A sümegi kerületben 22 lelkészi állomás közül 14 üres, egy elpusztult. Szántói espereskerület: 20-ból 11 betöltetlen. Nova: 23-ból 7 üres. Szepetnek: 20-ból 7 nincs betöltve. Devecser: 22-ből csak 5-nek van papja. Három főesperesegről maradtak fenn feljegyzések, s ezekben több mint 100 üres plébániát állapíthatunk meg. /171./

A Nemestóthy Szabó család levelezésiádjában fennmaradt egy irat, özv. Szabó Jánosné Tiborcza Erzsé-

bet 1650-ben kelt végrendelete. Ennek egyik hitelesítője Starnóczy Zsigmond László Tóti és Gyulakeszi plébánosa. /172./ Eszerint tehát e két község ebben az időben el volt látva lelképásztorral. De egy 1679-ből származó tanuvallomási jegyzőkönyvben már Vörös Péter 78 éves licenciátus nevével találkozunk. /173./

Az elárvult hívek ugyanis pásztor híján valami előimádkozóról gondoskodtak, aki egyúttal keresztelte gyermekeiket, eltemette halottaikat, vasárnaponként felolvasta az evangéliumokat - mai szóval élve "igeliturgiát" végzett. Ezeket az előimádkozókat licenciátusoknak nevezték, ami arra utal, hogy hivatalukhoz valamilyen egyházi felhatalmazást is kaptak.

Vörös Péter 1695 és 1698 között működött Tóti-ban. Az 1700-as évek elején már felszentelt pap volt Tóti plébános; Köröstyös János. De csak a nevet tudjuk egy tanuvallomási jegyzőkönyvből. Zalasabaron is volt lelkész, de ott is csak rövid ideig. /174./

TURI PÁL 1689-ben született. A teológiát Győrben végezte. 1713-ban szentelték pappá. Egy évi működés után a győri püspöki helynök elbocsátó levelével átjött a veszprémi egyházmegyébe. Tizezenegy és fél évig a páli plébániát adminisztrálta, 1729-ben Tóti plébánosa lett. (Visitatio Canonica 1745.)

A Visita megállapításával ellentétben ő maga azt írja az 1747 évi plébániai lélekösszeírás végén, hogy 1733 óta van Tóti-ban. Ugyanezen bejegyzésből megtudjuk, hogy másik neve Jusztin Pál volt.

Író Márton 1745 évi egyházlátogatási jegyzőkönyve megállapítja róla, hogy szorgalmasan végzi lelkipásztori kötelességeit. Hanyagsága miatt senki sem huryt el szentségek nélkül. A házasság szentsége körüli teendőit is pontosan végzi. Egy súlyos hibája van, a bor mértéktelen élvezete. Emiatt rossz hirneve van hívei és környezete előtt. Jövödelmét is eltékozolja mulatozásaival.

A Visita is megemlíti és a plébánia levéltára is

őrzi a tőle származó első anyakönyvet, amelyben 1733 április 23-ról szól az első bejegyzés. E könyvben megtaláljuk a hívek összeírását 1747-ből, továbbá a régi házi krónikát, amelyből fentebb gyakran idéztünk. Az anyakönyvi rész 1780-ig tartalmazza a bejegyzéseket. Ez év májusában új anyakönyvet szereztek be. A régieben néhány megterést is feljegyeztek a keresztelési anyakönyvet követő lapon.

Turi plébános működéséről mást nem tudunk, csak annyit, hogy hosszú harca volt a kegyúrral a javadalmi telken épített zsellérházak miatt, melyről fentebb részletesen szoltunk. A 67 éves lelkipásztor 1755 szeptember 16-án végezte utolsó funkcióját Tótiban, azután a győri aggpapok intézéé vonult nyugdíjba.

Helyébe 1756 február 23-án Holtz (Holcz) Sándort prezentálja a káptalani kegyúr, aki már 1755. júniusától szerepel az anyakönyvben, mint káplán, vagy kisegítő. Prezentáján kívül és az anyakönyvekben bejegyzett funkcióin kívül semmiféle közelebbi adatunk nincs róla.

SZABÓ ISTVÁN 1757 október 8-án találkozunk először nevével. Származásáról, eddigi működéséről semmit sem tudunk. Közte és hívei között nem lehetett nagyon békés viszony, mert 1766. január 4-én panaszos levéllel fordul a káptalari kegyúrhoz. Beszámol a káptalan alattvalói és a többi lakosok között dúló zavargásokról és egyenetlenkedésekről, melyek még az előző év őszén kezdődtek, s egyre hevesebben zajlanak. Nyomorúságukat hangoztatva maguknak követelik a káptalan megszüntetését, el akarják venni a káptalan kegyúri jogát, mondván, hogy a javadalmat nem a káptalan adta, hanem a közösből keletkezett. Eltulajdonítják a plébános és a templom földjeit és rétjeit. A legfőbb szándékuk mindebben az, hogy a plébánost vexálják, bosszantsák. Évek óta figyelmi már ezt az eljárást és kéri a káptalant, hogy orvosolja valami-

képpen e bajokat /175./

Bár e panaszos levél a plébános és a hívek el-
lentétét sejteti, az még sem lehetett olyan komoly,
hiszen az 1765-ben megindult templomépítés szép
példáját mutatta a pásztor és a nyáj közös összefo-
gásának. Szabó István érdeme, hogy a szűk és dü-
ledező templomot jóformán a maguk erejéből, a hívek
lelkes közmunkájával újra tudták építeni. 1766 június
28-án, csak a templom fedésére kér segítséget a
kegyúrtól. /176./

Aki pénz nélkül, csak a hívek segítségére hagyat-
kozva épített már egyházi épületet, tudja, hogy meny-
nyi fáradsággal jár ez. Mennyi lelkesedés, szinte fa-
natizmus kell abba a papba, aki egy ilyen közmun-
kát végig tud vezetni. Mert a nép buzgóságát könny-
nyű felébreszteni, a munkát könnyű megkezdeni, de
végigvinni, befejezni nagyon nehéz. Eleinte csak
telik a hívek lelkesedéséből, de később mindig több
buzdításra, ösztönzésre szorulnak. Ha nincs meg a
pap és a hívek egyetértése, hajótörést szenved a
legszebb terv is.

A templom történeténél láttuk, hogy az építkezés
1765-től 1773-ig tartott. Nyolc esztendő munkája,
gondja, fáradsága Szabó István érdeme. Működésé-
ről más adat nem is maradt fenn, de ezzel is beírta
nevét Káptalantóti alkotó papjai sorába.

Az első keresztelési anyakönyv utolsó bejegyzé-
se szerint 1780. május 9-én nyugalomba vonult a
veszprémi aggpapok házába, melyet az előző évben
adott át e célra az alapító és építető Nemeskéri
Kiss Pál nagyprépost. /177./

TANCZ MIHÁLY Az anyakönyvek tanúsága szerint
Szabó plébános távozása után egy ideig a sümegi
ferencesek adminisztrálták a plébániát, akik már ko-
rábban is gyakran szerepeltek mint kisegítő lelkipász-
torok. Tancz Mihály húsz éves működéséről semmi-
féle adatot nem sikerült felfedeznünk. Csak távozásá-
nak körülményeit és okait sejteti néhány adat. 1795.
május 21-én a tóti hívek 15 pontba szedve panaszol-

ják az egyházi főhatóságnál lelkipásztoruk hanyagságot 1801-ben újra megismétlik kifogásaikat plébánosuk ellen, akinek magatartása miatt a hívek nagyrésze gyónás nélkül maradt.

A szomszéd papok sem gyóntatják meg őket mondván, hogy becsüljék meg saját papjukat. Salföldön egy asszony szentségek nélkül halt meg, pedig kétszer is kérték, hogy járuljon a végső szentségekhez. Újból kéri tehát az orvoslát, mert "méltán kell ill formán a szelid juhoknak gyengülni." /178./

Ezek után az egyházi főhatóság is közbelépett és Tancz Mihály 1801. júniusában lemondott tóti javadalmáról és Ukkra ment plébánosnak.

Utóda Varga János élesen elítéli megemlékezésében és hivatalos feljegyzéseiben. Az 1815-ben kezdett házi krónikában azt írja elődjéről, hogy bár lelkipásztori munkájában nem volt hiba, a plébános anyagi vonatkozású dolgait teljesen elhanyagolta. Szinte minden romokban hevert. Egy 1803-ban kelt hivatalos felterjesztésében még élesebben elítéli elődjét. Bepanaszolja a püspöknél, hogy nem elégedve meg egy botrányos tetteivel - amely még nagyobb bajt is okozhatott volna, ha a püspök idejében közbe nem lép - egy másik súlyos hibát is elkövetett. Magával vitte ugyanis a tóti templom csaknem egészen új lila-fehér miseruháját, továbbá Pázmány Péter beszédeinek egy magyar fordítását, melyet a kővágóórsi plébános kölcsönzött a tóti plébániának. / 179/

VARGA JÁNOS Tancz Mihály meglehetősen zavaros végződésű lelkipásztori munkássága után került Tótiába. Fél évszázados működése a legjelentékenyebb volt a plébánia múlt századi életében.

Az 1816-i évi egyházlátogatási jegyzőkönyvben a következő személyi adatokat találjuk róla: Született Szentbalázson, Zala megyében 1774. április 11-én. Filozófiai tanulmányait Szombathelyen végezte. A teológiát részben Pozsonyban, részben Veszprémben. 1798-ban szentelték pappá. Magyarul és

valamelyest németül is tud. A veszprémi székesegyház káplánja és sekrestyeigazgatója volt két évig és néhány hónapig. Ezenkívül lelkipásztori munkát is végzett, beteglátogatásokat, prédikációkat, főleg pedig a Szent László templom adminisztrálását. 1807. április 29-én püspökéhez írt levelében hálálkodva emlékezik meg annak jóságáról, aki alaposabb kiképzés végett a pozsonyi érseki szemináriumba küldötte és utazási költségeit is fedezte. Megköszöni egyúttal azt is, hogy gyógykezelése költségeit is viselte. /180./ Ugy látszik fiatalabb korától kezdve beteges volt. De a Visita megjegyzi, hogy jelenleg jó egészségben van. Betegségeiről azonban később többször is panaszkodik. Tóti működésének minden lényegesebb mozzanatáról beszámol az általa kezdett és szinte halála napjáig gondosan vezetett házi krónikában.

Ennek első lapján ezeket írja: "Az olvasónak Krisztusban testvéreimnek, Tóti jövendő lelkipásztornak a földön tartós boldogságot, az égben örök dicsőséget kíván Isten Egyházának méltatlan szolgálója Varga János tóti plébános.

Nevezett plébános 1801 június végén a győri káptalan kegyéből (kegyes pártfogom, ft. Páirtner Mikály Antal rátóti prépost támogatása alapján) presentálva Bajzáth József halhatatlan emlékü veszprémi püspöknek tekintélyével kinevezve és investálva (beiktatva) foglaltam el a plébániát."

A következő sorokban már a tevékeny lelkipásztor éleslátásával mutat rá a feladatokra, melyek a romokban levő plébánia ügyeivel kapcsolatban megoldásra várnak. Megemlíti, hogy a napóleoni háborúk nagyban hátráltatták a munkában, de szívós, céltudatos erőkifejtéssel mégis végigverekedte elhárításai megvalósítását.

Láttuk az előbbieken, hogy szinte pihenő nélkül alkotott ötven éven át. Először a javadalmi épületeket, földeket, szőlőt hozatta rendbe, majd a plébániaház renoválásáért harcolt. A templom restaurálása

is hosszú küzdelmébe került, de végre sikerrel járt. Gondja volt belső berendezésének gyarapítására is. Az ő idejében épült a salföldi filiális templom is.

Tóttibar. új iskoláról gondoskodott a régi, dűledező helyett. Különös neveléséget okozott neki a kápláni állás megszervezése, a káplánfizetés biztosítása.

A veszprémi püspöki és a győri káptalani levéltár számos hosszú levelét őrzi, melyekben hosszadalmasan, ékes körülírásokkal, de határozottan az alkotó ember ontudatával kér, könyörög, sürget, panaszkodik.

Igaz, hogy az első évek nehézségei láttára, a napóleoni háborúk zavaros légkörében kilátástalannak ítéli helyzetét és menekülni akar Tóttiból. A mernyei plébániái szeretére elnyerni, s kéri püspökét, meg Szentgyörgyi Horváth Zsigmondot - a fehérvári orkanonokság mernyei és kékkuti birtokairak berlőjét - hogy teljesítsék vágyát. /181./ A prezentát meg is kapja a kegyúrtól, de arról mégis lemond. Tavasz óta egyébként is lábfejás gyöttri, ezért inkább egészsége helyreállítására gondol, mint plébánia változtatásra. /182./

1812. február 12-én pártfogójához, Pairtner prépostkanonokhoz fordul s ezeket írja: tizenegy éve, hogy örökös mérgeződés között Tóti plébánosa. Eddig sehol sem ment panaszával, de most hozzá fordul, hogy tekintélyével és rábeszélőképességével segítse ügyét.

Legfőbb sérelme, hogy a káptalan jobbágjai mindenféle kötelezettségből kiküzzák magukat, "azt tartván legnagyobb dicsőségnek, ha büszke nyakassággal nemmel tromfolhatnak." Pedig ő nem érdemi meg ezt az elbánást. Ontudatosan kihangsúlyozza: "bár csak egy pontnyi fogyatkozásban valóhatnak engem, akkor örömet szenvedném visszázkodó tetteiket."

A pártfogás helyett azonban ezuttal kissé kemény kioktatásban részesült. "Sajnálom, - jött a válasz -

hogy a lelkipásztor hívei ellen panaszkodik. Nem csoda, ha azok ellene fordulnak, mert állandóan zaklatja őket és sokat kíván tőlük, többet, mint a Visita canonica szerint kötelességük lenne teljesíteni. Szelidebb eszközökkel töbremenne." /183./

Nem csoda, ha ezekben a harcokban néha kifáradva felsóhajt: "Ezeket jegyzetem utódaimnak okulására, akiknek szivből kívánok békésebb életet." /184./

De küzdelmes életében bizonyára sok öröme is volt. Szintén kicsendül a megelégedés soraiból, mikor egy-egy apróbb-nagyobb alkotásáról beszámol a házi krónikában. Egy helyen meg ezt jegyzi fel: "Boldogult Szentpéteri László győri kanonok úr szemlélvén a sok vesződséggel folyó munkát, melylyel a pajtakertben a földet szekeremmel, ökreimre és gyalog napszámokkal egy helyről máshová hordattam ezen szavakramfakadott; Már látom, te leszel e plébánia újjáteremtője." /185./

Midőn Ranolder püspök 1850. november 6-ai püspüki körlevelében elrendelte, hogy minden pap állítsa össze plébániája történetét, ő is beküldi beszámolóját ötven éves plébánosi működéséről. Ez egyúttal hattyudala is a 77 éves agg lelkipásztornak. Mikor élete sok-sok küzdelméről, alkotásáról beszámol, befejezésül siralmas szegénységére és öreg korára hivatkozik és nyugdíjazását emlegeti. /186./

De a legfőbb Pásztor másként rendelkezett öreg szolgáljáról. Az örök nyugalmat adta meg neki földi nyugdíj helyett, s ott fejezte be életét, ahol sok hácat megharcolta. Utódja ezt jegyzi haláláról: "N. Tisztelendő Varga János, ki N. Káptalantótiban ötven évig és 4 1/2 hónapig lelkipásztorkodott, élete 79-ik évében öt napig tartó súlyos betegsége után 16-ik november 1851-ik évben, ugyanazon a napon mely az egyház napja (bucsu) délelőtt 10 órakor a szentségeknek főlvétele után az Urban jobb életre költözött." /187./

Esperese, Hágén Gottfried, tapolcai plébános így

jelenti másnap Veszprémbe a halálesetet: "A kerület neszora, aranymiséis pap és plébános, Varga János Káptalantéti lelkipásztor, aki tudásával, éles elméjével, nívutásának buzgó teljesítésével, szeplőtelen papi életével és emberséges modorával nemcsak példaképe volt az egész kerületnek, hanem vendégszeretetével, mellyel a papi egyetértést munkálta, minden paptestvérének szeretetét és tiszteletét is kiérdemelte, mindnyájunk legnagyobb fájdalmára súlyos láz következtében a haldoklók szentségének ájtatos felvétele után folyó évi november 16-án, templombucsuja nyolcadának vasárnapján délelőtt 10 órakor érdemeinek égi jutalmát elnyerendő, megszünt élni itt a földön." /188./

De nemcsak paptársa és utódja, valamint eszébe nyilatkozott ilyen elismerő dicsérettel a megboldogultról, hanem hívei is. 1851. november 22-én kérelemmel fordul Tóti előljárósága Szmodis János püspöki helynökhöz, hogy Tartsay József plébánosi kinevezését megakadályozzák. E kérvény zárómondata így hangzik: "Csak akkor érezzék magunkat tökéletesen boldogoknak, hogy ha a jeles Varga János volt jó lelkipásztorunk helyét egy hozzá hasonló jeles egyén pótolandja ki." /189./

A plébánia halálozási anyakönyvében így jegyeztékbe elhunytát: 1851. november 16. N.T.Varga János, N.Káptalantóti plébános. Született 1774. április 11-én, meghalt 1851. november 16-án. Papságának 54, lelkipásztorkodásának 51, életének 78.-ik évében, öt napig tartó betegség után. Béke hamvainak. Sajnos sírjának semmi nyoma sincs a temetőben. A hívek sem őrizték meg sírhelyének emlékét.

TARTSAY JÓZSEF 1851. november 20-tól 1882. július 1-ig. Született 1810-ben. Születési helyét nem sikerült megállapítani. 1837-ben szentelték pappá. A házi krónikában a következőket jegyzi magáról: 1846-ban, január 27-én érkeztem Vörsről Tóti, délután 1 1/2 órakor, hol is az egész 1851. november 16-ig, mint káplán, hivatalomat T.Varga János

plébános mellett, nem mondhatom, hogy a legnagyobb meglepéssel, de mégis a jövődj remény fejében békében, s a hivek meglepédsre viseltem." /190./

Mint tóti káplán részt vett 1848. november 15-én a tapolcai espereskerületnek Monostorapátiában tartott gyűlésén, ahol az idők hangulatára jellemzően Hággen Gottfried esperes vezetése alatt a kerület papsága igen erélyesen sürgeti a káptalant, hogy nagyobb zavarok elkerülése végett követelje Zichy Domonkos püspök visszatérését, vagy lemondását, vagy a római Szentszék döntését. /191./

Varga János örökének átvétele körül némi zavar lehetett, mert egy héttel annak halála után - mint már említettük - a hivek Veszprémhez fordultak. "Avégett, hogy november 16-én meghalt boldog emlékü Varga János legbuzgóbb lelkipásztorunk helyét most a nyomába sem érő s azon tisztos állást nem érdemlő Tartsay József, szinte helybeni lesegédlelkész akarja elfoglalni és a Győrben lévő bátyja által bizonyosan sikerülend magát a káptalantóti plébániára a káptalani kegyúr által kineveztetni, ha a veszprémi püspök megerősíti."

A következőkben igen élesen bírálják Tartsayt és még azt is kijelentik, hogy inkább pap nélkül akarnak maradni, mintsem ő legyen a lelkipásztoruk. /192./ Ennek ellenére november 29-én megkapta a káptalan prezentáját. Beiktatása azonban csak egy év múlva, 1852. december 14-én történt meg. Erről így ír a házi krónikában: "A folyó esztendő (1852.) december havának 14-en kaptam meg az ugynevezett Investitúráját, Miért halasztott ennyi időre, ellenemet, kik ezt okozták, gyalázni nem akarom, azért okát a feledékenység lelleplével eltakarom. /193./

Az ellentétek azonban lassan elsimultak és Tartsay 30 és fél éves lelkipásztori működése végeredményben építőnek és áldásosnak mondható.

Varga János életének utolsó éveiben már nem tudta ugy rendbentartani a plébánia anyagi ügyeit, mint fiatalabb korába, emiatt Tartsay általános dezolált-

ságról panaszkodik a házi krónika általa tovább vezetett lapjain. Templom, plébánia, iskola, gazdasági épületek, mind-mind renoválásra szorultak. És az új plébános dicséretes buzgósággal fogott a hiányok megszüntetéséhez. Az egyes épületek sorsának leírásánál láttuk, hogy elődje munkáját mindenben folytatta és szinte fáradhatatlan volt az egyház érdekeinek szolgálatában. Munkásságának hű tükré a házi krónika, melyben plébánossága első évétől rendszeresen feljegyezte az említésre méltó eseményeket, egészen 1864. április 23-ig. Nagy kár, hogy ezzel a nappal megszűntek a feljegyzések. Így további működéséről legfeljebb a püspöki levéltár egy-egy aktájából, s a plébánia irattár nagyon hiányos adataiból értesülünk.

Az anyakönyvi bejegyzések tanúsága szerint 1882. július 1-ig működött Tótiban. Akkor nyugalmába vonult Keszthelyre, s ott is halt meg.

BOGNÁR KÁROLY 1882. július 12-től 1917. július 4-ig. Született Veszprémben, 1844. február 9-én, Pap-pászentelték 1869. július 20-án. Tizenhárom évig különböző helyeken káplánkodott. 1891-től tanzfeligyelő esperes, majd Bakacs Imre kerületi esperes, monostorapáti plébános halála után 1902. október 15-én kerületi esperesnek nevezik ki.

Harmincöt éves lelkipásztori működésének eredményeiről az egyes intézmények történeténél emlékeztünk meg. Barátságos, joviális egyéniségére nagy szeretettel emlékeznek vissza a ma élő idősebb tóti hívek.

Simon Gyula, aki 1907 óta káplánja volt, az általa újra folytatott házi krónikában így írja le Bognár halálát: " 1917. július 4-én halt el elődöm Bognár Károly esperesplébános egy hónapi betegeskedés után. Urnap előtti estén 6 órakor az ebédlő ajtajában elesve találtam, nagy nehezen az udvari szobájába hurcoltam. Nem gondoltam súlyos bajra, az orvos is megnyugtatót. Halála váratlanul ért."

A keleti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Földi pihenőhelyét márvány emlék jelzi.
SIMON GYULA 1917. szeptember 17-től 1932. június 27-ig. Született Dabroncon, 1882. augusztus 3-án. Pappá szentelték 1906. június 30-án. Egy évig Nemesviden káplánkodott. 1907. március 8-tól pedig Káptalantóiban.

A házi krónikában feljegyzí magáról, hogy elődje halálakor még nem volt plébánosi vizsgálja. Külön kérte ezt Rédey Gyula püspöki helynöktől. Augusztus 27-én sikeresen le is tette. Szeptember 17-én a kegyur bemutató levele alapján hét folyamodó közül ő nyerte el a plébániát. December 4-én iktatta be javadalmába az új püspök, Rott Nándor. Ő volt az első investált plébánosa.

Elődje végrendelet nélkül halt meg, s emiatt igen sok keserősége volt, mint hagyatéki végrehajtónak. 1918. március végén volt az elhunyt hagyatékának árverése, botrányos jelentek között. A szomszéd cselédházat sikerült megszereznie, de a Sárbar hegyi 1400 négyszögöles szőlőt hívei elűtötték kezéről. Pedig szeretne volna megszerezni, mert ez a szőlő 80 évig magán papi birtok volt.

Tizenöt éves plébánosi működésének legnagyobb eredménye a tóti és a saföldi iskolák megépíttetése volt, bár mindkettő után zavaros pénzügyi helyzetet hagyott hátra, sok gondot okozva utódjának.

A plébániaház tatarozását is szíven viselte és hosszú utánjárással 1925-ben keresztül is vitte.

Erről így emlékezik meg: "Szeptember 6-án a kegyuraságtól küldött 7 millió koronán a plébánia épület tetőzetét helyreállítottam. Már nem félek az esőzéstőlés nem kell teknőt, fazekat stb. eső idején a padlásra felmozgósítani." /194./

Sajnos a házi krónika vezetését, melyet 1864-től 1917-ig elődei elhanyagoltak, ő is csak 1925-ig tartotta kötelességének.

Élete utolsó éveiben súlyos tüdőrákban szenvedett. 1931-ben mondotta ezüstmiséjét, mely alkalommal püspöke megleghangu levéllel kereste fel. Ebben

megdicséri az iskolákért végzett buzgólkodását, betegségében vigasztalja. /195./
1932. június 16-án Metzger Antal káplán jelenti az egyházmegyei hatóságnak, hogy Simon plébános a budapesti Herczog Klinikán gyógykezeltetni magát és még két hétig ott kell maradnia. De ott sem talált gyógyulást súlyos bajára. A klinika elbocsátotta és hazafelé szállítás közben június 27-én meghalt.

Temetését nagy papi segédlettel Kiss Pius szent-keresztúri apátplébános végezte. A keleti temetőben, Bognár Károly mellett pihen. Sirját márvány emlék jelöli.

LELNICZKY LAJOS 1932-től 1959-ig. Született 1897. július 7-én Somhegyen (Veszprém megye) Pappá szentelték 1921. július 3-án. Várpalotán, Szöllősgyörökön, Csóton, Csabrendeken, Vörsön és Tapolcán káplánkodott.

1932. szeptember 15-én kelt tóti plébánosi kinevező okirata. Ebben Nándor püspök felhívja: "Vigye magával eddigi agilitását, buzgós ágát, lelkese-
dését. A boldogult plébános sokat betegeskedett és nem nézhetett utána olyan pontosan a dolgoknak. Tisztelendőségedre sok szép feladat vár. Itt első-
sorban a plébánialakra gondolok, melynek alapos átalakítására tényleg szükség van. . . A plébánia irattárát is rendezze. . . Az iskoláknak kölcsöné-
re, a templomföldre hátralékos bérösszegének behajtására különös gondja legyen. /196./

A plébánia átvétele szeptember 19-én történt Engelhardt Ferenc kerületi esperes közbejöttével. Az új plébános elé szinte beláthatatlan dzsungel meredt. Főleg az anyagiak terén. A templomszáma-
dásokat 1926-ig visszamenőleg még Metzger Antal ideiglenes adminisztrátor elkészítette elképzelhető óriási munkával és bizonyára sok hiányossággal. De rendezésre várt még: 1./ A káptalantóti iskola építé-
sével kapcsolatos kölcsönök és adósságok. 2./ A Salföldi iskolaépítés adósságai. 3./ A tanítók

évekre elmaradt járandóságai. 4./ A templomföldek pór hátralékai. 5./ A plébánia és templom-fundus földek bérhátralékai. 6./ A plébánia épület tatarozása, helyesebben teljes átépítése. 7./ Végül a templom tatarozása.

Hogy milyen lelki helyzetet talált, erről sajnos semmi feljegyzés nem maradt. A házi krónikát Ledniczky valami különös ellenszenvből soha sem vezette, pedig erre főpásztora külön is kötelezte. Még tapolcai káplán korában tevékeny munkatársa volt a keresztény szellemű helyi újságnak és éles csatákat vívott annak hasábjain a másik világnézetű helyi újsággal. Tagja volt a Sajtókamarának, de úgy látszik a történelem nem érdekelte. Emiatt alkotó munkásságáról csak hiányosan tudunk beszámolni. A gondosan vezetett irattár utóda alatt majdnem teljesen szétszóródott, csak töredékeiben tudtam összeállítani. Mindez megnehezíti a hiteles beszámoló készítését.

A hitélet fellendítése érdekében megalakítja a Katolikus Kört, a gyermekek között pedig a Szivgárdát. Egy december 13-án tartott egyházközségi gyűlésen az iskolaépítés 35,875 Pengőt kitevő adósságát a Visita canonicára hivatkozva a politikai községre igyekszik áthárítani, mint az iskola fenntartójára. Ugyenezen gyűlésen elindítja a plébánia átépítésének ügyét. A munka 10,540.-Pengőbe kerülne. Kéri a káptalani kegyurat ennek folyósítására. A káptalan december 27-i válaszában elvben hozzájárul az építkezéshez. A következő évben meg is történt az építkezés.

De gondoskodik a gazdasági épületek újjáépítéséről, a javadalmi földek korszerű kezeléséről, a szőlő felújításáról is. Egyszóval figyelme mindenre kiterjed. 1939-ben helyettes esperessé nevezik ki. A meginduló Actio Catholica-mozgalomban vezető szerepet visz az esperesi kerületben. Mintaszerű Kalot-Kalász ifjúsági szervezeteket teremt plébániáján.

Mindez természetesen az elismerés mellett sok bírálatot is váltott ki. Ellentmondást nem tűrő aktivitás:

sokakat ellene fordított. A háborus idők, a politikai pálfordulások igen érzékenyen érintették és sok gyöttrődést okoztak neki. A háboru után aktív politikai életet él, egy cikluson át a Kisgazda Párt tagjaként országgyűlési képviselő is volt. De különös módon erről semmiféle feljegyzést, adatot nem találtam a plébánia irattárában. Mindössze 1946. augusztus 30-án kelt levelét, melyet a párt elnökéhez intézett. Ebből kitűnik, hogy mint "megvetendő reakcióst" március 12-én kizárták a pártból. Zaklatott lelkivilágára jellemző, hogy ezekben a hónapokban lemondott az Actio Catholicában viselt járási titkárságáról, a Kalot elnökségéről és helyettes esperesi hivataláról is.

1948. januárjában kerületi esperessé nevezik ki. Ő azonban idegállapotára való hivatkozással elutasítja a megtisztelő kinevezést. Bánáss püspök azonban nem fogadja el lemondását. Ledniczky köriratban közli a kerület papságával kinevezését, s ebben ezt írja: "Örülök paptársaim látogatásának, de az ne legyen. összekötve postamunkák elintézésével. Komisz a természetem, hiába akarom, nem birom megtenni, hogy ilyenkor nyugodt maradjak." /197./

1950-ben le is mondott esperesi tisztéről. Ugyanezen évben Kékkut és Salföld filiákból megalakul a salföldi helyi lelkészség Komáromi András vezetésével. Sajnos azonban hét évi működés után újból megszűnt. Ekkor Salföld ellátását a kővágóórsi plébánosra, Kékkutat ismét Ledniczkyre bízták.

1953-tól 1956-ig semmiféle feljegyzés nem maradt fenn működéséről, de egyre jobban elveszti idegeit, az államosított iskola, a megalakuló termelőszövetkezet és aközség vezetőivel tarthatatlanná válik kapcsolata. 1959. januárjában már elhatározza, hogy megvált Tótitól. Először a tési plébániát, majd Szentkirályszabadját kéri, s ez utóbbit meg is kapja.

Huszonhat és fél évi működés után februárban hagyja el Tótit, keserű szívvel. Sokat alkotott, nagy tekintélye volt, de keménysége miatt sok ellensége

is. Nem tudott beilleszkedni a változott világba. Ezért kellett elhagynia élete alkotásainak színhelyét s talán ez okozta korai halálát is. 1961. szeptember 7-én halt meg. A tapolcai temetőben nyugszik. Temetésén egykori tóti hívei igen nagy számban jelentek meg. Emléke, munkássága éppen úgy kitörölhetetlen a tóti plébánia történetéből, mint a közel másfél százada működött Varga Jánosé.

KÖRMENDY LAJOS 1959-1965. Zalaszentgyörgyön született 1888. február 10-én. Pappászentelték 1911. június 29-én. Zalabéren és Pacsán káplánkodott, majd 1919-ban Zalaszentiván adminisztrátorra, később plébánosa lett. Fiatal korában a templom restaurálásával, iskolák építésével tüntette ki magát. 1959-ben már nyugdíjazásáról volt szó, de kora ellenére robusztus testalkata, egészsége alkamasság tette a káptalantóti plébánia vezetésére.

Ledniczky merevsége, harcossága után a község vezetői és a hívek nagy szeretettel fogadták a kedélyes öreg papot. Ám kora miatt már nem tudta elvégezni a reá váró munkát. Hívei lassan el-lene fordultak, s ezt az anyagi szolgáltatások megtagadásával fejezték ki. Pedig a templom tetőzete vészesen romlani kezdett, az északi oldal gerendázata elkorhadt és összeomlással fenyegetett.

Ezért az egyházhatóság 1964. április 11-én e sorok íróját nevezte ki Körmendy Lajos mellé káplán-nak, majd 1965. január 14-én vicarius adjutor címen rábizta az egyházközség és a plébánia anyagi ügyeinek vezetését. Ugyanezen év július 1-én Körmendy nyugdíjba vonult, majd november 16-án bala-tongyöröki otthonába költözködött.

HORVATH JÓZSEF 1965-1973. Szentgálon született 1909. január 31-én. Apja bérlő gazdálkodó, majd malomtulajdonos volt. Középiskoláit és a teológiát Veszprémben végezte. 1933. május 7-én szentelték pappá. Öt hónapig káptalantótiiban volt káplán. Ekkor került kezébe a sokat emlegetett házi krónika, s ez indította a falu és plébánia történetének meg-

írására. Két és fél évig kíséret, majd a Zichy család házikáplánja Nagyvázsönyben. 1936-ban megszervezi a balatonszepezdí plébániát. 1942-46 között Görgeteg plébánosa. Két évi fűzfőgyártelepi plébánosság után hitoktató Kaposváron, ugyancsak két évig. Rövid balatongyöröki adminisztrátorság után Aszófón 10 évig működik. 1962-64 között szolgálaton kívül.

Káptalantóti új plébánosa jó híveket kapott. A Szilveszter-esti beszámolóban elmondhatta, hogy Tóti-ban a hívek 27-28 százaléka jár rendszeresen templomba, Salföldön 45-50 százalék, Kékkuton 35-40 százalék, Husvétí gyónásukat Tóti-ban 50 százalékban, Salföldön 60-68 százalékban, Kékkuton 70-78 százalékban elvégzik az arra kötelezettek. Az inkolás gyermekek 60-70 százalékát beiratják hittanra a szülők. Mindez sok más plébániához viszonyítva igen jóra mondható.

Az elődnek káplánja is volt, s így a három falu ellátása nem okozott nehézséget. Az új plébános egyedül látta el az egész plébániát és bár gépkocsival rendelkezett, mégis elég nagy feladatot jelentett. A külső községekben heti 2-2. hittanóra, vasárnaponként három mise, az anyaegyház heti 12 hittanórája eléggé idegybevették idejét és energiáját.

Még több gondot okozott a templomtető javítása. A gondos műszaki átvizsgálás alkalmával kitudt, hogy a baj sokkal nagyobb, mint azt az egyházme-gyei némmök eddig megállapította. Az egész tetőt le kell bontani, erős betonkoszorúval, vonóvasakkal kell a falakat biztosítani, s a faszervezetet teljesen át kell szabni és jelentős részében felújítani.

A munka - anyagihiányok miatt - csak 1967-ben készülhetett el, és közel 100,000 forintba került. Ebből 25 000 Ft-ot adott az egyházközség, a többi a hívek adták össze diszkrét áldozatkészséggel. A munka kivitelezésénél is elég buzgón segítettek. Persze azért a legtöbb munka a plébános vállaira rehedezett - fizetőlag is.

Ugyanezen évben történt a salgföldi és kékkuti templomok belső festése, kellemes, zölds tónusu pasztell színekben.

1968-ban új kút készül, s egyúttal házi vízvezeték. Ezzel a plébánia évszázados vízproblémája oldódott meg. 1970-ben elektromos fujót szerel a plébános az orgonába, melyet a Caritas Internationalis útján szerzett be.

1970- júliusában Horváth plébános megpályázta a balatonszentgyörgyi plébániát és meg is kapta. Balszerencséjére régóta tervezett római utazása miatt nem foglalhatta el azonnal. Távolléte alatt visszavonták az áthelyezését. Ez év őszén a tóti templom belső festése került sorra. Ugyanakkor modernizálták a belső világitást is.

1971. június 28-án Sebestyén József helynök 58 fiut és 53 leányt bérmált Tótiban. Erre az alkalomra külsőleg tatarozták a plébánia épületét.

1973. március 1-én Horváth plébános a vörösberényi plébániára kapott áthelyezést.

BELLÁK ALAJOS ez idő óta vezeti a plébániát. Született 1919. június 9-én Kotor (Jugoszlávia). Pappá szentelték Veszprémben, 1943. március 21-én. 1943-tól 1946-ig káplán Látrányban és Balatonlellén, 1946-47-ben lelkész Zicsen, 1947-53-ig Balatonszemesen. 1953-tól 1962-ig újból káplán és hitoktató Lengyeltótiiban, Nemesdédén, Nagykanizsán és Lesencetomajon. 1962-65-ig plébános Magyarpolányban, 1965-67-ig szolgálaton kívül, 1970-73-ig plébános Zákányban és Pusztaszemesen.

Káplánok

Bár a kápláni állást csak 1810-ben rendszeresítették, az anyakönyvek bejegyzése szerint már 1789-től 1790-ig működött itt káplán.

1./	Boskovics Tamás személyében	
2./	Balogh István	1810-1813
3./	Molnár Ágoston	1813-1814
4./	Czigony Imre	1814-1817
5./	Sopronyi Imre	1817-1821
6./	Nagy Imre	1821-1824
7./	Szabó István	1824
8./	Vitéz János	1824-1826
9./	Németh Antal	1826-1827
10./	Kránitz János	1827
11./	Miháلكovics József	1828-1832
12./	Vitéz János	1833-
13./	Mihálovics József	1833-1838
14./	Kránitz Gáspár	1838-1842
15./	Szilvász Eduárd	1842-1845
16./	Tartsay József	1846-1851
17./	Fóór Pál	1864-1873
18./	Bognár Károly	1873-1877
19./	Vajda János	1877-1882
20./	Kanapp Vilmos	1882-1885
21./	Huber Gyula	1886-1896
22./	Knár Gyula	1896
23./	Sandl József	1897-1900
24./	Sélyei Imre	1900-1901
25./	Sziji Alajos	1904
26./	Bors László	1906
27./	Simon Gyula	1907-1917
28./	Grund István	1917-1919
29./	Tuli László	1931
30./	Fedl Béla	1932
31./	Metzger Antal	1932
32./	Horváth József	1933
33./	Varga József	1934

34./	Mayer János	1934-1937
35./	Vörös László	1937-1939
36./	Frank János	1939
37./	Polgár György	1939-1941
38./	Révai József	1941-1942
39./	Dr.Kubinyi György	1942-1943
40./	Tomboer István	1943
41./	Nagy Károly	1943
42./	Csontos Gyula	1944
43./	Major Kálmán	1944-1945
44./	Gajdos István	1945
45./	Czuppon Sándor	1945-1947
46./	Pauer Antal	1948-1949
47./	Komáromi András	1950-1951
48./	Ther Pál	1959-1960
49./	Schrédl Viktor	1960-1961
50./	Kiss József	1962-1964
51./	Horváth József	1964

Tanítók

A rendelkezésünkre álló adatokból csak hiányosan tudjuk megállapítani a tanítók sorrendjét. Még kevesebbet tudunk személyi adataikról. Egy-egy homályos megjegyzésből következtethetünk csupán arra a fejlődésre, amely az irni-olvasni alig tudó iskolamestertől a mai idők korszerű hevelés-tudományával felvértezett tanítókig, tanárokig vezet.

- 1./ Pozsgay György nevével egy 1737. évi tanuvallomási jegyzőkönyvben találkozunk. Ekkor 46 éves.
- 2./ Pathy Ádám iskolamester 1764. január 30-án köt házasságot Csuri Erzsébettel. (Házasultak a nyakönyve.)
- 3./ Büky Imre 1778-ban volt Tóti tanítója. Nevét az egyházlátogatási jegyzőkönyv őrizte meg. 26 éves, munkakörében megfelel.
- 4./ Bányai József nevét az a tanuvallomási jegyzőkönyv őrizte meg, amelyet a fentebb említett 1784 évi korcsmái véres verekedés kapcsán vettek fel. 35 éves és tizenkét éve van Tótiban.
- 5./ Csútor Péter tanítónak 1799-ben született János nevű fia, a későbbi somogyzili esperesplébános.
- 6./ Soós Ferenc az 1800-as években 13 évig Tótiban, majd Kékkuton működik.
- 7./ Bersenyi János - mint láttuk - 1815. november 15-én köt "Egyező levelet" a tótiakkal.
- 8./ Tomazér János nevével az 1823. évi téleköszíreírásban találkozunk a házi krónika 13-ik lapján. Felesége Kis Borbála, gyermekei a 9 éves János és az 1 éves Anna. Ugyanitt találjuk Máté Mihály segédtanító nevét is.
- 9./ Mészáros Mihály Veszprémben született iparos szülőktől. A Szónoklati osztályt Veszprémben, a képezdét Nagykanizsán végezte. Tótiban az 1850-es években működött.
- 10./ Káuzli Kálmán 1862-től Tótiban, 1776-tól Kékkuton volt.

- 11./ Müller Károly. Felesége Kaposi Mária. 1867-ben Tótiban született Károly nevi fiuk, aki Nagybakónakon volt plébános 1905-től 1939-ig.
- 12./ Gosztony József 1874. októberében választották meg. Sümegen született 1850-ben. 1876-ban Csabrendekre távozott.
- 13./ Horváth Sándor. Hosszuperesztegen született 1848. augusztus 20-án. A tanítóképezdét Győrben végezte. 1877 óta tanít Tótiban. 1906-ban nyugalomba vonult.
- 14./ Dobróczyi Dezső. 1906-tól 1939-ig volt tóti kántortanítója.
- 15./ Kovessy Péter. Káptalantótiban született. Oklevélt Csurgón szerezte. 1929-től 1950-ig vezette a káptalantóti iskolát.
- 16./ Sági Kálmán. 1900-ban született. Mindszentháláról jött Tótiba, s haláláig itt működött.
- 17./ Bakonyi László, két és fél évig működött itt.
- 18./ Csiza Elemér 1952-től egy évig volt vezető tanító.
- 19./ Kiss Magdolna Parapatics Istvánné 1927. február 28-án született Mindszenthállán. Hat évig szülőfalujában, majd 1953-tól mindmáig Tótiban működik. Egy ideig vezető tanítóként.
- 20./ Németh István 1955-1958-ig vezette az iskolát.
- 21./ Vasvári László 1958 és 1962 között működött falunkban. Említést érdemel irodalmi munkássága.
- 22./ Szoldatics János 1959. óta igazgatója a tóti iskolának.

Osztálytanítók.

Hajós Sándor	1900-1902
Rosta Kálmán	1902-1905
Kóberl Gyula	1905-1906
Bogáti János	1906-1908
Gyarmathy Kálmán	1908-1911
Nusal Ilona	1911
Neuberger Mária	1911-1916

Virág Gizella	1916-1918
Szabó Mária	1918-1950

házasságot kötött
Kövesy Péter kántortanítóval.

A III. tanerő rendszeresítésével, majd az államosított iskola fejlesztésével a tanerők száma a mai időkig hatra emelkedett.

Jegyzetek

- 1./ Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül.
Budapest 1957. 322.
- 2./ Dr. Láng Sándor: A Balaton természetföldrajzi képe. Balaton monográfia. Budapest 1974. 16-18.
- 3./ Sági Károly-Zákonyi Ferenc: Balaton
Budapest 1970. 25.
- 4./ Dr. Dornyai Béla-Vigyázó János: Balaton és környéke. Budapest 1939. 39.
- 5./ Bakay, Kalicz, Sági: Veszprém Megye Régészeti Topográfiája. Lk. Budapest 1966. 57, 125, 129, 152.
- 6./ U.az: 35, 63, 174.
- 7./ U.az: 73.
- 8./ Szántó Imre: Egy dunántúli falu
Budapest 1960. 24.
- 9./ Bakay, Kalicz, Sági: Veszprém megye Régészeti Topográfiája. Lk.125.
- 10./ Szántó Imre: 25.
- 11./ Bakay, Kalicz, Sági: idézett helyei
- 12./ Balogh Albin: Pannónia őskereszténysége
Budapest 1932. 7-8.
- 13./ Kuzsinszky: A Balaton környékének archeológiája Budapest 1920. 130.
- 14./ Hóman, Szekfü: Magyar történet.
Budapest 1939. 120-22.
- 15./ Holub József: Zalavármegye története I
Pécs 1929. 13.
- 16./ Fejér: Codex Diplomaticus Hungariae.
Budae 1829-44. VII/3. 66.
- 17./ Győri Káptalar: m.lvt.XXX.Th.4068.
- 18./ Fejér: Cod.Dipl. VII/4. 148.
- 19./ Anjou-kori Okmánytár. Budapest 1879-1920.
III. 506.
- 20./ Holub József: Zala megye története a középkorban. Pécs 1933. Kézirat III 894.
- 21./ Győri Káptalan m.lvt.30 T.4093. sz.

- 22./ Zalamegye Levéltára: Catastra seu regesta nobilium 1555-1777.N.7.N.8.
- 23./ Veszprémi Püspöki Levéltár: Acta personalia X/103.
- 24./ Dr. Eedy Vince: A győri székeskáptalan története Győr 1938. 250.
- 25./ U.o. 175. 267. 332. 351.
- 26./ Kempelen Béla: Magyar nemes cdcsaládok Budapest 1931. X. 23.
- 27./ Holub; III. 895.
- 28./ Erdélyi László: A tihanyi apátság története. Budapest 1903. I. 292.
- 29./ U.o. I. 140.
- 40./ Holub; III. 895.
- 31./ Erdélyi; I. 318-20. .
- 32./ Bedy; 274.
- 33./ Veszprémi Káptalan levéltára. Ábrahám 18.
- 34./ Győri Káptalan mlvt. I. Számadáskönyv 629.
- 35./ U.o. II. Számadáskönyv 167.
- 36./ U.o. 271.
- 37./ Győri Káptalan Levéltára. Protocollum. 4. Pag. 420.
- 38./ Iványi-Sági; Csobánc Veszprém 1957. 21.
- 39./ Dr. Dornyay Béla; Bakony Budapest 1957.295.
- 40./ Dr. Komáromy András; Magyar levelek a XVI századból. Történelmi Tár. Budapest 1911.Uf. XII. 546.
- 41./ Dr. Dornyay-Vigyázó; A Balaton és környéke Budapest 1934. 204.
- 42./ Kemény Lajos; A zalai hódoltság adója 1629-ben. Magyar Gazd.Tort.Szemle 11/1904. 386.
- 43./ Dornyay; i.m.204
- 44./ Orsz.It. U et C Fasc 6 N 2042 1700 dec.
- 45./ Veszprémi Ppkl.It.Acta Dioec. 742/1857.
- 46./ Győri Káptl.It. 30 T. 4092. sz.
- 47./ U.c. 30 T. 4081. sz.
- 48./ U.o. 30 T 4090-4091. sz.
- 49./ U.c. IV. Számadáskönyv 459. 1.
- 50./ U.c. 711.1.

- 51./ U.o. I. Szám.kv. 332, 351
- 52./ U.c. III. Szám kv. 138, 181, 210.
- 53./ U.c. 379.
- 54./ Dr. Pákay Zsolt: A tapolcai és a volt füredi járás elpusztult községeinek története. Kézirat
- 55./ U.c.
- 56./ Takáts Sándor: Bajvivó gyagarak. Budapest 1963. 161
- 57./ Hóman-Szekfü: Magyar történet Budapest 1939. III. 181.
- 58./ U.o. III.14.234.
- 59./ Thaly Kálmán: Dunántúli hadjárat 1707-ben Budapest 1880. 56.
- 60./ Zala megye Lt.: Catastra seu regesta nobilium 1555-1777.
- 61./ U.o. Catastra seu series nobilium de A^o 1716 N. 7.
- 62./ U.o. Catastra seu series nobilium de A^o. N. 1716. N. 3.
- 63./ U.o. Catastra seu series nobilium de A^o 1771.
- 64./ Zala vármegye Kétségtelen Nemességének lajstroma 1847.
- 65./ U.o. Conscriptioes universales 1699-1720 1 csomó (Ö 11)
- 66./ U.o. Conscriptioes universales.1715.Pag.338
- 67./ U.o. Conscriptioes universales 5. csomó 1731-1750
- 68./ Az 1930 évi népszámlálás Budapest 1932. 38.
- 69./ Zala megyei Lt. Conscriptioes fundorum A^o 1750.fasc.32.6495.
- 70./ Győri Kápt. mlt. fasc. 32. 6495.
- 71./ U.c. XXX. 4114.
- 72./ Zala megye Lt. Káptalantóti Helységének Urbárium 1768.
- 73./ U.o. Nemestóti Helységének Urbárium 1770.
- 74./ U.o. Transactiones fasc. 4.Nr.1
- 75./ Győri Kápt.m.lt. XXX.4129, 4132, 4133.
- 76./ U.o. 4130.
- 77./ U.o. Fa sc 32. 6534.

- 78./ U.o. 6487.
79./ U.o. 1832.
80./ Káptalantóti plébánia irattára
81./ Zalamegye Lt. Urbéri elkölönítés. Tóti
82./ Káptalantóti Községi Tanács. Kataszteri iratok.
83./ A káptalantóti plébánia házi krónikája. (A következőkben; Házi krónika.) 76.
84./ Simonffy E.: Urbéri birtokrendezések Zalamegyében a jobbágyfelszabeditás után (Különnyomat az Agrártörténeti Tanulmányok c. kiadványból. Tankönyvkiadó Budapest.é.n. 363.
85./ U.o. 366.
86./ Házi krónika 4.
87./ U.o. 6.
88./ U.o. 47.
89./ U.o. 57.
90./ U.o. 60 s köv.
91./ U.o. 67.
92./ Győri Kápt.m.Lt. fasc.32.6482
93./ Káptalantóti plébánia halotti anyakönyve.
94./ Veszprémi ppki.Lt. Acta personalia
95./ Káptalantóti plébánia halotti anyakönyve.
96./ Nemestóthy Szabó család iratai. Nr.9.
97./ Kismartoni Lt. 36/A.
98./ Nemestóthy Szabó család iratai Nr. 56.
99./ U.o.
100./ "Bikapézn" A paráználkodó legények birságot fizetnek. Uriszék XVI-XVII századi perszövegek Szerk. Varga Endre Budapest 1958. 34.
101./ Németh István: A Badacsonytomaji-Káptalantóti -Diszeli "Összefogás" Mg.TSz. szőlőtermesztésének története, fejlődése, helyzete, távlatai. Kézirat 1972. 26. s köv.
101./ Parapatics Istvánné: Káptalantóti monográfiája. Kézirat 25.
103./ Győri káptl.m.l.t. XX. Th. 4068.
104./ Monumenta Romana Epp.Wespr. Eudapest 1907 IV. 134.
105./ U.o. III. 32.

- 106./ U.o. 323.
107./ Karácsonyi, Kollányi, Lukcsics: Egyháztörté-
nelmi Emlékek a Magyarországi Hitújítás Ko-
rából. Budapest 1912. V. 454.
108./ Dr. Petrák Mihály: Acsády Ádám veszprémi
püspöksége Veszprém 1944. 352.
109./ Veszprémi ppkilt. Visitatio Canonica Distr.
Tapolca 1745.
110./ U.c. Conscriptio Parochiarum Distr. Tapolca
1755.
111./ Győri káptl. fasc. 32.6525.
112./ Veszprémi ppkilt. Visitatio Canonica Distr.
Tapolca 1778.
113./ Győri káptl. fasc. 32. 6527.
114./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialia Fasc. XXII.
115./ U.o.
116./ Győri káptl. fasc. 32. 6525.
117./ U.o.
118./ Veszprémi ppkilt. Acta Dioecesis 1851.
Nr. 509.
119./ Házi krónika 75.
120./ Veszprémi ppkilt. Acta Dioecesis 1851. Nr.
509.
121./ U.o. 1876. nov. 20.
122./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialia V.A.D.
Tapolca F.III.
123./ Győri káptl. fasc. 32.6530.
124./ Veszprémi ppkilt. Acta Paroch. V.A.D. Tapol-
ca F.III.
125./ Veszprémi ppkilt. Protocollum episc. 1734-65.
Tom. I. 246-247.
126./ U.o. 247. sequ.
127./ Győri káptl. fasc. 32. 6499.
129./ Káptalantóti plébánia irattára.
129./ Zalamegye lt. Protocollum. 1757.539.
130./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialia V. A.D
Tapolca III.
131./ Győri káptl. m.lt. fasc. 32. 6527.
132./ U.o. 6524.

- 133./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialia F. XXII
- 134./ Házi krónika 77.
- 135./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialia F. VI
- 136./ Győri kápt.m.lt. fasc. 32. 6525.
- 137./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialia. F. XXII
- 138./ Házi krónika 81.
- 139./ U.o. 64.
- 140./ U.o. 79.
- 141./ U.o. 8a
- 142./ U.o. 81.
- 143./ U.o. 87.
- 144./ U.o. 89. lapon beragasztott eredeti leirat
- 145./ U.o. 53.
- 146./ Győri káptalan m.lt. fasc. 32. 6525.
- 147./ Veszprémi ppkilt. Acta Diocesana 1847. III
12. N. 216.
- 148./ Fináczy: A magyarországi közoktatásügy története Mária Terézia korában.
- 149./ Kővágóórsi plébánia irattára. Egyháziátogatási jegyzőkönyv. 1773.
- 150./ Vecsey: A zalai népnevelés Mária Terézia uralkodásának utolsó évtizedeiben. Történetírás. Budapest 1937. március 161.
- 151./ Győri kápt.m.lt. fasc. XXX. 4115.
- 152./ Győri kápt.m.lt. fasc. 32. 6533.
- 153./ U.o. 65. 25.
- 154./ Káptalanfői plébánia lt.
- 155./ Veszprémi pпки. lt. Acta Parochialia V.A. D.
Tapolca 1811-1820. F. XXII.
- 156./ U.o. Acta Diocesana. 1848. dec. 18. Nro 983.
- 157./ U.o. 1873. jan. 26.
- 158./ A káptalanfői plébánia levéltárában lévő eredeti irat.
- 159./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialia V.A. D.
Tapolca 1801-10. F. XVII.
- 160./ U.o.
- 161./ Veszprémi ppkilt. Acta Paroch. V.A. D. Sümeg
1801-10. F. XVII. Káptalanfői
- 162./ Győri kápt.m.lt. fasc. 56. 7078.

- 163./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialis V.A.D.
Tapolca 1811-20. F.XXII
- 164./ Győri kápt.m.lt fasc. 56. 7084.
- 165./ U.o.
- 166./ Veszprémi ppkilt. Acta Personalia V-Z.
1811-20. F.XXV.
- 167./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialis V.A.D.
Tapolca 1821-34. F.XXXV.
- 168./ U.o.
- 169./ Káptalantóti plébánia lt.
- 170./ Monumenta Romana Epp. Wespr. Budapest
1907. IV.134.
- 171./ Karácsonyi, Kollányi, Lukcsics Lm. V.454.
- 172./ A Nemestóti család levelesládája (Letétber.
a pannonhalmi lt-ban.) Nro. 34.
- 173./ Győri kápt.m.lt fasc. XXX. 4082.
- 174./ Dr. Pfeiffer János szives közlése.
- 175./ Győri kápt.m.lt fasc. XXX. 4114.
- 176./ U.o. 6515.
- 177./ Lukcsics-Pfeiffer: A veszprémi püspöki vár
a katolikus restauráció korában. Veszprém
1933. 151.
- 178./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialis V.A.D.
Tapolca. 1801-10. F.XVII
- 199./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialis V.A.D.
Tapolca 1801-10. F.XVII
- 180./ Veszprémi ppkilt. Acta Parochialis V.A.D.
Tapolca. 1801-10. F.XVII
- 181./ U.o.
- 182./ Veszprémi ppkilt. Acta Parsonalia XIV. 168.
- 183./ U.o. V-Z, 1811-1820. fasc. XXV.
- 184./ Házi krónika 6.
- 185./ U.o. 8.
- 186./ Veszprémi ppkilt. 1851. aug-szept. N.509.
- 187./ Házi krónika 71.
- 188./ Veszprémi ppkilt. Acta Dioec. 1850. nov. 21.
N.629.
- 189./ U.o. 1852. febr. 12. N. 152.
- 190./ Házi krónika 70.

- 191./ Veszprémi ppkilt. Acta Dioec. 1848. dec. 12.
958.
- 192./ U.o. 1852. febr. 12. N. 152.
- 193./ Házi krónika 72.
- 194./ U.o. 97.
- 195./ Káptalantóti plébánia lt.
- 196./ U.o.
197. U.o.

Készült: A/5 formátumba
16,5 A/3 terjedelemben

Kiadó hivatal eng. száma: 51780
Felelős kiadó: Horváth József
Műszaki szerk: Nyári Gyula